

Νικολάου Α. Κατσανογιάννου
Αρδανιάδου.

«Ναυραδός»

ΔΡΥΤΙΟ.
Τριφύλλι & Τριφύλλι

Αεγογιάννου 1963.

Handwritten text: "Tullius"

Handwritten text: "C. M. E. E."

Π Ρ Ο Λ Ο Γ Ο Σ
=====

Ἡ ἀλματώδης πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ πού συντελεῖται ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας, ἡ τεραστία ἀνάπτυξις τῆς ἐπικοινωνίας τῶν ἀνθρώπων, διαφόρων διαμερισμάτων τόσο τῆς πατρίδος μας, ὅσον καὶ ὁλοκλήρου τῆς γῆς, διὰ τῶν εὐκολιῶν τῆς συγκοινωνίας, τῶν ἡμερῶν τῶν ραδιοφῶνων καὶ ἡ μετατόπισις ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων ἀπὸ τοῦ ἑνός εἰς τὸν ἄλλον "Ἔθνος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου, συνετέλεσαν ἕστε νὰ ἐπέλθῃ μία διαφοροποιήσις εἰς τὸν τρόπον ζωῆς τῶν ἀνθρώπων.

Πεπεσθέσεις, ἰδέαι, ἰδανικά, ἥθη καὶ ἔθιμα ριζοβολημένα ἀπὸ αἰώνων καὶ ρυθμίζοντα τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, κατακριμνίζονται διὰ νὰ ἀναφανοῦν εἰς τὴν θέσιν των ἄλλα.

Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ἐντός μιᾶς γενεᾶς-ἐλαχίστου χρονικοῦ διαστήματος- συντελεῖται μία ἐπανάστασις ἡ ὁποία μεταβάλλει ἔρδην ὅλας τὰς πατροπαραδότους παραδόσεις καὶ συνηθείας μας.

Οὕτω ἥθη καὶ ἔθιμα, θρύλοι καὶ παραδόσεις τοῦ λαοῦ μας τῶν ὁποίων ἡ ἀρχὴ χάνεται εἰς τὰ βάθη τῶν αἰώνων καὶ τὰ ὅποια κατέρωθωσαν ὄχι μόνον αὐτὰ νὰ διασωθοῦν, ἀπὸ τὴν μακρὰν δουλείαν αἰώνων, ἀλλὰ καὶ νὰ διαφυλάξουν τὸν Ἔθνισμὸν μας, ἐσαρώθησαν ὡς παιδικὰ ἀθλήματα καὶ τείνουν νὰ ἐξαφανισθοῦν μαζί μέ τοὺς ἐπιζῶντας τῆς τελευταίας γενεᾶς.

Πολλοὶ οἱ ἐπαίοντες, οἱ λογιζόμενοι ἀνθρώποι τῶν γραμμάτων, οὐδεὶς ὅμως τούτων -ἀν καὶ θέλουν πάντες τὸ προβάδισμα τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου-ἐκτός ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων ἡσυχολήθη μέ τὴν συγκέντρωσιν καὶ διαφύλαξιν τοῦ πολιτίμου Ἐθνικοῦ θησαυροῦ, θεωροῦντες τὸ ἔργον τοῦτο ὡς εὐτελές, τῆς πνευματικότητός των ἀσχόλημα.

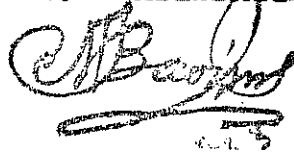
Μόνον δέ ὁ δάσκαλος-ὁ παραξηγημένος αὐτός ἐργάτης ἀπὸ ὅλους τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους, ὡς πτωχὸς συγγενῆς των μηδ' αὐτῆς τῆς πολιτείας ἐξαιρουμένης-ὁ ἀκάματος αὐτός ἐργάτης, ὁ σμιλευτῆς τοῦ Ἐθνικοῦ πνεύματος εἶδε μέ πόνον ψυχῆς τὸ συντελούμενον ἀνοσιούργημα, ἐπόνεσε ἐκ βάθους καρδίας διὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ Ἐθνικοῦ θησαυροῦ καὶ παρά τὸν φόρτον τῆς ἐργασίας του καὶ τὸ μικρὸν τῶν δυνάμεών του, ἀπεδύθη εἰς τὸν σκληρὸν ἀγῶνα τῆς συγκιεντρώσεως καὶ διαφυλάξεως τοῦ σωζομένου Ἱστορικοῦ-Λαογραφικοῦ Ἑλληνικοῦ.

Ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου ἀπιτεῖ χρόνον μακρὸν καὶ μόχθον οὐκ ὀλίγον καὶ μάλιστα καταβαλλόμενον ἀπὸ εἰδήμονα

καί οὐχί ἀδαήν ὡς ὁ γράφων. Ἔνεκα δέ τούτου διὰ τὰ τυχόν πα-
ρεισφρήσαντα λάθη λεκτικά τε καί συντακτικά ἐπαφίεμαι εἰς τήν
εὐμενῆ διάθεσιν τοῦ ἀναγνώστου τῆς πενιχρᾶς ταύτης εἰσφοράς
διὰ τήν διάσωσιν τῶν περιλάμπρων Ἑλληνικῶν ἠθῶν καί ἐθίμων.

Ἡ ἀνά χειρας δέ ἐργασία ἀφιερῶται, ὡς μικρόν δεῖγμα
τιμῆς εἰς τόν Ἑλληνα δάσκαλον, τόν σμιλευτήν αὐτόν τοῦ Ἑλληνο-
χριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ καί τοῦ μόνου θεματοφύλακος κάθε ἀγνοῦ,
ἄραίου καί ὑψηλοῦ ἐπιτεύγματος τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.-

N. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Πρωτεύουσα τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ εἶναι ἡ κωμόπολις Λαγκαδᾶς. Κεῖται αὕτη εἰς τό κέντρον τοῦ λεκανοπεδίου τοῦ Λαγκαδᾶ καί πλησίον τῆς ὁμονύμου Λίμνης τῆς Ἀρχαίας Κορωνείας καί περί τά 20 χιλ/τρα βορείως τῆς "Νύμφης τοῦ θερμαῖκου" τῆς Θεσσαλονίκης.

Περί τῆς ἐτοιμολογίας τῆς λέξεως (Λαγκαδᾶς) δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι προέρχεται ἐκ τῆς "Λαγκάδα" μεγάλο Λαγκάδι, λόγῳ τῆς μορφολογίας τοῦ ἐδάφους ὁλοκλήρου τῆς Ἐπαρχίας.

I. ΦΥΣΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

A. Γεωμορφολογία:

Ἡ περιοχή τοῦ Λαγκαδᾶ εἶναι ἓνα ἐπίμηκες λεκανοπέδιον διασχιζόμενον ὑπό τοῦ χειμάρρου Μπογδάνα καί διακοπτόμενον κατά τήν Νοτιοανατολικήν κατεύθυνσιν ὑπό τῆς Λίμνης Λαγκαδᾶ.

Ἡ ὄλη ἔκτασις τῆς περιοχῆς Λαγκαδᾶ ἀνέρχεται εἰς 30.000 στρέμματα. Περικλείεται δέ ὁλόκληρον τό λεκανοπέδιον, ἔνθα ἡ περιοχή Λαγκαδᾶ, ὑπό τῶν ὀρέων κατά τό μᾶλλον ὑψηλῶν ἄτινα εἶναι πρὸς Βορρᾶν μὲν, μέ ἐπέκτασιν πρὸς Βορειοανατολάς, τᾶ Κερδύλλια ὄρη, μέ πλησιεστέραν (πρὸς τόν Λαγκαδᾶ) καρυφήν τό ὄρος Βερτίσκος ὕψος 1.059 μέτρα, πρὸς Νότον δέ μέ κατεύθυνσιν ἐκ Νοτιοανατολῶν πρὸς Νοτιοδυτικά, τήν ὄροσειράν τοῦ Χορτιάτη καί πλησιεστέραν κορυφήν τό Κούριον ὄρος, ὕψους 786 μέτρων.

B. Ὑδατογραφία:

Τό ὑδατογραφικόν σύστημα τοῦ λεκανοπεδίου δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι εἶναι πλούσιον, ἄν καί οὐδεῖς, ἄξιος λόγου, ποταμός διασχίζει τοῦτο, διότι τό λεκανοπέδιον, κλειόμενον γύρωθεν ὑφ' ὑψηλῶν κατά τό μᾶλλον καί ἥττον ὀρέων, συγκεντρώνει τᾶ ὕδατα ὅλης τῆς περιοχῆς καί σχηματίζονται δύο λίμναι: Ἡ Λίμνη τοῦ Λαγκαδᾶ ἢ τοῦ Ἀγίου Βασιλείου, ἡ ἀρχαία Κορωνίς, ἥτις εὕρισκομένη εἰς ὑψόμετρον 80 μέτρων ἄνωθεν τῆς θαλάσσης, ἔχει συνολικήν ἔκτασιν περίπου 57 τετρ. χιλ/τρα, μήκος 10 χιλ/τρων καί πλάτος 4-5 χιλ/τρων, ἄξονα δέ κατευθύνσεως ἐκ Δυσμῶν πρὸς Νοτιοανατολάς. Διά στενοῦ δέ ἀῶλακος ἐπικοινωνεῖ μετά τῆς ἐτέρας λίμνης, τῆς τῶν Ἀπεσικίων, ἀρχαίας Βόλβης ἢ Βολύνης κατά τοὺς Ἀθηναίους.

Ἡ Λίμνη αὕτη πλουσία εἰς ἰχθεῖς ἔχει τήν αὐτήν κατεύθυνσιν μέ τήν προαναφερθεῖσαν, εὕρισκεται ὁμως χαμηλότερον αὐτῆς, ἥτοι 50 μέτρα ἄνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, μέ 73 τετραγωνι-

κά χιλ/τρα έκτασιν καί μήκος μέ περίπου 23 χιλ/τρα, πλάτος δέ 3-4 χιλ/τρα. Αύτη έκβάλλει διά τοῦ Ρυχίου ποταμοῦ, διερχομένου διά τῆς στενωποῦ τῆς Ρεντίνας, εἰς τόν Στρυμωνικόν Κόλπον.

Γ. --- Κ λ ι μ α :

Λόγῳ τῆς τοιαύτης μορφολογίας τοῦ ἐδάφους, τό ὅτι δηλαδή τό λεκανοπέδιον περιβάλλεται δι' ὄρέων ὑψηλῶν, στερεῖται τῆς γετνιαίσεως τῆς θαλάσσης καί δέν φθάνουν μέχρι τούτου τά θαλάσσια ρεύματα ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δέ λόγῳ τῶν δύο μεγάλων, σχετικῶς μέ τήν ὄλην έκτασιν τοῦ λεκανοπεδίου, λιμνῶν τό κλίμα ὁλοκλήρου τῆς περιοχῆς εἶναι Ἑπειρωτικόν καί ὑγρόν. Κατά μέν τούς θερινούς μήνας Ἰούνιον-Σεπτέμβριον ἐπικρατεῖ τό ὑποτροπικόν κλίμα, μέ μέσην θερμοκρασίαν ἀνωτέραν τῶν 20° Κελσίου, κατὰ δέ τούς χειμερινούς μήνας ἐπικρατεῖ τό ὀμιχλωδες καί ψυχρόν κλίμα, ὥστε ἡ περιοχή νά ἀποκαλεῖται "τό Λονδῖνον" τῆς Μακεδονίας, ἡ δέ θερμοκρασία κατέρχεται εἰς πολλούς βαθμούς Κελσίου κάτωθεν τοῦ "0" μηδενός.

Ἐπικρατοῦντες δέ ἄνεμοι εἶναι οἱ Βόρειοι μέ τατεύθουσιν ΒΔ-ΒΑ κατὰ τόν χειμῶνα, καθιστῶντες τό κλίμα ἔτι ὀριμύτερον, κατὰ τό θέρος δέ οἱ Νότιοι μέ κατεύθουσιν ΝΑ-ΝΔ.

Παλαιότερον τό κλίμα ἦτο ἀκόμη περισσότερον ὑγρόν καί ἀνθυγιεινόν, κατόπιν ὁμως τῆς ἀποξηράνσεως τῶν βρωμολιμνῶν "Περιοχή Σοχοῦ" ἐβελτιώθη τοῦτο χωρίς νά ἔχη ἐξυγιανθῆ πλήρως.

Δ. --- Γ ε ω λ ο γ ί α :

Ἀπό τās μέχρι σήμερον παρατηρήσεις τῶν γεωλόγων προκύπτει ὅτι τά ἀρχαιότερα πετρώματα τῆς περιοχῆς εἶναι τά κρυσταλλοσχιστώδη πετρώματα, ἐμφανίζονται δέ καί στρωσιγενῆ τοιαῦτα κατὰ τό μᾶλλον συμπεπιεσμένα.

Ἐπάνω εἰς τά οὕτω διατεταγμένα πετρώματα ἐπικάθηνται τριτογενῆ ἀποθέματα θαλασσίων καί γλυκέων ὑδάτων, ἀτινα ὑπέστησαν διαφόρους γεωτεκτονικάς διαταραχάς, αἱ τελευταῖαι τῶν ὁποίων συμπέπτουν μέ τήν ἐμφάνισιν τοῦ ἀνθρώπου ἐπί τῆς γῆς.

Κατά τās διαφόρους γεωτεκτονικάς διαταραχάς καί τοῦ σχηματισμοῦ τῆς ὑπεραιγαίας αἰλακος, ἡ περιοχή ταύτη καθώς καί τό μεγαλύτερον μέρος τῆς Μακεδονίας, ἄλλοτε ἐπληροῦτο ὑπό τῆς θαλάσσης καί ἄλλοτε ἐξεκενοῦτο ὑπό ταύτης.

Κατά τήν πλειόκαινον ἐποχήν αἱ γενόμεναι ἐξαιρέσεις κατὰ τόπους ἀνύψωσαν τήν ἐπιφάνειαν τῶν μειοκαινικῶν κοιλωμάτων, ἐνῶ αἱ κλυτίες τῶν ὀρέων κατέστησαν περισσότερον κεκλιμμένα καί ἡ διάβρωσις των κατέστη ἐντονωτέρα, καί οὕτω διεμορφώθη

τό σήμερον υφιστάμενον λεκανοπέδιον τοῦ Λαγκαδά, διότι τὰ προσκομιζόμενα ὑπό τῶν ὀμβρίων ὑδάτων ὑλικά τῶν ἀποσπρωθώσεων ἐγέμισαν τὰ ρηχά κοιλώματα καί ἠνάγκασαν τὰ ὕδατα νά ἀποσυρθοῦν εἰς τὰ βαθύτερα τοιαῦτα, σχηματίζοντα τὰς λίμνας Λαγκαδά καί Βόλβης καί ἀποκαλύπτοντα τὰ ὑπόλοιπα ἐδάφη τοῦ λεκανοπεδίου.

Β. Μεταλλικά Πηγαι:

Τό λεκανοπέδιον λόγῳ τῆς γεωτεκτονικῆς του κατασκευῆς παρουσιάζει δύο μεταλλικάς πηγάς: 1) Τῆς Νέας Ἀπολλωνίας καί 2) Τοῦ Λαγκαδά.

II. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Α. Ἱστορία - Ὄνομασία:

Πότε τό πρῶτον κατοικήθη δέν εἶναι γνωστόν ἐπακριβῶς. Τό πιθανώτερον βλῶν εἶναι, ὅτι ἐπί τῆς σημερινῆς πόλεως τοῦ Λαγκαδά, θά ὑπῆρχε τουλάχιστον μικρός τις συνοικισμός ἀπό τῶν ἀρχαιωτάτων χρόνων, διότι εὐρίσκεται μεταξύ τῶν ἀρχαίων πόλεων Ἀθηῆς, Ἀπολλωνίας καί Βόλβης, ἀφ' ἑνός, ἀφ' ἑτέρου δέ κάπου ἐδῶ πλησίον διήρχετο ἡ Ἐγνατία ὁδός, ἥτις διά τῆς στενωποῦ τοῦ Δερβενίου κατηυθύνετο πρὸς τὰς ὑπερείας τοῦ Βερτίσκου καί διά τῶν Βορείων ὄχθων τῆς λίμνης Βόλβης κατηυθύνετο πρὸς τόν Στρυμωνικόν Κόλπον.

Τέλος δέ ὁλόκληρον τό λεκανοπέδιον κατά μέν τόν Στράβωνα κατοκεῖτο ὑπό τῶν Μυγδόνων, κατά δέ τόν Ἡρόδοτον ὑπό τῶν Βοττιαίων, οἵτινες ἀντέστησαν εἰς τὰς ὀρδὰς τοῦ Ξέρξου καί ἕνεκα τούτου ἐφονεύθησαν σχεδόν ἅπαντες ὑπό τῶν Περσῶν.

Ἡ παράδοσις ἀναφέρει, χωρίς νά εἶναι δυνατή ἡ ἐξακρίβωσις ἢ ἀπόρριψις τῆς φήμης, ὅτι ἐκ τοῦ Λαγκαδά διήλθον ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος μετά τῆς μητροῦ του Ἀγίας Ἐλένης καί μάλιστα εἰς τὰς Θειούχαρς λαματικάς πηγάς τοῦ Λαγκαδά, ἐλούθησαν ἐπ' ἀρκετόν πρὸς θεραπείαν. Πρὸς ἐπίρρωσιν δέ τούτων δεικνύεται ὁ τόπος ὅπου διέτριψαν οἱ Ἰσαπόστολοι, ἔνθα ἡ φιλόθρησκος διάθεσις τῶν κατοίκων ἀνήγηρεν ἐξωκλήσιον ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καί Ἐλένης.

Ἐκ τῶν κτισμάτων τῶν παλαιῶν Λουτρῶν "Χαβούζας" ἀποδεικνύεται ὅτι ταῦτα ἐκτίσθησαν περί τόν 4ον αἰῶνα μ.Χ. ἴσως ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ.

Διά πρώτην φοράν ὁ Λαγκαδάς ἀναφέρεται εἰς περιγραφὴν Ἰωάννου Σταυρακίου Διακόνου-Χαρτοφύλακος, τῆς ἐν Θεσσαλονίκῃ ἐκκλησίας ζήσαντος κατά τόν 12ον μ.Χ. αἰῶνα. Ἐκ τῆς περιγραφῆς αὐτῆς, ἀναφερομένης εἰς τὰ θαύματα τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, πληροφο-

στη και η Μακεδονία από των αρχαιοτάτων χρόνων. Τέλος κατελήφθη υπό των Τούρκων υπό του ζυγού των οποίων παρέμεινε μέχρις της 26ης 'Οκτωβρίου 1912, οτε και ήλευθερώθη άμαχητί επίσημως μέν υπό Τριήματος της 'Ελληνικής Ταξιαρχίας Ιππικού, άνεπίσημως δέ άπηλευθερώθη την 24ην 'Οκτωβρίου 1912 υπό του Μακεδονομάχου άπλαρχηγού Καπετάν Γιάννη Ράβναλη. "Εκτοτε και παρά τας έντόνους διαμαρτυρίας των Βουλγαρικων μελών της μικτής 'Ελληνοβουλγαρικής 'Επιτροπής, ήτις συνεστήθη διά τον καθορισμόν των 'Ελληνοβουλγαρικων συνόρων κατά την παράδοσιν του Χασάν-Ταζίμ πασα, Διοικητού της Θεσσαλονίκης, παρέμεινε εις την 'Ελληνικήν Μητρικήν άγκάλην.

Κατά τον Α' Βαλκανικόν πόλεμον, επί της Λίμνης Λαγκαδά έστηρίζετο τό δεξιόν της άμυντικής τοποθεσίας των Τούρκων κατά τας ήμέρας 22-26 'Οκτωβρίου διά την άμυναν των νότων της στρατειάς του Ταζίμ Πασα από τους Βουλγάρους.

Τήν 24ην 'Οκτωβρίου 1912 ο καπετάν Γιάννης Ράβναλης άροϋ πρότερον έξουδετέρωσε την Τουρκικήν αντίστασιν εισήλθεν άμαχητί εις Λαγκαδάν άπελευθερώσας αυτόν από την μακραιώνα δουλείαν.

Τήν έσπέραν της 26ης 'Οκτωβρίου 1912 κατέλαβεν και άπηλευθέρωσε επίσημως τον Λαγκαδαν άπόσπασμα της 'Ελληνικής Ταξιαρχίας Ιππικού, ήτις την ήμέραν εκείθεν είχεν προωθηθει έως της 'Ασσήρου (Γκουβέσνας).

Κατά την άφιξιν του άποσπάσματος τούτου ή πόλις έπλεεν εις τό κυανόλευκον από τας χιλιάδας των σημαίων, αίτινες πρό καιρού είχον έτοιμασθη και τώρα έκυμάτιζον υπαρήφανοι εις τας ούρας, τά παράθυρα, φανοστάτας.

Σύμπας ο λαός συμμετείχεν εις την λαμπροτάτην υποδοχήν των πρώτων 'Ελλήνων στρατιωτων ους έπεφάψιλευσαν πλείστας δσας περιποιήσεις. Στρατός δέ και λαός κατευθύθησαν εις τον 'Ιερόν Ναόν της 'Αγίας Παρασκευής, όπου έτελέσθη λαμπροτάτη Δοξολογία, έπηκολούθησε λαμπροτάτη διήμερος έεργή διά τον πανηγυρισμόν της άπελευθερώσεως.

Τήν επομένην 27ην 'Οκτωβρίου κατέφθασαν εις Λαγκαδά και τμήματα της υπό τον Θεοδώρω Βουλγαρικής Μεραρχίας άτινα παρέμειναν όμοϋ μετά των 'Ελληνικων τμημάτων μέχρι της 21 Μαΐου 1913 οτε καθορίσθη η γραμμή διαχωρίσεως 'Ελλήνων και Βουλγαρων.

Κατά τον Β' Βαλκανικόν πόλεμον εις τό άγρόκτημα Λαγκαδά κατέπεσεν επί του έδάφους και συνετρίβει, φονευθέντων και των δύο άξιωματικων άεροπόρων, τό πρώτον 'Ελληνικόν άεροπλάνον βληθέν

ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Λαχανᾶ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων.

Τὸν μεγαλύτερον κίνδυνον ὁ Λαγκαδᾶς διέτρεξεν κατὰ τὴν περίοδον τοῦ μακεδονικοῦ ἀγῶνος, ὅτε ἡ Βουλγαρία ἐπεζήτησεν, διὰ παντίων τρόπων καὶ μέσων, νὰ ἐκβουγάρισῃ ὁλόκληρον τὴν Μακεδονίαν.

Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην οἱ Λαγκαδιῶτες ἀντέδρασαν μέθλας τῶν τὰς δυνάμεις καὶ κατέρωσαν ὄχι μόνον ν' ἀντισταθοῦν στὴν Βουλγαρικὴν θηριωδίαν καὶ προπαγάνδαν ἀλλὰ καὶ νὰ ἀντεπιτεθοῦν καὶ νὰ ἐκδιώξουν τοὺς Βουλγάρους ἐκ τῆς περιοχῆς τῶν.

Πλουσίαν Ἔθνικὴν δράσιν ἀνέπτυξεν, ἡ κατὰ τὴν περίοδον ταύτην (1904) ἰδρυθεῖσα Ὀργάνωσις "Ἀναγέννησις" τῆς ὁποίας, φαινομενικῶς, σκοπὸς ἦτο ἡ ἐνίσχυσις καὶ προστασία τῶν ἀπόρων καὶ ἀναξιοπαθοῦντων Χριστιανῶν καὶ Μωαμεθανῶν κατοίκων τῆς περιφέρειας. Οὐσιαστικῶς ὅμως, ἦτο ὀργάνωσις τοῦ Μακεδονικοῦ Κομιτάτου μετ' ἀποστολὴν τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Λαγκαδᾶ.

Εἰς τὴν "Ἀναγέννησιν" εἶχον ἐγγραφῆ ἅπαντες οἱ Χριστιανοὶ κάτοικοι τοῦ Λαγκαδᾶ, σημαίνοντα δέ διοικητικὰ στελέχη αὐτῆς ἦσαν: 1) Ὁ αἰδεσιμώτατος Ἰωακείμ Ἀνανιάδης Ἱερεὺς, ἐκτελεσθεὶς ὑπὸ τῶν κομιτατζίδων κατὰ τὸ ἔτος 1911 εἰς Γευγελήν, 2) Ὁ Δημήτριος Κωνσταντίλας, φανευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μεσοτουρκικοῦ Κομιτάτου τὸ ἔτος 1910 εἰς Λαγκαδᾶν, 3) Δημήτριος Δίγδας, Ἱατρός, 4) Ὁ Ἀθανάσιος Γεωργιάδης, 5) Ὁ Ἀθανάσιος Ἡλιάδης καὶ πλείστοι ἄλλοι. Ἀρῶντα δέ εἰς τὸν ἀγῶνα, ὡς σύνδεσμοι μέλη αὐτῆς ἦσαν οἱ: 1) Χρῆστος Δρεμλῆς, 2) Μιχαὴλ Βοσνακίδης, 3) Δημήτριος Καρακάντζος καὶ 4) Ἡλίας Ἡλιάδης. Οἱ ἀνωτέρω ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ Γεωργίου Σταυροπούλου μετέφερον διαταγὰς ἐκ Θεσσαλονίκης πρὸς τὸν ὀπλαρχηγὸν τῆς περιοχῆς Γιάννη Ράμναλην καὶ ὀπλισμὸν.

Τὰ ὄπλα καὶ πολεμοφόδια τὰ μετέφερον νύκτα εἰς τὸν Λαγκαδᾶν καὶ τὰ ἐφύλασσαν εἰς κρυπτὴν καταπακτὴν ἐντὸς τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἀγίας Παρασκευῆς καὶ ἐκείθεν οἱ ἴδιοι τὰ παρέδιδον εἰς τὸν ὀπλαρχηγὸν Ράμναλην ἢ τοὺς μεμνημένους εἰς τὴν ὀργάνωσιν διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς Βουλγαρικῆς προπαγάνδας.

Ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Λαγκαδᾶ ἦν καὶ κατάγονται πολλοὶ οἱ ὁποῖοι ἔλαβον μέρος εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς Ἐθνικῆς Παλιγγενεσίας καὶ τὴν ἐπανάστασιν τῆς Χαλκιδικῆς, κατὰ τοὺς Μακεδονικοὺς Ἀγῶνας τοῦ 1904-1908 καὶ τοὺς μετέπειτα πολέμους τοῦ 12, 13, 21 καὶ 40-50, ἐν τούτοις οὐδεὶς ἐκ τούτων ἀνεδείχθη εἰς ἀγῆτορον ἄξιον

λόγου, ἐνῶ ἀντιθέτως ἐκ τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ καί ἐκ τῶν γειτονικῶν χωρίων του ἀνεδείχθησαν πολλοί ἀρχηγοί καί καπεταναῖοι, ἰδίως Μακεδονομάχοι, οἱ ὅποιοι ἔδρασαν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Λαγκαδᾶ καί κατέρβωσαν νά ἀναχαιτήσουν τὴν Βουλγαρικὴν προπαγάνδα πρὸς ἐκβουλγαρισμὸν τῆς Ἑλληνικοτάτης Μακεδονίας. Σπουδαιότεροι τούτων ἦσαν οἱ:

1) Σταυρὸς Μπαρέτης ἢ Καζαντζῆς.

Γεννηθεὶς τὸ ἔτος 1885 ἐν Κολχικῷ (Μπαλάφτσα). Μακεδονομάχος, ὅστις κατὰ τὸ 1908 καί τὴν παραμονὴν τοῦ γάμου του, ὕπακουσιν εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος φονεύει τὸν τρομοκράτην τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ, Βοεβόδαν Χατζηδημητρίεφ. Φυγαδεύεται εἰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ συντρόφου του Σταυρούδη ἐκ Μελισσοχωρίου (Μπάλτζα), ἔνθα κατόπιν διαταγῆς μεταβαίνουν εἰς Σάμον καί ἀπελευθερώνουν τὸν Σαμιακὸν λαόν, φονεύοντες τὸ 1912 τὸν τυραννικὸν ἀρνησιπάτριδα ἡγέμονα τῆς Σάμου Ἀνδρέαν Κοπάτην. Τραυματισθεὶς ὁ Μπαρέτης συλλαμβάνεται ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν καί θνήσκει ὡς κρατούμενος εἰς τὸ Ἡστοκομεῖον Σάμου.

2) Ἰωάννης Στόγιος (Κινές).

Ἐγεννήθη εἰς Εὐλούπολιν τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ. Εἰς ἡλικίαν 10 ἐτῶν πλέον ὄρφανός, μεταβαίνει εἰς Σέρρας, ἔνθα τῇ προστασίᾳ τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν, ἀποφοιτᾷ ἀριστοῦχος τοῦ διδασκαλείου Σερρῶν καί 18 ἐτῶν διορίζεται διδάσκαλος εἰς ἐπαρχίαν Σερρῶν. Καθὼς τὴν δεινὴν θέσιν τῶν συγχωριανῶν του ἐξ αἰτίας τῆς προπαγάνδας τῶν Βουλγάρων Κομιτατζίδων, παρὰ τὰς ἀντιρρήσεις καί προτροπὰς τοῦ Μητροπολίτου Σερρῶν ἐπιστρέφει εἰς τὸ χωρίον του, ἔνθα τὸ 1872 ἀνοίγει τὸ Ἑλληνικὸν Σχολεῖον καί τῇ βοήθειᾳ τοῦ συγχωριανοῦ του Κιουτσούκ Ἀγγέλου, ἀνεγείρει νέον διδακτῆριον σωζώμενον μέχρι σήμερον. Ἡ ἐμφάνισις τοῦ Κινέ ἀναπτέρωνει τὸ ἠθικὸν τῶν κατοίκων καί ἀναζωπυροῖ τὸ Ἑλληνικὸν φρόνημα. Οἱ Βούλγαροι λυσσομανοῦν καί προσπαθοῦν νά τὸν ἐξοντώσουν, καί πράγματι κατορθώνουν τὸ 1879 νά συλλάβουν τὸν Κινέ διὰ δόλου, εἰς χωρίον τι τῆς Μιγρίτης καί τὸν θανατώνουν διὰ φρικωδῶν βασανιστηρίων.

3) Καπετᾶν Γιάννης Ράμναλης.

Ἐγεννήθη εἰς τὸ Ἴσωμα (Ράμνα) κοντὰ στὸν Λαχανᾶ τὸ ἔτος 1882. Τὸ οἰκογενειακὸν ἐπίθετο ἦτο Βίβογλου. Εἰς ἡλικίαν 5 ἐτῶν ἔμεινε ὄρφανός.

Εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ὀργανώνει τὴν ἀνταρτικὴν του ὀμάδα μετὰ τὸν δάσκαλόν του Ἀθανάσιον Παπαδημητρίου, τὸν θεῖον του Κωνσταντῖνον Βίβογλου, τὸν Πάσχο Ράμναλη, τὸν Γιάννη Κανάση καί τὸν

Γιάννη Τοπούρη. Άν και νεώτερος όλων ό Γιάννης Ράμναλης άναγνωρίζεται ως άρχηγός-Καπετάνιος. Όργανώνει τά γιατάκια του στην Ράμνα, Βερτίσκο (Μπέροβα)σπόν Δρυμό (Δρυμίγκλαβα), στην Χωροϋδα, στο Μελισσοχώρι (Μπάλτζα). Συνδέεται μέ τό ελληνικό Κομμουνιστικό, πού έδραύει εις Θεσσαλονίκην, από τόν όποτον άναγνωρίζεται ως άρχηγός και λαμβάνει έντολάς. Σκοτώνει τόν έξαρχικό Ιερέα του χωρίου του τό 1903, έξωλοθρεύει τόν Βούλγαρο άρχικομιτατζή 'Ιωακείμωφ τό 1904. Τοιαύτη είναι ή δράσις του ώστε τό όνομά του και μόνον έμπνέει τόν τρόπον και τρέπει εις φυγήν τόσον τούς Βουλγάρους κομιτατζήδες και προπαγανδιστάς, όσον και τούς Τουρκαλβανούς ληστής. Πολλοί δειλιάσαντες της περιφέρειας Λαγκαδά άναθαρρύνουν και έπανερχόμενοι εις τούς κόλπους της Όροδοξίας, έπαναβρίσκουσι τήν έθνικήν των Έλληνικήν συνείδησιν. Τοϋ άνατιθενται αι σπουδαιότεραι τών άποστολών και έκτός της περιφέρειας του. Σκοτώνει εις τήν θέσιν "Έσκι Τζαμί" τών Σερρών τόν αιμοβόρο Βούλγαρο Πρόξενο. Μέ τήν άνακήρυξιν του Συντάγματος τό 1908 κατεβαίνει εις Θεσσαλονίκην και άναγκάζεται νά καταφύγη εις τάς Άθήνας, όπου συμπληρώνει τάς σπουδάς του, επιθυμών νά γίνη αξιωματικός του Έλληνικού Στρατού.

Κατά τόν Α΄ Βαλκανικόν πόλεμον του 1912 ό καπετάν Γιάννης Ράμναλης επικεφαλής Μακεδονομάχων, έκτελών διαταγήν του Γενικού Στρατηγείου, άποβιβάζεται εις Χαλκιδικήν. Έλευθερώνει τήν Άρναϊάν, Ζαγκλιβέρι, Λαγκαδίκια και τήν 24ην Όκτωβρίου 1912 παραλαμβάνει άμαχητί τόν Λαγκαδά από τόν Τουρκο Διοικητή 15' πριν του Βουλγαρικού Στρατού. Χωρίς άνάπαυσιν, άφοϋ έγκατέστησεν φρουράν, κατόπιν διαταγής, επί κεφαλής 100 μαχητών του, κατέρχεται εις Θεσσαλονίκην διά νά ένισχύση τήν φρουράν της. Η πατρίς τιμώντας και άμοίβοντας τούς άγώνας του, τόν όνομάζει Άνθ/γόν του Έλληνικού Στρατού.

Ό διαβόητος λήσταρχος της εποχής εκείνης Τζατζάς επιθυμών νά άρπάση τήν περιουσίαν του καπετάν Ράμναλη τόν έφόνευσε τό έτος 1923.

Ό Λαγκαδάς μετά τήν εισβολήν των Γερμανικών όρδών του Χίτλερ εις τήν Μακεδονίαν κατά τό έτος 1941 παρέμεινεν υπό τήν Γερμανικήν κατοχήν και άργότερον υπό τούτων παρεχωρήθη εις τήν Βουλγαρικήν Στρατιωτικήν Διοίκησιν.

Η Βουλγαρική Στρατιωτική Διοίκησις θελήσασα νά άλλοιώση τήν Έθνικήν συνείδησιν των κατοίκων μετεχειρίσθη παντοίους τρόπους και μέσα και παρά τήν συνεργασίαν ένίων έξωμοτών, έν τού-

τοίς οὐδέν κατώρθωσεν.

"Ότε δέ τά νικηφόρα συμμαχικά στρατεύματα ἐξηνάγκασαν τά Γερμανικά τοιαῦτα νά ἐκκενώσουν ἐσπευσμένως τά ἄγια Ἑλληνικά χῶματα, τότε οἱ ἐξωμόται, οἱ συνεργασθέντες μέ τούς Βουλγάρους, φέροντες τήν μάσκα τοῦ Ἑλασίτη καί τοῦ Ἐαμίτη ἔρριψον τό σύνθημα τῆς "συναδέλφωσης" μέ τόν "ἀδελφόν" Βουλγαρικόν λαόν καί ἀντιστάσεως μή οὔσης καί μή ὑπάρχοντος Ἑθνικοῦ Στρατοῦ ἀνέλαβον οὗτοι τάς ἀρχάς καί οὕτω ἀφ' ἐνός μὲν ἐπέτρεψαν εἰς τούς προαιωνίους ἐχθρούς νά ἐπέλθουν ἀνενόχλητοι, ἀφ' ἐτέρου δέ ἀνέλαβον νά συνεχίσουν τό ἔργον τῶν Βουλγάρων δηλ. νά ἐκσλαβίσουν ὄχι μόνον τόν Λαγκαδάν ἀλλά καί ὁλόκληρον τήν Ἑλλάδα καί νά παραδώσουν ταύτην εἰς χεῖρας τοῦ Σλαβοκομμονισμοῦ.

Ἄφευδές τεκμήριον μαρτυροῦν τόν ζῆλον τῶν ἐξωμοτῶν διά τήν Σλαβοποίησιν τοῦ Λαγκαδά εἶναι ἡ ἀπορφάνωσις τοῦ Λαγκαδά ἐκ τῶν πνευματικῶν καί ἠθικῶν ἠγῆτόρων του, ἦτοι: τούς ἐπί σειράν ἐτῶν χρηματίσαντες Δημάρχους 1) Κωνσταντῖνον Ἡλιάδην καί 2) Ἰωάννην Παντίρη, οὓς κατεκρεοῦργησαν οἱ Ἑλασίται κατά τόν Νοέμβριον τοῦ 1944.

Ἐὐτυχῶς ἡ ἐκρυθμός αὐτῆ κατάστασις δέν διήρκεσεν ἐπί μακρόν. Ἀλλά καί εἰς τό μικρόν τοῦτο διάστημα πλεῖστοι ὄσοι κάτοικοι τοῦ Λαγκαδά ἐπλήρωσαν, διά ζυλοδαρμῶν, φυλακίσεων, ἐξορίων καί ἄλλων ταλαιπωριῶν, τήν ἀφοσίωσίν των καί προσήλωσίν εἰς τά Ἑθνικά ἰδεώδη τῆς φωτοδότριας τοῦ Κόσμου Πατρίδος μας Ἑλλάδος. Καί ἀπό τοῦ Ἰανουαρίου 1945 ἐπανῆλθεν ἡ τάξις καί ἡ ἀσφάλεια καί εἰς τόν Λαγκαδάν ὅπως καί εἰς ὁλόκληρον τήν Πατρίδα μας.

Κατά δέ τήν ἐπάρατον περίοδον τοῦ συμμοριτοπολέμου (1946-50) ὁ Λαγκαδάς λόγῳ τῆς θέσεώς του δέν ὑπότι ἀμέσους ταλαιπωρίας ἐκ τῆς δράσεως τῶν συμμοριτῶν, εἰ μή μόνον ἐμμέσους τοιαύτας. Πλησίον δέ τοῦ Λαγκαδά καί εἰς τήν βορείαν ὄχθην τῆς ὁμωνύμου λίμνης ἐπετεύχθη περίλαμπρος νίκη ὑπό τῶν Ἑθνικῶν ἐνόπλων δυνάμεων ἐναντίον τῶν συμμοριτῶν κατά τήν 10-12 Φεβρουαρίου 1948. Ὅτε ἐνεγκλωβίσθη καί κατεστράφη ὀλοσχερῶς ὁλόκληρον τό συμμοριακόν συγκρότημα τό ὁποῖον τήν 10ην πρός 11ην Φεβρουαρίου 1948 ἐκανονιοβόλησεν τήν πόλιν τῆς Θεσσαλονίκης ἐκ τῶν ὑψωμάτων τοῦ Δερβενίου.

Γ. ----- Ἡ σημερινή πόλις -----

Ἡ σημερινή πόλις κρισμένη εἰς ὕψος 110 μ. ὑπεράνω τῆς θαλάσσης ἀπέχει δέ ἐκ τῆς Θεσσαλονίκης 20 περίπου χιλιόμετρα ἐκ

δέ της όμωνύμου λίμνης περί τά 4-5 χιλιοόμετρα.

Έχει όκοδομηθή επί ρυμοτομικοῦ σχεδίου με εύρείας καί δεδρόφυτους όδούς. Κοσμεΐται υπό πολλῶν ώραιών νεοδημένων οίκοδομῶν. Τήν δλην δέ εμφάνισιν της πόλεως κοσμεΐ ό δημοτικός κήπος. Ό πληθυσμός της πόλεως άνέρχεται εις 6.773 κατοίκους συμφώνως με τήν άπογραφήν τοῦ 1961, ή δέ έκτασις της μέν πόλεως είναι 700 στρέμματα, της περιοχης δέ ολοκληρου άνέρχεται εις 30.000 στρέμματα.

Δ' Πληθυσμός - Δημογραφική εξέλιξις:

Μέχρι τοῦ 18ου αϊώνος ό Λαγκαδάς ήτο ένας μικρός συνοικισμός ό όποτος με τήν πάροδον τοῦ χρόνου ηῦξανε. Η αύξησις τῶν κατοίκων τοῦ Λαγκαδά έγινε με τήν όμαδικήν εγκατάστασιν προσφύγων έξ 'Ανατολικης Ρωμυλίας κατά τήν περίοδον 1900-1908 οτε έγένετο ή εκρίζωσις τοῦ 'Ελληνισμοῦ εκ της Βουλγαρίας. Όσαύτως μετ'α τήν άπελευθέρωσιν τοῦ Λαγκαδά εκ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ τό 1912, ήλθον καί εγκατεστάθησαν πολλοί κάτοικοι τῶν χωρίων τοῦ Βερτίσκου φεύγοντες τήν Βουλγαρικὴν κατοχήν. Τέλος δέ ή εγκατάστασις τῶν προσφύγων της 'Ανατολικης θράκης καί Μ. 'Ασίας άνέβασαν τόν πληθυσμόν τοῦ Λαγκαδά εις 7-8 χιλιάδες. Οὔτω οί κάτοικοι τοῦ Λαγκαδά δέν είναι γηγενεΐς με τήν κυρίαν σημασίαν της λέξεως, αλλά πρόσφυγες καί επίληδες έξ δλων τῶν διαμερισμάτων τοῦ 'Ελληνισμοῦ. Καί οί λεγόμενοι έντόπιοι δέν είναι τοιοῦτοι διότι ήλθον καί εγκατεστάθησαν εις αὐτόν είτε από τά περίε χωρία, είτε έξ άλλων περιοχῶν της Τουρκοκρατουμένης 'Ελλάδος τότε.

Μέχρι τοῦ 1922 ή σύνθεσις τῶν κατοίκων τοῦ Λαγκαδά ήσαν "Ελληνες 65% καί Τοῦρκοι 35% καί 7-8 οικογένειαι 'Εβραίων. Οί "Ελληνες καί οί 'Εβραίοι είχαν εις χεΐρας των τό εμπόριον καί τήν βιοτεχνίαν, ένθ οί Τοῦρκοι ήσαν ως επί τό πλεϊστον γαιοκτῆμονες.

Από τοῦ έτους 1922 ή σύνθεσις τοῦ πληθυσμοῦ έτροποποιήθη διά της άνταλλαγης τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ με τούς πρόσφυγας "Ελληνας, οὔτω τό ποσοτόν τῶν 'Ελλήνων άνήλθεν εις 90% αὔξηθέντων έν τῃ μεταξύ καί τῶν 'Εβραίων εις 10%.

Διά της μεταφορῆς δέ τῶν 'Εβραίων υπό της Γκεστάπο-κατά τήν Γερμανικήν κατοχήν- τό 1942 εις Πολωνίαν έμεινεν εις Λαγκαδάν άμιγεΐς 'Ελληνικός πληθυσμός.

Σήμερον οί κάτοικοι τοῦ Λαγκαδά άνερχόμενοι εις 6.773 συμφώνως με τήν άπογραφήν τοῦ 1961, διακρίνονται εις γηγενεΐς (έν-

τοπίους) και πρόσφυγες και υπό την αναλογία: γηγενείς 45% και πρόσφυγες 55%. Οι πρόσφυγες προερχόμενοι εξ 'Ανατολικής Θράκης, Πόντου, Μικράς 'Ασίας και εκ Ρωσίας, εγκατασταθέντες εις Λαγκαδάν κατά τὰ ἔτη 1914, 1922 και 1939.

Ε' Δενδροστοιχίαι-Πάρκα-Φωτισμός-Υδρευσις-Τηλέφωνα-Υπόνομοι:

Ἡ πόλις τοῦ Λαγκαδά εἶναι βουτηγμένη εἰς τὸ πράσιμον.

Δύο πλούσιαι δενδροστοιχίαι, ἡ μία εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Λαγκαδά ἐκ Θεσσαλονίκης και ἡ ἑτέρα εἰς τὴν ἔξοδον πρὸς τὰ Λουτρά, δίδουν εὐχάριστον ὄψιν εἰς τὴν ὄλην ἐμφάνισιν τοῦ Λαγκαδά και προδιαθέτουν τὸν ἐπισκέπτην εὐμενῶς διὰ τὴν καλαισθησίαν τὸσον τῶν κατοίκων, ὅσον και τῶν Δημοτικῶν ἀρχόντων των.

Πράγματι ἡ Κεντρικὴ ἀσφαλτοστρωμένη ἀρτηρία, ἥτις διασχίζει τὸν Λαγκαδᾶ ἐκ τῆς δυτικῆς παρυφῆς πρὸς τὴν Νοτιοανατολικὴν τοιαύτην, μήκους ἑνὸς χιλιομέτρου περίπου βρῦθει καλλωπιστικῶν δενδρυλλίων και μικρῶν παρτεριῶν πραγματικῶν πολυχρῶμων νησίδων.

Ὡς πολύχρωμοι πολίτιμοι λίθοι κοσμοῦν ὄλην τὴν κεντρικὴν ἀρτηρίαν τὸ ἀξιόλογον Δημοτικὸν Πάρκον, ὡς και τὰ μικρότερα πάρκα ἔμπροσθεν τοῦ Δημαρχείου, τῶν Ἱερῶν ἑαῶν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς και τῶν στρατοπέδων.

Τὸν λαμπρὸν τοῦτον διάκοσμον λαμπρύνει τὰς νυκτερινὰς ὥρας ὁ ἔτι λαμπρότερος ἠλεκτροφωτισμός, τὸσον τῆς Κεντρικῆς ἀρτηρίας (ὁδὸς Μεγάλου Ἀλεξάνδρου) ὅσον και τῶν λοιπῶν ὁδῶν και παρόδων. Πρὸ τῆς ἀναλήψεως τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ ὑπὸ τῆς Δ.Ε.Η., ὁ ἠλεκτροφωτισμός ἐγένετο δι' ἰδιωτικοῦ ἐργοστασίου δυνάμεως 45 ἰππων και ἔτι παλαιότερον διὰ φανοστατῶν πετρελαίου.

Ἄν και ὁ Λαγκαδᾶς εὐρίσκεται πλησίον τῆς ὀμηνύμου λίμνης και ἐπικιάθηται ἐπὶ πλουσίας ὑπογείου ὕδαταποθήκης και θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη ἀφθονον και ὑγιεινὴν ὕδρευσιν, ἐν τούτοις στερεῖται τοιαύτης. Ἡ ὕδρευσις τῶν κατοίκων γίνεται δι' ὕδραντλιῶν χειροκινήτων ἐγκυμονούντων πλείστους κινδύνους, ἰδίᾳ ἐκ κοιλιακῶν νοσημάτων, διότι ἀφ' ἑνὸς μὲν αἱ ὕδραντλῖαι εὐρίσκονται ἐντὸς τῶν προαυλίων τῶν οἰκιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ δέν ὑπάρχει καθόλου ἀποχευτικὸν δίκτυον τὸσον διὰ τὰ ὄμβρια ὕδατα ὅσον και διὰ τὰ μολυσμένα τοιαῦτα ἐκ τῶν διαφόρων ἀναγκῶν τῶν κατοίκων.

Ἡ τηλεπικοινωνία τῶν κατοίκων διὰ τῆς πρωτεύουσας τοῦ Νομοῦ και τῶν λοιπῶν χωρίων τῆς περιούχῆς γίνεται διὰ τοῦ μοναδικοῦ γραφείου τοῦ Ο.Τ.Ε.. Ἐντὸς δὲ τῆς πόλεως ὑπάρχει ὑποτυπώδης τηλεφωνικὴ σύνδεσις ἐνίων δημοσίων ὑπηρεσιῶν και καταστημάτων.

Ζ' ----- Ν α ο ί ----- κ α ί ----- Ν ε κ ρ ο τ α φ ε ι α :

Τό επικρατοῦν θρησκευτικόν δόγμα ἐν Λαγκαδᾷ εἶναι τό τῆς Ὁρθοδόξου Χριστιανικῆς Ἐκκλησίας μέ ἐλαχίστους οἰκογενείας (7-10) τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας.

Κατά τήν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας εἰς Λαγκαδᾷ ὑπῆρχον:

1) Τέμενος τῶν Ὁθωμανῶν, 2) Ἑβραϊκός εὐκτήριος οἶκος (χάβρα) καί 3) Ὁ Ἱερός ναός τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς καί τό παρεκκλήσιον τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καί Ἑλένης εἰς τά Λουτρά Λαγκαδᾷ. Μετά τήν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν καί τῆς ἀντικαταστάσεως τῶν Τούρκων ὑπό τῶν προσφύγων ἀνηγέρθησαν καί ἕτεροι ναοί καί παρεκκλήσια.

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Λαγκαδᾷ κατά τήν περίοδον τῆς Τουρκοκρατίας ὑπήγετο εἰς τήν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ 1924. Τό ἔτος τοῦτο, κατόπιν προτάσεως τοῦ Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Γενναδίου, ἡ Ἐκκλησία Λαγκαδᾷ ἀπετέλεσε ἰδιαιτέραν Μητρόπολιν μέ τόν τίτλον "Ἱερὰ Μητρόπολις Λαγκαδᾷ καί Μυγδοβίας" καί πρῶτον Μητροπολίτην τόν Μητροπολίτην Κορυτσᾶς κ.κ. Γερμανόν. Τό ἔτος 1934 ἀπεδημήσαντος εἰς Κύριον τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου κατηργήθη καί ἡ Μητρόπολις Λαγκαδᾷ καί ἡ Ἐκκλησία τοῦ Λαγκαδᾷ ἐπανῆλθεν εἰς τήν Μητρόπολιν Θεσσαλονίκης.

Σήμερον εἰς τόν Λαγκαδᾷν λειτουργοῦν 2 Ἱεροί Ναοί, 4 παρεκκλήσια καί εἰς εὐκτήριος οἶκος τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας.
I. ----- Ἱερός Ναός Ἁγίας Παρασκευῆς:

Ὁ ἀρχαιότερος ναός τοῦ Λαγκαδᾷ. Ἐπί παλαιῶν κτισμάτων τό 1807 ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπῆς βασιλική ἐπ' ὀνόματι τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς. Ὁ Ναός οὗτος κατεστράφη πυρποληθεὶς ὑπό τῶν Τούρκων τό 1821 μετά τήν κήρυξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπό τοῦ Ἐμμανουήλ Παπᾶ εἰς Χαλκιδικήν. Ἀνοικοδομηθεὶς τό 1824 ἐκ βάρων παρέμεινεν μέχρι τοῦ 1948 ὅτε κατεδαφίσθη.

Ἐπί ἕναν αἰῶνα ὁ Ναός οὗτος ἦτο ὁ φάρος, ὁ ὁδηγῶν τό πνεῦμα τῶν σκλάβων Λαγκαδιανῶν, προσφέρων πλεῖστας ὄσας ὑπηρεσίας θρησκευτικᾶς καί ἔθνικᾶς. Εἰς αὐτόν ἐστεγάσθη τό πρῶτον Ἑλληνικόν Σχολεῖον, εἰς τήν καταπακτὴν του ἐφυλάσσοντο τὰ βιβλία καί πολεμοφόδια τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος καί εἰς αὐτόν ἐκρύπτοντο οἱ διωκόμενοι ἀγωνισταί.

Κατά τήν αἰωνόβιον ζωὴν του ὑπέστη πλεῖστας μεταρρυθμίσεις καί συμπληρώσεις σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι: ἡ ἀνέγερσις τοῦ κωδωνοστασίου τό 1885 ὑφιστάμενον καί σήμερον ἀκόμη καί ἡ δημιουργία τοῦ γυναικονότου κατά τό 1911.

Ὁ Ναός οὗτος ὀνομάζεται καί Μητροπολιτικός ἢ Μητρόπολις

διότι ήτο κατά τό διάστημα 1924-34 ό μητροπολιτικός Ναός του Μητροπολίτου Λαγκαδά.

Έπειδή ήτο πεπαλαιωμένος και έτοιμόρροπος, άπεφασίσθη τότε νά ανοικοδομηθῆ λαμπρότερος, άφ'ένός μέν ως Μητροπολιτικός Ναός, άφ'έτέρου δέ ως άφιερωμένος εις τήν πολυούχον "Άγιον του Λαγκαδά, τήν 'Άγίαν Παρασκευήν.

Ούτω τό 1935 έτέθη ό θεμέλιος λίθος και ήρχισεν ή ανέγερσις του νέου Ναού Βυζαντιμού ρυθμού, τῆ συνδρομῆ τῶν κατοίκων. Όμεσολαβήσας πόλεμος, ή κατοχή και ό μιαιός συμμοριτοπόλεμος, καθυστέρησαν άπ'άρκετόν χρονικόν διάστημα τήν άποπεράτωσιν του 'Ιεροῦ Ναού μέχρι του 1948, ό όποιος έκειτούργησε τό πρώτον τήν ήμέραν τῶν Χριστουγέννων.

Μετά τήν άποπεράτωσιν του νέου Ναού κατεδαφίσθη ή Βασιλική του παλαιού Ναού, έκτός του κωδωνοστασίου και τό 1952 έτελέσθησαν μεγαλοκρεπῶς τά έγκαίνιά του, χοροστατούντος του Παναγιωτάτου Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης Παντελεήμονος.

2. Ίερός Ναός Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου "Παναγίας":

Ό Ναός οὔτος ήτο Τέμενος, κτισθέν υπό τῶν Τούρκων τό 1910.

Τό 1922 μετά τήν έγκατάστασιν τῶν προσφύγων ό 'Ελληνικός πληθυσμός ηὔξήθη καταπληκτικῶς και ό Ναός τῆς 'Άγίας Παρασκευῆς δέν έπῆρκει διά τάς ανάγκας τῶν Χριστιανῶν. Ένεκα τούτου έλλειπόντος και του τουρκικοῦ στοιχείου, ό τότε Μητροπολίτης Γερμανός μετέτρεψεν τό Τέμενος εις 'Ιερόν Ναόν εις μνήμην τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεομήτορος, έγκαίνιάσας αὐτός οὔτος τόν Ναόν τό 1925.

Έκτοτε ή 'Εκκλησία του Λαγκαδά έχωρίσθη εις δύο ένορίας: 1) Τήν ένορίαν τῆς 'Άγίας Παρασκευῆς και 2) Τήν ένορίαν τῆς "Παναγίας".

3. Παρεκλήσιον 'Αγίων Κωνσταντίνου και 'Ελένης - Λουτρῶν :

Εις τά, εις απόστασιν 1-2 χιλιομέτρων έκ τῆς πόλεως εὔρισκόμενα Λουτρά, εὔρίσκεται πρό άμνημονεύτων χρόνων τό παρεκλήσιον τό άφιερωμένον εις μνήμην τῶν 'Αγίων Κωνσταντίνου και 'Ελένης.

Ή παράδοσις αναφέρει ότι έπειδή ή πηγή τῶν Λουτρῶν άνεκαλύφθη τήν ήμέραν του 'Αγίου Κωνσταντίνου, δι'αὐτό και τό παρεκλήσιον άφιερώθη εις τήν μνήμην του. Κατ'άλλην δέ έκδοχήν, εις τό μέρος ένθα τό παρεκλήσιον, έσταύθμευσε ό άγιασας αυτοκράτωρ, Μέγας Κωνσταντίνος, μετά τῆς μητρος του 'Άγίας 'Ελένης και άργότερον οι Χριστιανοί έκτισαν τό παρεκλήσιον.

Τό παρεκκλησίον λειτουργεῖ μόνον τήν 21ην Μαΐου ὅτε καί πανηγυρίζει. Κατά τήν πανήγυριν ἡ ὁποία εἶναι μόνον ὀρθοσκευτική καί συγκεντρώνονται οἱ κάτοικοι τῶν πέρε χωρίων, Ἀσσήρου, Δρυμοῦ, Λητῆς καί ἄλλων, μετά τήν λειτουργίαν λούονται εἰς τήν πηγὴν τῶν λουτρῶν πρὸς κάθαρσιν τοῦ σώματος καί τῆς ψυχῆς.

4. Παρεκκλησίον τῆς Ἀγίας Εἰρήνης :

Εἰς τό Στρατόπεδον τοῦ Πυρ/κοῦ ὑπηρετοῦσεν κατά τό ἔτος 1945 ἕνας Ταγματάρχης, ὁ ὅποιος καθ' ὄπνους εἶδεν τήν Ἀγίαν Εἰρήνην, ἡ ὁποία τόν προέτρεψεν νά κτίσῃ τό παρεκκλησίον. Πράγματι ὁ Ταγματάρχης ἰδίαις δαπάναις, ἔκτισε τό παρεκκλησάκι ἐντός τοῦ περιβόλου τοῦ Στρατοπέδου τό ὅποιον λειτουργεῖ κατά τήν μνήμην τῆς Ἀγίας Εἰρήνης.

5. Παρεκκλησίον Ἀγίου Κωνσταντίνου Νεκροταφείων :

Μετά τήν μεταφοράν κατά τό ἔτος 1925 τῶν νεκροταφείων ἐκ τοῦ περιβόλου τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς εἰς τήν σημερινήν θέσιν τοῦς ἐχρειάσθη νά κτισθῇ καί ναῖσκος διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ Νεκροταφείου. Κατόπιν συστάσεων καί παρακλήσεων τῶν ἐκεῖ πλησίων διαμενόντων προσφύγων ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, τό παρεκκλησίον τοῦτο ἀφιερῶθη εἰς τήν μνήμην τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καί Ἑλένης. Λειτουργεῖ ὡσάκις παρίσταται ἀνάγκη καί κατά τήν μνήμην τῶν Ἀγίων ὅτε καί πανηγυρίζει.

Ἐκτός τῆς ὀρθοσκευτικῆς τελετῆς κατά τήν ἡμέραν ἐκείνην τελοῦνται καί τὰ "Ἀναστενάρια".

Τά τρία ταῦτα παρεκκλησία ἀνήκουν εἰς τήν Ἐνορίαν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

6. Παρεκκλησίον Ἀγίων Ἀναργύρων :

Ἀνήκει εἰς τήν ἔνορίαν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Κοιμῆσεως τῆς Ἐοτόκου. Ὁικοδομήθη τό 1955 δαπάναις διαφόρων δωρητῶν. Τό οἰκόνπεδον ἐδωρήθη ὑπό τοῦ κ. Ἡλία Πόνη. Πρωτοστάται διὰ τήν ἀνέγερσιν ἦσαν οἱ κ.κ. 1) Σαμαρᾶς Ἀστέριος, 2) Αἰβάζογλου Βασίλειος, 3) Μακρῆς Δημήτριος, 4) Σωτήριος Μαγκριώτης, 5) Κασσιανή Μπίλλη καί 6) Δωροθέα Τζίνη, στοιχίσαν 150.000 δραχ..

Τά ἐγκαίνιά του ἐγένοντο τήν 16ην Σεπτεμβρίου 1957 καί ἀφιερῶθη ἐπ' ὀνόματι τῶν Ἀγίων Ἀναργύρων "Κοσμᾶ καί Δαμιανοῦ". Ὑπῆρχε πρότασις νά ἀφιερῶθῃ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἀγίου Παντελεήμονος πλὴν ὅμως ἡ πρότασις αὕτη ἀπερρίφθη ἵνα μή τό παρεκκλησίον πανηγυρίζει εὐθὺς ἀμέσως μετά τήν πανήγυριν τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς.

Είς τό παρεκκλήσιον εύρίσκεται καί εικόνη της Παναγίας Ιστορικῆς Ἀξίας, μεταφερθεῖσα ἐκ τῆς Ἀνατολικῆς Θράκης ὑπό πρόσφυγον.

Κατά τήν ἀνταλλαγὴν εἰς πρόσφυξ διὰ τοῦ κάρρου του μετέφερε τήν Ἀγίαν εικόνα ἐκ τῆς ἐκκλησίας τοῦ χωρίου του. Οὗτος ἐγκατεστάθη εἰς τό χωρίον Χορνικόν Νιγρίτης. Καί ἐπειδή δέν ὑπῆρχον ἄλλοι συγχωριανοί του πρόσφυγες γνωρίζοντες τήν Ἀγίαν τῆς εικόνας κράτησε ταύτην εἰς τήν οἰκίαν του. Τό ἔτος 1955 οἱ κ.κ. αἰδησιμώτατος Γεώργιος Ἀποστολάκης, Ἀστέριος Βαμαρᾶς, Σαμαρᾶ Δωροθέα καί Θεσσαλονικεῖς τινές, κατόπιν ἐπιμόνων παρακλήσεων καί παραστάσεων εἰς τόν υἱόν, τοῦ μεταφέροντος τήν Ἀγίαν εικόνα, ἔπεισαν τοῦτον ὅπως ἀφιερῶσθαι τήν Ἀγίαν εικόνα εἰς τό νεοανεγειρόμενον παρεκκλήσιον.

Οὕτω τό 1956 μετεφέρθη ἡ Ἀγία εικόνη ἐκ Χορνικοῦ Νιγρίτης εἰς Λαγκαδᾶ ἐν πομπῇ ὑπ' αὐτοῦ τούτου τοῦ δωρητοῦ-ἀποκτήσας τοῦτο ἐνδιαφερόμενος διὰ τήν τύχην τῆς εικόνας-καί ἐτοποθετήθη εἰς τόν Ἱερόν Ναόν τῆς "Παναγίας" κατ' ἀρχάς, ὅτε δέ ἀπερατώθη τό παρεκκλήσιον ἐτοποθετήθη εἰς τό εἰκονοστάσιον ἔνθα εύρίσκεται καί σήμερον ἀσημωθεῖσα ταυτοχρόνως.

Μετά τινά ἔτη προβλέπεται νά ἀποτελέσθαι τήν τρίτην ἐνορίαν διότι πρός τήν περιοχὴν ταύτην ἐπεκτείνεται ἡ πόλις τοῦ Λαγκαδᾶ.

2. Εὐκτήριος οἶκος Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας:

Κατά τήν ἐποχὴν τοῦ συμμοριτοπολέμου εἰς Λαγκαδᾶν ἤλθον καί ἐγκατεστάθησαν συμμοριοπληκταί ἐκ διαφόρων χωρίων τῆς ὄρεινῆς περιοχῆς. Μεταξύ τούτων ἦσαν καί 5-6 οἰκογένειαι ἐκ Νικοπόλεως ἀνήκοντες εἰς τό δόγμα τῶν Εὐαγγελιστῶν.

Οὗτοι ἐπικουρούμενοι ὑπό τῶν ὁμοδόξων των τῆς Ἀατερίνης ἀνήγειρον πλησίον τῶν στρατώνων καί ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Λαγκαδᾶ-Θεσσαλονίκης τό ἔτος 1947 εὐκτήριον οἶκον.

Σήμερα εἰς τό δόγμα τοῦτο πρεσβέβουν 8-10 οἰκογένειαι.

3. Χάβρα τῶν Ἑβραίων:

Ἀπό τῆς Τουρκοκρατίας ὑφίστατο ἐν Λαγκαδᾶ εὐκτήριος οἶκος τῶν Ἑβραίων, πλησίον τοῦ Α' Δημοτικοῦ Σχολείου Λαγκαδᾶ καί ὀπισθεν τῆς οἰκίας τοῦ Βοσνακίδη Γεωργίου.

Μετά τήν ἐκρίζωσιν ὁμοῦ τῶν Ἰουδαίων ὑπό τῶν Γερμανῶν κατακτητῶν τό 1942 ἐγκατελήφθη καί καταστρέφεται.

2. Μεμροταφείου Ἀγίου Κωνσταντίνου:

Ἀπό τῆς ἀνεγέρσεως τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τῆς Ἀγίας Παρασκευ-

ης καί μέχρι τοῦ 1925 ὡς νεκροταφεῖον ἐχρησιμοποιεῖτο ὁ δπισθεν τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ χῶρος.

Τό 1925 τό νεκροταφεῖον τοῦ Λαγκαδᾶ μετεφέρθη εἰς τήν σημερινήν θέσιν του, εἰς τήν βορείαν παρυφήν καί ἐκτός τῆς πόλεως, διά λόγους εὐπρεπείας καί ὑγιεινῆς, ἀφοῦ μέ τήν ἐγκατότασιν τῶν προσφύγων βορείως τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, τό Νεκροταφεῖον εὐρέθη εἰς τό κέντρον σχεδόν τῆς πόλεως.

Τό Νεκροταφεῖον τοῦτο εἶναι δενδρσφυτευμένον μέ κυπαρίσσοις καί οἱ τάφοι εὐρίσκονται εἰς καλήν τάξιν καί ρυμοτομικόν σχέδιον. Ὅλος ὁ χῶρος εἶναι εὐπρεπῆς καί ὡς πρέπει εἰς μίαν ἀξιόλογον κωμόπολιν.

Η. ----- Συγκοινωνία :

Ἡ συγκοινωνία τοῦ Λαγκαδᾶ μετά τῶν χωρίων τῆς περιοχῆς καί τῆς Θεσσαλονίκης διεξήγετο μέχρι τοῦ 1918 διά τῶν ζώων, τῶν κάρρων καί τῶν λαυτῶν (Λαντόνια).

Ἀπό τοῦ ἔτους 1914 συνεδέθη ὁ Λαγκαδᾶς μετά τῆς παραλί-
ας Σταυροῦ σιδηροδρομικῶς μέ τό τραινάκι, ἀπό δέ τοῦ 1918 ἔκαμε
δειλά τήν ἐμφάνισίν του ὁ σημερινός βασιλεὺς τῶν συγκοινωνιῶν,
τό αὐτοκίνητον.

Κατ'ἀρχάς εἰς τό "Σεϊτάν μοραφιρί τῶν Τούρκων" αὐτοκί-
νητον ἀνέρχεται μόνον οἱ ἄνδρες, μέ τήν πάροδον δέ τοῦ χρόνου ἕνα
ἕνα τά διάφορα μέσα συγκοινωνίας ἐξετοπίζοντο διά ν'α παραμεί-
νουν σήμερα μόνον τό αὐτοκίνητον καί τά κάρρα τῶν γεωργῶν.

Σήμερον ἡ συγκοινωνία ἀρκετά πυκνή ἐξυπηρετεῖται διά
τῶν ὑπεραστικῶν λεωφορείων τοῦ 39ου Κ.Τ.Ε.Λ., τῶν ἀγοραίων ἐπι-
βάτηγῶν, φορτηγῶν καί ἰδιωτικῶν διαφόρων τύπων τῶν τρακτέρ καί
τῶν κάρρων τῶν γεωργῶν.

Δύο δέ κύριοι αὐτοκινητόδρομοι, ἀσφαλτοστρωμένοι καί περι-
στοιχούμενοι διά δενδροστοιχιῶν, συνδέουν ὁ μὲν εἰς τήν πόλιν μέ
τήν Θεσσαλονίκη καί τά παραλίμνια χωρία, ὁ δέ ἕτερος τόν Λαγκαδᾶν
μέ τόν Σοχόν, Νιγρίτα καί τά ὄρεινά χωρία.

Θ. ----- Διοικήσεις :

Οἱ 3-5 χιλιάδες κάτοικοι, ἐξ ὧν 1.500-2.000 Τούρκοι, ἐδι-
οικοῦντο ὑπό τοῦ Διοριζομένου Τούρκου Μουχτάρη "Δημάρχου" μέχρι
τοῦ νεοτουρκικοῦ κινήματος. Μετά τό "Χουριέτ" ὁ Μουχτάρης καί τό
συμβούλιόν του ἐξελέγετο, συμμετεῖχον δέ εἰς τό συμβούλιον καί τι-
νες Ἕλληνες. Κατά τό 1911 ἐξελέγη καί ὁ πρῶτος Ἕλλην ὡς Μουχτά-
ρης Λαγκαδᾶ - κατόπιν διαφωνίας τοῦ Τουρκικοῦ στοιχείου - ὁ κ. Νι-
κόλαος Παπαγεωργίου.

Τὴν 26ην Ὀκτωβρίου 1912 ὁ νικηφόρος Ἑλληνικός στρατός χάρισε εἰς τὸν Λαγκαδᾶ ὄμοϋ μετὰ τῆς ἐλευθερίας καί τὸν πρῶτον ἐλεύθερον Ἑλληνα Δήμαρχον τὸν κ. τέως Μουχτάρη Νικόλαον Παπαγεωργίου.

Οὗτος ἐναλλασόμενος μετὰ τῶν κ.κ. Δίγδα Δημητρίου, ἱατροῦ καί Νικολάου Κωνσταντίλα, διώκησαν τὸν Λαγκαδᾶν καθ' ὅλην τὴν ἀνώμαλον περίοσον τοῦ Ἀ' Παγκοσμίου Πολέμου καί τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1912-1922.

Μετὰ τὴν περισυλλογὴν, πού ἠκολούθησε μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ, ὁ Λαγκαδᾶς ὑποβιβάσθη εἰς Κοινότητα καί κατόκιν ἀποφάσεως τῆς Τριανθρίας, ὡς Πρόεδρος τῆς Κοινότητος διορίσθη ὁ κ. Κωνσταντῖνος Ἑλιάδης, ὁ ὁποῖος ἐξηκολούθησεν νᾶ ἐπανακαλέγεται ἐπὶ 12/ετίαν, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1922-1934.

Τὸ 1932 μὲ τὴν ψήφισιν τοῦ Νόμου περὶ Δήμων καί Κοινοτήτων ὁ Λαγκαδᾶς ἐπειδὴ εἶχεν πληθυσμὸν ἄνω τῶν 5.000 κατοίκων μετωνομάσθη εἰς Δήμον, μὲ Δήμαρχον τὸν μέχρι τοῦδε Πρόεδρον τῆς Κοινότητος Κωνσταντῖνον Ἑλιάδην.

Ἐπὶ σειράν ἐτῶν Δήμαρχος τοῦ Λαγκαδᾶ ἐ χρημάτισεν ὁ κ. Μαντίρης Ἰωάννης ἀπὸ τοῦ 1934 μέχρι τῆς ἐκτελέσεώς του ὑπὸ τῶν βλαβοκομμουνιστῶν τὸ ἔτος 1944.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς χώρας μας ἀπὸ τὴν τριπλὴν κατοχὴν ὡς Δήμαρχος ἐξελέγη ὁ κ. Διαμαντίδης Ἰωάννης ὅστις διώκησεν τὸν Δήμον Λαγκαδᾶ ἐπὶ 7/ετίαν, καθότι λόγῳ τῆς ἀνωμάλου καταστάσεως καί τοῦ συμμοριτοπολέμου δέν προεκηρύχθησαν ἐκλογαί καθ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν, ἦτοι ἀπὸ τοῦ 1944-1951.

Κατὰ τὰς Δημοτικὰς ἐκλογὰς τοῦ 1951 ἐξελέγη ὡς Δήμαρχος ὁ κ. Γρηγοριάδης Θεόδωρος, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1955 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ Ἀστερίου Παπαγεωργίου, ὅστις κατὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1959 ἀντικατεστάθη ὑπὸ τοῦ κ. Ἀθανασίου Καλαθᾶ σημερινοῦ Δημάρχου.

Πάντες οἱ προαναφερθέντες 7 ἄρχοντες οἱ διοικήσαντες τὸν Λαγκαδᾶν ἐπὶ μίαν 50ετίαν, ἦτοι ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ τῆ 1912 μέχρι σήμερον, εἰργάσθησαν ἀόκνως ἀναλώσαντες πάσας τὰς δυνάμεις των μὴ φεισθέντες καί τὴν ζωὴν των ἀκόμη, διὰ τὸν εὐπρεπισμὸν τῆς πόλεως των καί τὴν ἐξύψωσιν τῆς πολιτικῆς καί πνευματικῆς στάθμης τῶν δημοτῶν των.

Εἰς τὴν φιλεργίαν, τὴν δημιουργικὴν πνοὴν καί τὴν καλλι-

έπειαν τῶν ἀνδρῶν αὐτῶν, οἱ ὅποιοι διεχειρίζοντο τὰ κοινά, δφεί-
λονται τὰ τόσα ἔργα ἄτινα λαμπρύνουν τὸν Λαγκαδᾶν ὡς πόλιν, ὡς
εἶναι αἱ δύο παράλληλοι ὁδοὶ καὶ ἄρτηρίαί αἱ διασχίζουσαι τὸν
λαγκαδᾶν ἐκ βορειοδυσμῶν πρὸς Νοτιοανατολάς.

Ἡ δενδροστοιχία καὶ τὰ παρτέρια τὰ κοσμοῦντα τὴν
κεντρικὴν ἄρτηρίαν, τὸ λαμπρὸν δημοτικὸν πάρκον καὶ ἡ φιλαρμο-
νική, ἐλάχιστοι Δῆμοι τῆς πατρίδος μας δύνανται νὰ ἐπιδείξουν
τοιαῦτα ἐπιτεύγματα. Ἡ Δημοτικὴ ἀγορὰ καὶ ἡ κορωνίς ὄλων, αἱ
ἄρτιαί καὶ πολιτισμέναι ἐγκαταστάσεις τῶν κτιριακῶν συγκροτημά-
των τῶν Λουτρῶν.

Τὸ τεράστιον καὶ δημιουργικὸν ἔργον τῶν ἀρχόντων αὐ-
τῶν ἄς ἔχουν πάντοτε ὑπ' ὄψιν τῶν οἱ μέλλοντες νὰ τοὺς διαδεχθῶν,
ὥστε ἀκολουθῶντας τὸ παράδειγμά τους νὰ λαμπρύνουν τὸν Λαγκαδᾶν
ἐτι περισσότερον.

I. ----- Δ η μ ό σ ι α ι ----- Ὑ π η ρ ε σ ί α ι :

Ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ Λαγκαδᾶς ἦτο ἔδρα ἐπαρχίας "Καϊ-
μακλίκι" μὲ ἀπικεφαλὴ "Καϊμακάμη" ἑπαρχὸν ὅστις ἐπόπτευεν ὄλων
τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν. Ὑπῆρχον δέ σχεδόν ὅλαι αἱ ὑπηρεσίαι ἦ-
τοι: Οἰκονομικὴ Ἐφορῖα, Ταμεῖον, Πρωτοδικεῖον, Πλημμελειοδικεῖον,
Δασαρχεῖον, Διοίκησις Χωροφυλακῆς, Ἀστυνομία πόλεως, Φυλακαί.

Αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι ἐστεγάζοντο εἰς τὸ Διοικητήρι-
ον τὸ ὅποτον ἀνηγέρθη τὸ 1904, δαπάναις τουρκικοῦ Δημοσίου, πλη-
σίον τούτου καὶ εἰς τὸ βάθος τοῦ σημερινοῦ Δημοτικοῦ πάρκου εὐ-
ρίσκοντο αἱ φυλακαί μὲ κρατουμένους βαρυποινιστάς.

Κατὰ τὴν μεγάλην πυρκαϊάν τοῦ 1922 τὰ κτίρια τῶν φυ-
λακῶν κατεστράφησαν τελείως, ἐκ δέ τοῦ Διοικητηρίου κατεστράφη
ἡ στέγη καὶ ὁ πρῶτος ὄροφος. Ἀργότερον ἐπισκευασθέν ἐχρησιμο-
ποιήθη ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους διὰ τὸν αὐτόν σκοπὸν ἦτοι διὰ
τὴν στέγασιν τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν.

Ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ἡ ἐπαρχία Λαγκαδᾶ κατηργήθη.
Ἐπανεσυνεστήθη μόνον κατὰ διάρκειαν τῆς γερμανικῆς κατοχῆς, κα-
τερρηθείσης εὐθὺς ἀμέσως μὲ τὴν φυγὴν τῶν Γερμανῶν.

Σήμερον εἰς τὸν Λαγκαδᾶν ὑπάρχουν ἅπασαι σχεδόν αἱ
πολιτικαί, δικαστικαί καὶ στρατιωτικαί ἀρχαί, ἦτοι:

α) Πολιτικαί: 1) Ἐδρα Ἐπιθεωρήσεως στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως.
2) Οἰκονομικὴ Ἐφορῖα, 3) Ἐφορῖα Καπνοῦ, 4) Δημοσίον Ταμεῖον, 5) Δα-
σαρχεῖον, 6) Διάφοραι Γεωργικαί Ὑπηρεσίαι καὶ 7) Ταχυδρομεῖον.

β) Δικαστικαί: 1) Εἰρηνοδικεῖον καὶ 2) Ἀγρονομεῖον.

γ) Στρατιωτικαί: Ἐδραι 1) Συντάγματος Πεζικοῦ, 2) Μοίρας Πεδι-
νοῦ Πυροβολικοῦ, 3) Τάγματος Γ.Ε.Α., 4) Ὑποδιοικήσεως Χωροφυλακῆς
καὶ 5) Ἀστυνομικοῦ Τμήματος.

δ) Όργανισμοί: 1) Όργανισμός Καπνού, 2) Γ.Ο.Ε.Β., 3) Ε.Δ.Ε./Μ.Ε.Δ
καί 4) Ο.Τ.Ε. καί 5) Ι.Κ.Α..

ΙΑ. Υγειονομικά Ίδρυματα:

Ουδέέν Δημόσιον υγειονομικόν Ίδρυμα υφίσταται εις Λαγκαδά, ούτε καί Δημοσία Ύγειονομική Ύπηρεσία εκτός της Σχολιατρικής τοιαύτης.

Η υγειονομική περίθαλψις τῶν κατοίκων συντελεῖται υπό ἐλευθέρων Ιατρῶν καί υπό Ιατρῶν τοῦ Ι.Κ.Α. ὡςάκις δέ ἡ ἀνάγκη τό απαιτεῖ ὁ ἀσθενής μεταφέρεται εις Θεσσαλονίκην ἔνθα εἰσάγεται εις τό Δημόσιον Νοσοκομεῖον, ἢ ἰδιωτικὴν κλινικὴν ἀναλόγως τῆς ἰδιότητος καί τῆς οικονομικῆς καταστάσεως τοῦ ἀσθενοῦς.

Ἐπίσης καί πολλαί εἰδικότητες Ιατρῶν δέν υπάρχουν, εἰ μὴ μόνον τοῦ παθολόγου, ὀδοντιάτρου καί μικροβιολόγου.

Η φαρμακευτικὴ περίθαλψις ἐπιτυγχάνεται διὰ τῶν δύο λειτουργούντων φαρμακείων.

ΙΒ. Ἐκπαίδευσις:

Ἀπό τῆς Τουρκοκρατίας ἀκόμη ὑπῆρχεν Ἑλληνικόν Σχολεῖον συντηρούμενον υπό τῶν δημογερόντων καί στεγαζόμενον ἐντός τοῦ Ἱεροῦ Μοῦ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, ὡς κρυφόν Σχολεῖον.

Ἀργότερον περί τόν 17ον-18ον αἰῶνα ἰδρύθησαν Ἑλληνικόν Σχολεῖον, Νηπιαγωγεῖον καί Ἀστική Σχολή, ἅτινα ἐστεγάζθησαν εις οἰκίματα τοῦ Ἱεροῦ Μοῦ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς εὕρισκόμενα ἐντός τοῦ περιβόλου αὐτῆς εις τό σημερινόν πάρκον τοῦ Ἱεροῦ Μοῦ.

Διὰ τὰς ἀνάγκας δέ τῶν Τούρκων ὑπῆρχεν τουρκικόν Σχολεῖον πλησίον τοῦ Τεμένους ὅπερ κατεστράφη καί τό σχολεῖον κατηργήθη ἀπό τήν ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως.

Τό 1914-15 ἰδρύθη καί 3/τάξιον ἡμιγυμνάσιον.

Σήμερον λειτουργοῦν τὰ κάτωθι ἐκπαιδευτήρια: 1) Διτάξιον Νηπιαγωγεῖον, 2) 3 Δημοτικά Σχολεῖα, 3) Δημόσιον Γυμνάσιον, 4) Ἰδιωτικόν Γυμνάσιον καί 5) Ἰνστιτοῦτον Ἑένων Γλωσσῶν.

1) Νηπιαγωγεῖον:

Τό Νηπιαγωγεῖον λειτουργεῖ ἀπό τοῦ καιροῦ τῆς Τουρκοκρατίας. Κατ' ἀρχάς ἐστεγάζετο ὅπου καί τὰ ἄλλα σχολεῖα τοῦ Λαγκαδά.

Ἀπό τοῦ ἔτους 1937 ὅμως ὅτε προήχθη εις τό διτάξιον, λειτουργεῖ ἡ μὲν μία τάξις εις κτίριον παραχωρηθέν υπό τοῦ Ἱεροῦ Μοῦ Ἀγίας Παρασκευῆς εις ἣν φοιτοῦν τὰ νήπια τῆς ἐνορίας Ἀγίας

Παρασκευής, ή δέ έτέρα τάξις εις τό Β' Δημοτικόν Σχολείον δια τά νήπια τής ένορίας τής Κοιμήσεως τής Θεοτόκου.

Σήμερον εις άμφοτέρας τάς τάξεις τοῦ Νηπιαγωγείου φοιτοῦν 100 περίπου νήπια.

2) Τό Ιόν Δημοτικόν Σχολείον:

Είναι τό άρχαιότερον Σχολείον τοῦ Λαγκαδά καί συνέχεια τοῦ επί Τουρκοκρατίας λειτουργοῦντος 'Ελληνικοῦ Σχολείου.

Στεγάζεται επί ιδιοκτητοῦ οικήματος εὑρισκομένου εις τήν Δυτικὴν παρυφήν τής πόλεως καί επί τής οδοῦ Μεγάλου 'Αλεξάνδρου.

Τό διδασκῆριον τοῦ Σχολείου άνηγέρθη φροντίδι τοῦ 'Εθνομάρτυρος 'Ιερέως 'Ιωακείμ 'Ανανιάδη, δι' έράνων καί τής προσωπικῆς εργασίας τῶν ὑποδοῦλων κατοίκων. 'Η θεμελίωσις του έλαβεν χῶραν τό έτος 1909, τά δέ έγκαίνιά του τό έτος 1910. "Εκτοτε οὔδεμία δαπάνη έπισκευῆς του έγένετο παρά τινος, εκτός τῶν δαπανῶν συντηρήσεώς του ὑπό τῶν εκάστοτε σχολικῶν έφοριῶν, σήμερον δέ κινδυνεύει νά εγκαταληφθῆ, πρός δόξαν ἡμῶν τῶν νεωτέρων 'Ελλήνων διά τήν άμέλειάν μας πρός κάθετι τό ιστορικόν κειμήλιον τῶν προγόνων μας.

Σήμερον εις τό Σχολείον φοιτοῦν περίπου 200-250 μαθηταί καί είναι 6/θέσιον.

3) 2ον Δημοτικόν Σχολείον:

'Ιδρυθέν τό έτος 1930 στεγάζεται εις ιδιόκτητον διδασκῆριον εὑρεσκόμενον εις τήν 'Ανατολικὴν παρυφήν τής πόλεως πλησίον τοῦ Διοικητηρίου καί επί τής οδοῦ Λουτρῶν.

'Εθεμελιώθη τό 1933, άποπερατώθη τό 1937 οτε καί έγένετο τό έγκαίνιά του. 'Η άνέγερσις του έγινε δαπάναις τοῦ Δημοσίου καί τής προσωπικῆς εργασίας τῶν κατοίκων.

Σήμερον εις τοῦτο φοιτοῦν 200-250 μαθηταί καί είναι 6/θέσιον.

4) 3ον Δημοτικόν Σχολείον:

Είναι τό νεώτερον τῶν Δημοτικῶν Σχολείων ίδρυθέν τό έτος 1960, οργανικότητος 4/θέσιον εις 8 φοιτοῦν 130-170 μαθηταί.

Αί τό Σχολείον τοῦτο στεγάζεται εις ιδιόκτητον νεόδμητόν διδασκῆριον άνεγεροθέν δαπάναις τοῦ Δημοσίου καί εὑρισκόμενον εις τήν βορείαν παρυφήν τής πόλεως πλησίον τῶν κεκροταφείων.

5) Δημοσίον Γυμνάσιον:

'Ιδρύθη ὡς 3/τάξιον ἡμιγυμνάσιον τό έτος 1914-15 μέ πρώτους μαθητάς τοῦς 1) 'Αστέριον Σαμαράν, 2) Δημήτριον Κόφτην, 3) Γεώργιον

ιον Γοβερσόν, 4) 'Αστέριον Παπαγεωργίου κ.λ.π., έκτοτε προαγόμενον γινεν πλήρες 6/θέσιον Γυμνάσιον κλασσικῆς κατευθύνσεως μέ μαθη-
τάς τῆς πόλεως καί τῆς ἐπαρχίας Λαγκαδά.

Ἐτεγάζεται ἐπί ἰδιοκτητοῦ διδασκῆριου εὐρισκόμενον ἀ-
έναντι τοῦ 2ου Δημοτικοῦ Σχολείου ἐπί τῆς ὁδοῦ Λουτρῶν.

Τό διδασκῆριον ἐκτίσθη ὑπό τῶν Τούρκων τό 1910 ἕνα χρη-
σιμεύση ὡς ἀποθήκη 'Υλικοῦ Πολέμου τοῦ Τουρκικοῦ Στρατοῦ.

Ἡ κατάρευσις ὁμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας ἄφησεν ἡμιτελές τό κτίριον,
τό ὅποτον περιελθὼν εἰς τήν κατοχήν τῶν 'Ελληνικῶν ἀρχῶν παρεχω-
ρήθη εἰς τήν Σχολικὴν 'Εφορίαν τοῦ Γυμνασίου. Τό ἔτος 1926 ἐγέ-
νοντο κατάλληλοι διαρρυθμίσεις, ἐπροσετέθη ὁ 2ος ὄροφος καί ἔκτοτε
χρησιμοποιεῖται ὡς διδασκῆριον τοῦ Γυμνασίου.

β) 'Ιδιωτικόν Γυμνάσιον:

'Από τοῦ ἔτους 1958 λειτουργεῖ καί 'Ιδιωτικόν Γυμνάσιον
μέ τάς 3 πρώτας τάξεις, ὑπό τόν τίτλον " 'Ιδιωτικόν Γυμνάσιον Δημ.
Ἐπαυρίδη" στεγάζεται ἐπ' ἐνοικίῳ καί εὐρίσκεται ἐπί τῆς ὁδοῦ Μεγά-
λου 'Αλεξάνδρου, πλησίον τοῦ 1ου Δημοτικοῦ Σχολείου. Εἰς τοῦτο φοι-
τοῦν 100 μαθηταί.

γ) 'Ινστιτούτον Ἑξῶν Γλωσσῶν:

'Από τοῦ ἔτους 1962 ἰδρύθη παράρτημα τοῦ 'Ινστιτούτου
Ἑξῶν Γλωσσῶν τοῦ κ. Στρατηγάκη, μέ δύναμιν φοιτοῦντων μαθητῶν κυ-
μαινομένην ἀπό 40-100.

'Εξ ὧν τῶν ἀνωτέρω ἐκτεθέντων συνάγεται ὅτι ἡ παρεχομέ-
νη εὐκαιρία, εἰς τοὺς νέους τῆς πόλεως, πρὸς μόρφωσιν εἶναι ἀρκούν-
τος ικανοποιητικὴ καί μάλιστα ἀπό τῆς Τουρκοκρατίας ἀκόμη. Λαμβα-
νομένου ὑπ' ὄψιν καί τοῦ γεγονότος ὅτι τό πνευματικόν κέντρον τῆς
Θεσσαλονίκης εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 20 χιλιομέτρων, μέ πυκνότατον
δύκτιον συγκοινωνίας.

Π. Τύπος:

Μέχρι τοῦ ἔτους 1955 δέν ἐξεδίδετο οὐδεμία ἔφημερίς ἢ
ἄλλο τι ἔντυπον, λόγῳ τοῦ ὅτι ὁ Λαγκαδῆς ὡς μικρόν ἐπαρχιακόν κέν-
τρον καί μὴ διαθέτων πνευματικὴν κίνησιν καί παράδοσιν δέν ἠδύνα-
το νά συντηρήσῃ ἡμερήσιον ἢ περιοδικόν τύπον. Τόν Μάϊον τοῦ 1955
μερικοὶ νέοι καί ζωντανοὶ Λαγκαδιῶτες ἐξέδωσαν τήν "Φωνὴν τῆς 'Ε-
παρχίας Λαγκαδῆ", ἡ ὁποία τό 1956 ἀναγκάσθηκε νά διακόψῃ τήν ἐκδο-
σίν της, μὴ δυναμένη νά συναγωνισθῇ τόν ἡμερήσιον καί περιοδικόν
τύπον τῶν 'Αθηνῶν καί τῆς Θεσσαλονίκης.

Τό σχῆμα τῆς ἔφημερίδος ἦτο μικρόν καί περιεῖχεν εἰδή-
σεις καί γεγονότα τοπικῆς φύσεως καί σημασίας.

Υπεύθυναι ἦσαν διὰ μὲν τὴν σύνταξιν ὁ κ. Νικόλαος Μου-
λάς, διὰ δὲ τὴν διαχείρισιν ὁ κ. Ἀντώνιος Καμπούρης.

Τὴν στιγμὴν δὲ ταύτην πού γράφεται τὸ παρὸν πῶνημα ἔ-
κανε καὶ πάλιν τὴν ἐμφάνισίν της δειλά, δειλά μὲ τὸ αὐτὸ σχῆμα
"Ἡ Θωνή τῆς Ἐπαρχίας Λαγκαδᾶ" ὡς δεκαπενθήμερος ἡμερὶς το-
πικῶν νέων καὶ συμφερόντων μὲ ὑπευθύνους διὰ μὲν τὴν σύνταξιν
τόν κ. Στυλιανὸν Βασιλείου, διὰ δὲ τὴν διαχείρισιν τόν κ. Φιλ.
Πικρον.

II. Θέατρα - Κινηματογραφοῦ :

Διὰ τὴν ψυχαγωγίαν τῶν κατοίκων ὑπάρχουν 2 κινηματο-
γραφικαὶ αἰθουσαὶ αἱ ὁποῖαι λειτουργοῦν ὡς χειμεριναὶ μὲ 700
θέσεις συνολικῶς καὶ ὡς θεριναὶ μὲ 450 θέσεις. Ἐκ τούτων ἡ
"ΧΡΙΣΤΙΝΑ" ὡς νεόδμητος διαθέτει καὶ μηχανήματα κλιματισμοῦ,
εἰς τὸ αὐτὸ δὲ κτίριον λειτουργεῖ καὶ κατὰ τὸ θέρος. Ἀντιθέτως
τὸ "ΡΙΟ" τὸ θέρος εἶναι ὑπαίθριος.

Κατὰ περιόδους ἐπισκέπτονται τὸν Λαγκαδᾶν διάφοροι
θίασοι οὐχὶ μεγάλης καλλιτεχνικῆς ἀξίας καὶ δι' ὀλίγας μόνον πα-
ραστάσεις.

III. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ

Ἔνεκα τῆς γεωγραφικῆς θέσεώς του, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς
Τουρκοκρατίας ὁ Λαγκαδᾶς εἶχε μεγάλην ἐμπορικὴν κίνησιν, διὰ τῆς
διενεργείας τοῦ διαμετακομιστικοῦ ἐμπορίου μεταξὺ τῆς ἐνδοχώρας
του καὶ τῆς Θεσσαλονίκης, ἥτις καὶ σήμερον ἀκόμη εὐρίσκεται εἰς
τά ἀπτά ἐπίπεδα διὰ τῆς δημιουργίας βιομηχανικῶν μονάδων καὶ τοῦ
Τουρισμοῦ.

A. Ἐμπόριον :

Ἡ ἐμπορικὴ κίνησις εἰς Λαγκαδᾶν εἶναι ἀντιστρόφως ἀνά-
λογος μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συγκοινωνιῶν. Ὅσον πυκνοῦται ἡ συγ-
κοινωνία τόσον φθίνει τὸ ἐμπόριον.

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ὅτε ἡ συγκοινωνία ἦτο ἀραιά καὶ ἐκτε-
λείτο διὰ τῶν ζώων ἢ τῶν κάρρων καὶ δέν γπῆρχε ἡ σημερινὴ τάξις
καὶ ἀσφάλεια, εἰς Λαγκαδᾶν ἀνθοῦσε τὸ διαμετακομιστικὸν ἐμπόριον.
Ἐκείστην Τρίτην ἐτελείτο ἐβδομαδιαία ἀγορὰ "Παζάρι" διαρκείας
μῆς ἡμέρας. Ἀπὸ τὴν προηγουμένην κατέφθανον εἰς Λαγκαδᾶν διὰ
τῶν ζώων των οἱ χωριανοὶ μὲ τὰ προϊόντα των, τόσον τῶν πέριξ χω-
ρίων ὅσον καὶ ἀπεμακρυνομένων τοιούτων καὶ κατέλυον εἰς τὰ 7 εὐ-
ρύχωρα καὶ ἀνετα πανδοχεῖα.

Τὴν ἡμέραν τῆς ἀγορᾶς ἐξέθετον τὰ προϊόντα ταῦτα εἰς
χωριστὸν χώρον ἑκαστον εἶδος, ταῦτα δὲ ἦσαν ποικίλα: Σιτηρά, Λαχα-

νικά, Όπωρικά, Φάρια εκ της Δίμνης του Αγίου Βασιλείου, κρέατα, κυρίως **άλιπαστα** (παστουρμάδες, λουκάνικα κ.λ.π.), ξύλα, κάρβουνα, είδη υποδήσεως εκ Βεσόκας, έρια, τυριά, βούτυρο, λάδι, έλιές εκ Χαλιδικής, όσπρια, ύφαντά διάφορα και ζώα μικρά και μεγάλα.

Η κίνηση της αγοράς την ήμεραν αυτήν ήτο ζωηρά και θάλλουσα εις αρκετόν ύψος, έμποροπραξίαι έγένοντο συνήθως διά της ανταλλαγής των προϊόντων.

Η άφιξις των χωρικων και των διαφόρων άλλων πωλητων ει όποιοι παρέμεινον επί 2-3 ήμέρας, έδιδε αρκετήν κίνησιν εις την αγοράν και τους διαφόρους έπαγγελματίας.

Η εβδομαδιαία αγορά συνεχίζεται και σήμερα εισέτι πλήν όμως έχασε την αξίαν της την όποιαν είχε πρότερον, διότι και τά προς πώλησιν προϊόντα δεν είναι της αυτής ζωτικής σημασίας αλλά και αι έμποροπραξίαι της αγοράς δεν θάλλουν εις τό αυτό ύψος και την οικονομικήν ζωήν της πόλεως, σήμερα την ρυθμίζουν ή ανέπτυξις του Τουρισμου και της Βιομηχανίας.

Β. Τ ο υ ρ ι σ μ ό ς :

Η Τουριστική κίνησης του Λαγκαδά όσημέραι αυξάνει κυρίως διά δύο λόγους: 1) των Αναστεναρίων και 2) των Λουτρων.

1) Τά Λουτρά :

Πρός Νοτιοανατολάς και εις απόστασιν 2 περίπου χιλιομέτρων εύρίσκεται Ιαματική θερμη πηγή.

Αρχικώς την εκμετάλευσιν των Λουτρων ειχεν ό Δήμος. Εις την θέσιν όπου ή πηγή ειχε δημιουργηθή πρό άμνημονεύτων χρόνων έστεγασμένη στέρνα, εις ταύτην εισήρχοντο οι λουόμενοι την μέν πρωίαν οι άνδρες, τό δέ άπόγευμα αι γυναίκες. Πέριε της δεξαμενής υπήρχον τά άποδητήρια και άναπαυτήρια.

Από του έτους 1926 την εκμετάλευσιν των Λουτρων ανέλαβεν τό Κράτος, τό όποϊον τά ένοικιάζει εις διαφόρους. Αρπτος ένοικιαστής ήτο ό Κουλοφάνος Ανδρέας όστις έκτισεν τό ξενοδοχείον, λουτήρας και νέαν στέρναν. Από του έτους 1945 δε την εκμετάλευσιν ανέλαβεν ό Δήμος Λαγκαδά όστις άξιοποίησε πλήρως τόν χώρον των Λουτρων διά της δημιουργίας κιλικίου, πάρκων, λανώνων.

Η κίνησης των Λουτρων κατά την περίοδον 21 Μαΐου μέχρι 30 Οκτωβρίου είναι αρκετά ύψηλή και διά της καταλλήλου προβολής αυτή αυξάνει. Κατά την παρελθοῦσαν λουτρικήν περίοδον έπραγματοποιήθησαν 100.000 λούσεις διά θεραπειάν.

Γ. Βιομηχανία :

Ἡ Βιομηχανία ἀπεπτύχθη κυρίως μετά τήν ἐγκατάστασιν τῶν προσφύγων καί κυρίως μετά τό τέλος τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Σήμερον διά μίαν πόλιν 7.000 περίπου κατοίκων δύνα-
μεθα νά εἴπωμεν ὅτι εἶναι ἀρκούντως ἀνεπτυγμένη δοθέντος ὅτι ἀντι-
προσωπεύεται διά τῶν ἑξῆς ἐργοστασίων:

1) 4 κυλινδρομύλων ἠλεκτροκινήτων ἢ πετρελαιοκινήτων μέ σύγχρονα μηχανήματα καί ἡμερησίαν παραγωγήν ἀλευροποιήσεως 25 τόννων σιτη-
ρῶν ποσότητος καλυπτούσης τās τοπικῆς ἀνάγκας καί πλειοναζούσης
πρός ἐξαγωγήν.

2) δύο παγοποιεῖων μέ συνολικήν ἡμερησίαν παραγωγήν 1.500 στηλῶν
κίβου ἀποροφημένης ὑπό τῆς Θεσσαλονίκης.

3) δύο ποτοποιεῖων, ἅτινα τās πρώτας ὕλας των (οἰνόπνευμα, οἶνους
κ.λ.π.) τās εἰσάγουν ἐκ Θεσσαλονίκης καί ἀξάγουν ἐμφιαλωμένα ποτά

καί 4) Ἡ κορωνίς τῆς Βιομηχανικῆς δραστηριότητος τό 'Εργοστάσιον
κονσερβοποιείας τῆς 'Ενώσεως Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Λαγκαδᾶ "Ε.Γ.
Σ.Α." ἰδρυθέν τό ἔτος 1957 καί τεθέν εἰς λειτουργίαν τόν αὐτόν
χρόνον.

Ὁ μηχανικός ἐξοπλισμός τοῦ ἐργοστασίου, στοιχίσας 4.200.000
δραχμάς, αἱ ἄρτιαι κτιριακαί ἐγκαταστάσεις του (ἀξίας 1.400.000)
τά ἄριστα καί φημισμένα κηπευτικά προϊόντα (ντομάτα, λαχανικά) τοῦ
Λαγκαδᾶ καί οἱ ἄφογοι ἀπό πάσης ἀπόψεως, ὅροι κατεργασίας τῶν πρώ-
των ὑλῶν κατέστησαν τά προϊόντα τοῦ ἐργοστασίου περιζήτητα ὄχι μό-
νον ἀπό τά διάφορα καταναλωτικά κέντρα τῆς Πατρίδος μας ἀλλά καί
ἀπό τά τοιαῦτα χωρῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὡς τοῦ Καναδᾶ, τῆς Δυτικῆς Γερ-
μανίας, τοῦ Ἰράκ, τῆς Συρίας, τῆς Μάλαισίας κ.λ.π. ἅτινα ἀπορροφῶν
τό $\frac{1}{2}$ περίπου τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐργοστασίου, τό ὅποῖον ἀδυνατεῖ
νά ἀνταποκριθῆ εἰς τήν ὁσημέρα ἀύξανουμένην ζήτησιν τῶν προϊόντων
του ἔν καί ἐργάζεται μέ ὄλην του τήν δυναμικότητα ἢ ὅποια ἀνέρχε-
ται διά μέν τήν τοματοποίησιν εἰς 120-150 τόννους ἡμερησίως, διά
τήν κονσερβοποίησιν δέ εἰς 4-8 τόννους.

Ἡ τοιαύτη παραγωγή καί ζήτησις τῶν προϊόντων τοῦ ἐρ-
γοστασίου, ὄχι μόνον παρέχει ἐργασίαν εἰς 120 ἐργάτας καθ' ὅλον τό
ἔτος, ἀλλά προσφέρει καί πλείστας ὀφελείας εἰς τοὺς παραγωγούς ἀ-
πορροφῶντας πλεονάσματα τῆς παραγωγῆς των μέ τιμᾶς ἀνωτέρας τοῦ
ἐλευθέρου ἐμπορίου ἔνεκα τῶν πραγματοποιουμένων κερδῶν του ἐκ
τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων του.

Ἡ Βιομηχανία τοῦ Λαγκαδᾶ ἀντιπροσωπεύεται ὑπό δύο πλιν-
θοκεραμοποιεῖων μέ μηχανοκινήτους ἐγκαταστάσεις, Ζαχαροπλαστείων,

ζυλουργείων, σιδηρουργείων, υποδηματοποιείων, ραφείων, άρτοποιείων, γκαράζ και πλείστων άλλων βιοτεχνικών έργαστηρίων.

Τά άνωτέρω έργαστάσια και έργαστήρια άπασχολούν σεβαστόν άριθμόν έργατών και συντήνουν εις τήν κίνησιν του Λαγκαδά.

Δ.-----Γεωργία :

Όλοκληρος ή περιοχή του Λαγκαδά έχει έκτασιν περίπου 30.000 στρέμματα, έν τούτων τά 600-700 στρέμματα τά καταλαμβάνει ο οικισμός της πόλεως του Λαγκαδά, ένθ τά υπόλοιπα 29.300 άποτελούν τό άγροκτήμα Λαγκαδά.

Έκ των 29.300 στρεμμάτων του Άγροκτήματος, τά 23.000 στρέμματα είναι καλλιεργήσιμοι άγροί, 2.00 στρέμματα βοσκότοποι, 2.600 στρέμματα ρεύματα, 500 στρέμματα ή περιοχή των Λουτρών, 1.20 στρέμματα άγροτικοί και άστικοί όδοί.

Τά κυριώτερα προϊόντα που καλλιεργούνται είναι: I) Στοιχος διάφοροι ποικιλίαι μέ τήν μεγαλυτέραν καλλιεργουμένην έκτασιν ήτοι II.000 στρέμματα. 2) Λαχανικά εις λαχανοκήπους I.500 στρέμματα. 3) Άμπελος εις 400 στρέμματα. Ή υπόλοιπος καλλιεργουμένη έκτασις, ήτοι IO.000 στρέμματα, καλλιεργείται υπό τομάτας, βάμβακος, άραβοσίτου και κτηνοτροφών (μηδικής, βίκου).

Ή στρεμματική άπόδοσις των καλλιεργουμένων προϊόντων είναι αρκετά ύψηλή λόγω του έφόρου έδάφους, δύναται δέ νά αυξηθ ή περισσότερον διά της άρδέυσεως άγρών καθ'ότι υπάρχουν αι προϋποθέσεις. Δυστυχώς σήμεραν άρδεύονται μόνον 4.000 στρέμματα έντός των λαχανοκήπων, δι' άρτεσιανών φρεάτων είτε αυτομάτου ροής, είτε δι' άντλήσεως. Έντός όλίγου προβλέπεται ή άρδευσις ολοκληρου της περιοχής διά της κατασκευής σφράγματος εις τόν χειμαρρον Απογδάνα και δι' άρτεσιανών. Ή καλλιέργεια των άγρών γίνεται κυρίως δι' έργατών και ζώων διότι ο κληρος είναι μικρός και δέν συμφέρει ή μηχανική καλλιέργεια, ένεκα τούτου εις Λαγκαδά υπάρχουν IO μόνον τραιτέρ και 550 περίπου άροτριώντα ζώα.

Λόγω δέ του χαμη μικρού κλήρου άν και ή στρεμματική άπόδοσις είναι μεγάλη, τό εισόδημα των γεωργικών οικογενειών είναι μικρόν. Είναι δυνατόν τό εισόδημα τούτο νά αυξηθ ή διά της αναδιάρθρωσεως των καλλιεργειών - λόγω του ότι πλησίον εύρίσκειται τό μέγα καταναλωτικόν κέντρον ή Θεσσαλονίκη - και της αναπτύξεως της οικισίτου κτηνοτροφίας.

Ε.-----Κτηνοτροφία :

Ή κτηνοτροφία δέν έχει έξαντλήση όλα τά όρια της ανα-

πτόξεός της, είναι ήμιοικόσιτος. Περιλαμβάνει δέ τάξεως ζβα:
α) Πρόβατα 3.000 κεφάλια, β) Αγελάδες 1.500 κεφάλια, γ) Βουβάλια
100 κεφάλια, δ) Αροτρίωντα 250 κεφάλια, ε) Ίππους 300 κεφάλια και
στ) Όνους 250.-

Η κτηνοτροφία είναι δυνατόν να αναπτυχθῆ ἔτι περισσότε-
τερον ἰδίᾳ ὡς οἰκόσιτος διὰ τῆς ἐκτροφῆς ἀγελάδων εἴτε γαλακτο-
φόρου, εἴτε δι' ἀγορᾶς τῆς Θεσσαλονίκης. Ὑπάρχουν δέ μεγάλαι δυ-
νατότητες ν' αναπτυχθῆ ἡ οἰκόσιτος κτηνοτροφία παραλλήλως μετὴν
ἑκδιάρθρωσιν τῶν γεωργικῶν καλλιεργειῶν καί, οὕτω νά αὐξηθῆ τό
εἰσόδημα τῶν γεωργικῶν οἰκογενειῶν καί νά ἐλαττωθῆ ἡ ὑποαπασχό-
λησις τῶν κατοίκων ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὑπάρχει μεγάλη ἔλλειψις
ἐργασίας ἐνῶ ἐξ ἀντιθέτου μεγάλη προσφορά ἐργατικῶν χειρῶν, εἴτε
γεωργοεργατῶν, εἴτε ἐλευθέρων τοιούτων.

Ἄλλος πόρος διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματος εἶναι ἡ ἀ-
νάπτυξις τῆς οἰκοσίτου κτηνοτροφίας ἡ ὁποία ὡς γίνεται σήμερον
εἶναι ὑποτυπώδης μετὰ μεγάλας δυνατότητας ἀναπτύξεός της. Τὰ προϊ-
όντα δέ τῆς κτηνοτροφίας δύνανται εὐκόλως νά ἀπορροφηθοῦν καί
μάλιστα εἰς συμφερούσας καί καλὰς τιμὰς.

ΣΤ' ----- Τ ρ α π ε ζ ε ι :

Τὴν ὀλην οἰκονομικὴν ζωὴν τοῦ Λαγιαδᾶ τονώνει καί ὑπο-
βοηθεῖ τό κεφάλαιον, τόσον τό ἰδιωτικόν ὅσον καί τό ὀργανωμένον
τοιούτον.

Εἰς τόν Ἀγιαδᾶν λειτουργοῦν ὑποκαταστήματα τῶν τριῶν
μεγαλυτέρων Πιστωτικῶν Ἰδρυμάτων, ἧτοι 1) Ἑθνικῆς Τραπεζῆς, 2)
Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος καί 3) Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς.

Ζ. ----- Ἀ σ χ ο λ ί α ι τ ῶ ν κ α τ ο ἰ κ ῶ ν :

Ἡ κυρίως ἀσχολία τῶν κατοίκων εἶναι κυρίως ἡ γεωργία.
Ἐκ τῆς ἀπογραφῆς δέ τοῦ 1961 ἐξάγεται ὅτι τό 60% τῶν κατοίκων
ἀσχολοῦνται μετὴν γεωργίαν, τό 20% εἶναι ἐπαγγελματοβιοτέχνη,
τό 15% ἐργάται ἀνεπίδικετοι καί 5% Δημόσιοι καί ἰδιωτικοί ὑπάλ-
ληλοι.

Ὑπάρχουν ἐλάχιστοι κτηνοτρόφοι καί ἀλιεῖς, ἔμποροι, βιο-
τέχνη, ἐπιχειρηματίαι καί ἐπαγγελματίαι. Τελευταίως ἐστράφησαν
καί πρὸς τό ὑπαλληλικόν ἐπάγγελμα, εἴτε ὡς δημόσιοι ὑπάλληλοι εἴ-
τε ὡς ὑπάλληλοι ὀργανισμῶν καί ἰδιωτικοί ὑπάλληλοι.

Ἐνικῶς δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Λαγιαδᾶ
ὑποαπασχολοῦνται καί ἔνεκα τούτου τό εἰσόδημα εἶναι μικρόν.

Ἐν τῶν κατοίκων τοῦ Λαγιαδᾶ ἓνα ποσοστὸν 65% δυνάμεθα
νά εἴπωμεν ὅτι ζῆ σχετικῶς ἀμέτῳς λιανοποιόν τὰς στοιχειώδους ἀ-

νάγκας της ζωής. Ποσοστόν 15% είναι σχετικῶς εὐπορον δυνάμενον ν' ανταποκριθῆ ἀνετώτερον εἰς τὰς ἀπαιτήσεις της ζωής. Ποσοστόν 5% ἀρκοῦντος εὐπορον δυνάμενον νά χαρακτηρισθῆ ὡς πλούσιον καί ζῆν ὄχι μόνον ἀνέτως ἀλλά καί ικανοποιόν ἀρκετάς ἐπιθυμίας της εὐζωίας. Ἐνῶ ποσοστόν 15% στερεῖται τῶν πάντων, πολλάκις σιτιζόμενον ἀπαξ της ἡμέρας εἰάν ἡ εὐσιπλαχνία της συνοικίας δέν μεριμνήσῃ διὰ τό δεύτερον γεῦμα.

Ἐνεκα της οἰκτρᾶς τρόπον τινά οἰκονομικῆς καταστάσεως παρατηρεῖται ἰσχυρόν ρεῦμα μεταναστελέσεως πρός Αὐστραλίαν - Δυτικὴν Γερμανίαν.

Ἡ ὄλη οἰκονομικὴ κατάστασις τοῦ Λαγκαδᾶ ἐμβάλλει εἰς σκέψεις τόν μελετητὴν του διότι δέν δύναται νά δικαιολογηθῆ ἡ τοιαύτη πενία.

Τό ἔδαφος τοῦ Λαγκαδᾶ ὡς προερχόμενον ἀπὸ ἀποσαθρώσεις καί ἐπιχωματώσεις ἔχει ἀρκετάς θρεπτικὰς οὐσίας, τό ὑπέδαφος καί εἰς μικρόν βάθος κρύπτει τεραστίαν ὕδαταποθήκην, ἡ Γ.Ο.Ε.Β. καί αἱ ἄλλαι συναφεῖς Γεωργικαί ὑπηρεσίαι ἐξετέλεσαν καί ἐκτελοῦν εἰς τόν Λαγκαδᾶν καί τήν περιοχὴν του ἀρκετά ἔργα, ὥστε ὁ Λαγκαδᾶς νά καταστῆ ὁ κῆρος της Ἑδέμ.

IV. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ

A. Κατοικία :

Αἱ κάτοικαὶ τοῦ Λαγκαδᾶ εἶναι κτισμένοι ὡς ἐπὶ τό πλεῖστον ἐκ πλίνθων ἢ μπαγδατί καί μονόροφοι συμφώνως μέ τήν τότε ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, διότι ὅλοι ἔχουν ἡλικίαν μεγαλυτέραν τῶν 70 ἐτῶν. Τά παράθυρά των εἶναι μικρά καί καγκελόφρακτα μέ βεράνταν ἔμπροσθεν τῶν ὀματίων καί εἶναι κτισμένοι εἰς τό βάθος της αὐλῆς, ἥτις περιβάλλεται διὰ μαντροτοίχου. Μετά τόν δεύτερον παγκόσμιον πόλεμον ὅτε εἰσεχώρησαν καί εἰς Λαγκαδᾶ αἱ νέαι ἀντιλήψεις της εὐζωίας, κατ' ἀρχάς δειλὰ καί εἴτα μέ γοργώτερον ρυθμόν ἤρχισαν νά γίνωνται μεταρρυθμίσεις διὰ τήν βελτίωσιν τῶν οἰκιῶν. Ἀντικατεστάθησαν τὰ κίγκλιδῶματα διὰ παντζουριῶν, διευρύνθησαν τὰ παράθυρα, ἐστρώθησαν τὰ ἐκ χέματος δάπεδα διὰ τσιμέντου, μωσαϊκοῦ, πλακιδίων ἢ σανιδωμάτων. Ὅπου δέ κτίζονται νέαι κατοικίαι ἀφήνουν τό βάθος της αὐλῆς καί πλησιάζουν πρός τήν ὁδόν.

B. Θέρμανσις :

Μέχρι της ἀπελευθερώσεως ὑπὸ τοῦ Τουρκικοῦ ζυγοῦ ἡ θέρμανσις τῶν κατοικιῶν ἐγέμετο διὰ τῶν τζακίων ἢ τῶν μαγκαλίων. Καζὶ ὅμως μέ τήν ἐλευθερίαν εἰσεχώρησεν εἰς τόν Λαγκαδᾶ καί ὁ πολιτισμός ὅστις ἐξετόπισε τὰ παλαιά μέσα θέρμανσεως καί ἀντικα-

έβστησε ταῦτα, ἄτινα καί πολυδάπανα καί επικίνδυνα ἦσαν, διὰ τῶν
θερμαστῶν, αἵτινες ἐπικρατοῦν καί σήμερον μέ ὅλα τὰ εἶδη καυσί-
μων.

Γ. Ἐνδυμασίαι :

Ἡ ἐνδυμασία τοῦ Λαγκαδά δέν ἔχει ἰδικόν της χροῦμα,
λόγῳ τῆς συνθέσεως τῶν κατοίκων του. Δύναται ὅμως νά χαρακτηρι-
σθῆ εἰς τήν πρό τῆς ἀπελευθερώσεως (1912) καί τήν μετέπειτα.

Πρό τῆς ἀπελευθερώσεως οἱ μέν ἄνδρες ἐφοροῦσαν τήν
"βράϊαν" "ποτοῦρι" ὁμοίαν μέ τήν νησιώτικὴν βράϊαν ἀλλά μακρὰν
μέχρι τοῦ ἀστραγάλου καί ἐξ ὑφάσματος μαύρου μαλλίνου "σαγιάκι"
καί δέ τῆς κεφαλῆς ἔφερον σκοῦφον τό "καλπάκι" λεγόμενον.

Αἱ γυναῖκες ἐφόρουν μακρὺ φουστάνι συνήθως μαύρου
χρόματος ἢ καφέ καί φαρδιάν φουστάν. Μετὰ δέν τήν ἀπελευθέρωσιν
τόσον οἱ ἄνδρες ὅσον καί αἱ γυναῖκες ἠκολούθησαν καί ἀκολουθοῦν
τήν ἐκάστοτε ἐπικρατοῦσαν μόδαν.

Δ. Ὑπόδησις :

Ὁ αὐτός χωρισμός μέ τήν ἐνδυμασίαν ἰσχύει καί διὰ τήν
ὑπόδησιν. Πρό τῆς ἀπελευθερώσεως οἱ ἄνδρες ἐφόρουν καθημερινῶς
τά ἐκ χοιρείου δέρματος τσαρούχια, τήν ὥραν δέ τῆς σχολῆς τά γε-
μινιά ἢ τουλοῦμπες "ὑπόδηματα ἐκ βακκέτας μονοκόμματα", αἱ δέ
γυναῖκες παντοῦφλες ἢ γεμινιά μέ ὀλίγον ὑψηλότερον τακούνι ἀπὸ
τά ἀνδρικά. Μετὰ δέ τήν ἀπελευθέρωσιν ἀμφότεροι ἠκολούθησαν καί
ἀκολουθοῦν τήν μόδαν.

Ε. Διατροφή :

Ἡ διατροφή τῶν κατοίκων σήμερον εἶναι πολύ καλυτέρα
ἀπὸ ὅτι τό παλαιότερον, διότι μέ τήν ἀνάπτυξιν τῆς συγκοινωνίας
εὐρίσκεται μεγάλη ποικιλία ἐδεσμάτων καί εἰς χαμηλάς τιμάς.

Παλαιότερον καί δὴ πρό τῆς ἀπελευθερώσεως ἡ διατροφή
τῶν κατοίκων ἐγένετο διὰ τῶν τοπικῶν κυρίως προϊόντων.

ΣΤ. Καθαριότης :

Ἡ καθαριότης τῶν κατοίκων δέν εἶναι ἀρκούντος ἀνεπτυγ-
μένη, ἀφ' ἑνός μέν διότι δέν ὑπάρχει ἀποχευτικόν δίκτυον, ἀφ' ἑτέρου
δὲ διότι ἐντός τοῦ αὐλείου χώρου καί πλησίον τῶν οἰκειῶν εὐρίσκον-
ται οἱ σταῦλοι τῶν ζώων, ἡ δέ κόπρος αὐτῶν συγκεντροῦται ἐντός τῆς
αὐλῆς καί εἶτα ἀπὸ μακροχρόνιον παραμονήν μεταφέρεται εἰς τοὺς
ὄγρους.

Παλαιότερον δέ καί ὅσον περισσότερο ἀπομακρυνόμεθα
ἀπὸ τήν σημερινήν ἐποχὴν τόσοῦτον ἡ κατάστασις τῆς καθαριότητος
γίνεται χειροτέρα.

Σήμερον ἡ ὑπηρεσία καθαριότητος τοῦ Δήμου, ἡ ἀστυνομική ὑπηρεσία καί ἡ ὑπηρεσία Τουρισμοῦ, καταβάλλουν προσπάθειαι, διὰ τῶν νοουθεσιῶν καί διὰ καταλλήλων μέτρων, ν' ἀναπτύξουν τήν ἀφάπην πρὸς τήν καθαριότητα μέ ἱκανοποιητικὰ σχετικῶς ἀποτελέσματα.

Ζ. Ψυχαγωγία :

Ἐπί Τουρισκοκρατίας εὐκαιρία πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν κατοίκων παρουσιάζετο κατὰ τὰ ἐκάστοτε χαρμόσινα κοινωνικά γεγονότα (γάμοι, ὀνομαστικά καί ἑορταί, σχολικά καί ἑορταί κ.λ.π).

Κατὰ τοὺς γάμους, συνεκεντρῶνοντο εἰς τὰς οἰκίας τῶν νεονύμφων καί τῆ συνοδείᾳ τῶν τοπικῶν ὀργάνων ἤ ζουρνάδες, νταούλια καί σαντούρια" διεσκέδαζον ἐπὶ 2 ἡμερον.

Ἐτελοῦντο δύο σχολικά ἑορταί μέ πανηγυρικὴν ὄψιν: τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν καί ἐπὶ τῆ λήξει τῶν μαθημάτων, ὅτε οἱ μαθηταί ἀπήγγελλον ποιήματα καί ἔδιδον θεατρικὰς παραστάσεις.

Ὡσαύτως οἱ κάτοικοι ἐξεφάντωνον κατὰ τὰς πανηγύρεις καί τὰ καρναβάλια.

α) Πανηγύρεις :

1) Πανήγυρις κατὰ τήν ἑορτήν τῶν 12 Ἀποστόλων διαρκείας 2 ἡμερῶν κατὰ ταύτην ἐκτός τῶν Λαγναδιωτῶν συνέρρεον καί κάτοικοι τῶν πέριξ χωρίων. Ὁλόκληρος ἡ πόλις ἔδονεῖτο ἀπὸ τόν ἦχο τῶν ὀργάνων καί τῶν τραγουδιῶν.

Τό ἀπόγευμα συνεκεντρῶνοντο εἰς τὰ ἀλώνια ὅπου ὑπὸ τοὺς ἦχους τῶν ὀργάνων ἄνδρες καί γυναῖτες εἰς χωριστοὺς κύκλους ἐχόρευαν διαφόρους χορούς.

Κατὰ τήν πανήγυριν ταύτην εὐκαιρικῶς διωργανῶνοντο καί "Πενεβανλίκι" ἀγῶνες πάλης μεταξύ Τούρκων παλαιστῶν οἵτινες ἤρχοντο ἀπὸ διάφορα σημεῖα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, κυρίως δέ ἀπὸ τήν περιφέρειαν Δράμας. Κατὰ τοὺς ἀγῶνας αὐτοὺς οἱ παλαισταί ἠλείφοντο μέ λάδι καί ὑπὸ τοὺς ἦχους τῶν ζουρνάδων ἐπεδείκνυον τήν παλαιστικὴν τῶν ἱκανότητα εἰς τὰ ἀλώνια". Μετὰ τήν ἀνακήρυξιν τοῦ νικητοῦ περιεφέροντο δίσκος εἰς τοὺς θεατάς, διὰ τήν συγκέντρωσιν χρημάτων καί ἐδίδετο τό ἔπαθλον εἰς τόν νικητήν, κυρίως ἀρνί ψητό.

2) Τῶν Ἀγίων Θεοδώρων ἡμερησία πανήγυρις καθ' ἣν ἐτελοῦντο ἵππικοί ἀγῶνες ταχύτητος "ἵπποδρομιαί" ἐπὶ τῆς καρροποιήτου ὁδοῦ Λαγναδᾶ - Ἀσσήρου, μέ ἀσητερία τόν μῦλον τῆς Ἀσσήρου καί τέρμα τὰ ἀλώνια". Ἐλάμβανον μέρος ἵππετες καί ἄλογα τῶσον ἐκ Λαγναδᾶ ὅσον καί ἐξ ἄλλων μερῶν Τουρκίας τε καί Ἑλληνες. Οἱ νικηταί 1ος καί 2ος ἐλάμβανον ὡς ἔπαθλον χαλί καί ἄρσι.

3) Θρησκευτική πανηγυρίς επί τῆ ἑορτῆ τῶν Ἀγίων Κων/τίνου καί Ἑλένης.

4) Θρησκευτική πανηγυρίς ἐπί τῆ ἑορτῆ τῆς Πολιούχου Ἀγίας Παρασκευῆς. Ταύτας θέλομεν περιγράψῃ κατωτέρω εἰς ἕτερον κεφάλαιον.

β) Καρναβάλια :

Κατά τὰ παλαιότερα χρόνια τὰ καρναβάλια ἐτελοῦντο τὴν ἡμέραν τῶν Θεοφανείων καί μόνον ἡμέρα. Μία παρέα ἐμασκαρεύετο καί τῆ συνοδία τῶν ὀργάνων περιεφέροντο ἀπὸ καφενεῖον εἰς καφενεῖον τραγουδοῦντας καί χορεύοντας, ἐκερνῶντο ἀπὸ τὸν καφετζῆν καί πρὸς θαμῶνας, περιέφερον δίσκον διὰ τὴν συλλογὴν χρημάτων καί ἐξηκολούθουν τὸ γλέντι μέχρι πρωΐας.

Ἀργότερον ἐπεκράτησε ἄγνωστον πόθεν εἰσαχθεῖσα ἡ συνήθεια καρναβάλια νὰ γίνωνται τὴν τελευταία ἐβδομάδα τῶν Ἀπόκρεω καί ἰδίως τὴν Κυριακὴ καί τὴν Καθαρὰ Δευτέρα.

Κατὰ τὴν Κυριακὴ τῶν Ἀπόκρεω κοντὰ στὸ ἡλιοβασίλεμα ἐπρεμοῦσαν στὸν πλάτανο ἕναν σκυλο - γιὰ νὰ μὴ φάῃ τὰ κρέατα πού ἦσαν μόνον γιὰ τοὺς ἀνθρώπους - μόλις δὲ ἄναβαν τὰ πρῶτα φῶτα τὸν ἄσπρην νὰ πέσῃ κάτω - γιὰ νὰ φάῃ τὰ κρέατα καί λοιπὰ φαγητά, τὰ ὅποια δὲν ἐπετρέπετο ἐπὶ 40 ἡμέρας νὰ τρώγουν οἱ χριστιανοὶ - σημεῖον ὅτι ἔληξεν ἡ κρεοφαγία καί ἄρχιζε ἡ Σαρακοστή.

Συνηθέστεραι μεταμφιέσεις τοῦ καρναβάλου ἦσαν νὰ μαυρίζωνται γιὰ νὰ μὴ γνωρίζωνται καί νὰ παραστάνουν τὸν "Ἀράπη" τὸν "Μαχαιρά" τὸν "Ἑβραῖο" καί τὴν "Καμήλα".

Οἱ προαναφερθέντες τρόποι ψυχαγωγίας μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καί ἰδίαι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1925 ἄρχισαν νὰ φθίνουν καί σήμερον σχεδὸν ἔχουν ξεχασθῆ. Ἐξακολουθοῦν εἰσέτι νὰ τελοῦνται αἱ θρησκευτικαὶ πανηγύρεις καί ὁ Καρνάβαλος, ἀλλὰ τελείως διαφοροποιηθέντες καθ' ὅ καί εἰς ταῦτα ἐπέδρασεν ὁ "ἔξευρωπαϊσμός".

Σήμερον παρέχονται πλεῖστοι ὄσοι τρόποι ψυχαγωγίας τοῦ κοινοῦ εἴτε μεμονομένως, εἴτε ὁμαδικῶς, πλὴν ὅμως δὲν εἶναι ἡ πηγαία, ἡ ἄβολη, ἡ ἀγνή ψυχαγωγία τῶν προγόνων μας.

Σήμερον πρὸς ψυχαγωγίαν τῶν κατοίκων ὑπάρχουν πολλὰ μέσα καί τρόποι: Δύο αἶθουσαι κινηματογράφου, θεριναὶ καί χειμεριναί, διάφορα "κοσμικὰ καί οἰκογενειακὰ κέντρα" Ταβέρναι, Ζαχαροπλαστεῖα καί τὸ Δημοτικὸν γήπεδον εἰς τὸ ὅποτον τελοῦνται ἐκάστην Κυριακὴν ποδοσφαιρικαὶ ἀγῶνες.

Ὄργανοῦνται τακτικαὶ ἐκδρομαὶ ἰδίως δὲ τὴν θερινὴν περίοδον εἰς διάφορα παραθαλάσσια θέρετρα καί τὸ σπουδαιότερον ὄλων

είναι ότι εις απόστασιν 20 χιλιομέτρων εύρίσκεται ή Θεσσαλονίκη μέ τήν ποιικιλίαν τών θεαμάτων καί κέντρων. Ούτω οί διαθέτοντες τά άπαιτούμενα δέν στεροϋνται ψυχαγωγίας, αλλά καί οί ένδειέστεροι βρίσκουν τόν τρόπον νά ψυχαγωγηθοϋν.

Η. Π ο σ σ τ ό ν γ ε ν ν ή σ ε ω ν κ α ί θ α ν ά τ ω ν :

Πρό τοϋ τελευταίου πολέμου τό ποσοστόν θανάτου Ιδία τών παιδών ήτο άρκετά ύψηλόν, γενικώς δέ έφθανεν τά 70% τών γεννήσεων. Τοϋτο δέ διότι τό κλήμα τοϋ Λαγκαδά ήτο καί είναι εισέτι ένθυγιεινόν, δέν είχαν ανακαλυφθῆ τά σημερινά φάρμακα καί ή Ιατρική περίθαλψις ήτο προτόγονος. 'Ο Ιατρός έπεσκεπέτετο τόν άσθενή μόνον διά νά πιστοποιήσῃ τόν θάνατόν του.

Σήμερον ή κατάστασις είναι κατά πολύ βελτιωμένη, άφ' έ- νόσ μέν διότι ή έπιστήμη έχει προοδεύσει πάρα πολύ, άφ' έτέρου δέ ή Ιατρική περίθαλψις παρέχεται δωρεάν εις όλους σχεδόν τούς κατοίκους είτε διά τοϋ Ι.Χ.Α. είτε διά τοϋ Κοινοτικού Ιατροϋ. Ούτω τό ποσοστόν τών θανάτων έχει περιορισθῆ κατά πολύ, έχει δέ έξαλη- φθῆ ό θάνατος τών νηπίων καί μικρών παιδίων.

Ένῶ έχει περιορισθῆ ό άριθμός τών θανάτων, παραλλήλως έχει περιορισθῆ καί ό άριθμός τών γεννήσεων.

Παλαιότερον έκάστη οικογένεια άριθμοϋσε τό όλιγώτερον 5 τέκνα παρ' όλον τόν ύψηλόν δείκτην θανάτων, ένῶ σήμερον σπανίως θά συναντήσῃ τίς νέαν οικογένειαν μέ περισσότερα τών 3 τέκνων, παρ' τόν περιορισμόν τών θανάτων καί τοϋτο διότι δέν ύπάρχει άρ- κητός γεωργικός κληρος, οϋτε καί εργασία, διά τήν άποκατάστασιν τών νέων κατοίκων.

θ. Σ υ ν η θ έ σ τ ε ρ α ι ά σ θ έ ν ε ι α ι :

Πρίν τοϋ τελευταίου πολέμου αί συνηθέστεραι άσθένειαι τῆς περιοχῆς ήσαν: ή Έλονοσία, ή Φυματίωσις, ως έπακόλουθον αϋτῆς ό Κοιλιακός Τύφος καί λοιπαί άσθένειαι τών πεπτικῶν όργάνων (Δυ- σεντερία κ.λ.π.) Ιδία κατά τήν Θερινήν περίοδον οτε προσελάμβανον τήν μορφήν επιδημίας.

Μετά δμως τόν πόλεμον μέ τήν κυκλοφορίαν τών βιοτικῶν καί διαφόρων δραστηκῶν έντομοκτόνων ή μάλιστα αϋτη τοϋ Λαγκαδά, δυνάμεθα νά εῖπωμεν ότι έξέλλιπεν, οπως συνέβη καί εις άλλας πόλ- λας περιοχάς τῆς πατρίδος μας.

Σήμερον οί κάτοικοι κυρίως προσβάλλονται υπό τών άσθε- νειῶν τοϋ πολιτισμοϋ, ήτοι: καρδιακῶν νοσημάτων καί τοϋ έπαράτου καρκίνου, χωρίς βέβαια νά έχουν έξαφανισθῆ καί αί άλλαι άσθένειαι.

I. Μέρημα τῶν κατοίκων διὰ τήν ὑγείαν :

Πρό τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου οἱ κάτοικοι δέν ἐλάμβανον οὐδεμίαν πρόνοιαν διὰ τήν καταπολέμησιν τῶν ἐνδημούντων νόσων καί διὰ τήν ὑγείαν των, εἰ μή μόνον νά καταπίνουν τήν κινίνην μέ τήν σέσουλαν καί μοιρολατρικά νά ἐφαρμόζουν τά φιάφορα γιὰ τρσόφια τῶν γερόντων καί νά καλοῦν τοὺς λατρούς μόνον καί μόνον διὰ νά λάβουν τό πιστοποιητικόν θανάτου.

Μετά τόν πόλεμον ἔλλαξε ἡ νοοτροπία τῶν κατοίκων καί καταβάλλουν προσπάθειαι διὰ τήν τήρησιν τῶν ὄρων τῆς ὑγιεινῆς διαβρώσεως, ἐφαρμόζοντες τὰς συμβουλὰς τῆς ἁστυιατρικῆς ὑπηρεσίας καί τοῦ Τουρισμοῦ, μή ἀρκούμενοι δέ εἰς αὐτάς μόνον συμβουλευόμενοι συχνά καί τοὺς ἰδιώτας λατρούς, τόσον τοὺς ἐν Λαγκαδίᾳ εὐρισκωμένους ὅσον καί τοὺς ἐν Θεσσαλονίκῃ. Οὕτω δυνάμεθα νά εἴπωμεν ὅτι ἡ ὑγιεινή διαβίωσις τῶν κατοίκων καθημερινῶς βελτιοῦται.

V. ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Ἡ μόρφωσις εἰς τοὺς νέους τοῦ Λαγκαδᾶ παρέχεται διὰ τοῦ Νηπιαγωγείου, τῶν τριῶν Δημοτικῶν Σχολείων καί 2 Γυμνασίων (τοῦ ἑνός Ἰδιωτικοῦ). Ἐκτός ὁμοῦ τῶν ὡς ἄνω ἰδρυμάτων διὰ τήν μόρφωσιν συντελοῦν καί οἱ ἄλλοι παράγοντες ἤτοι ἡ Ἐκκλησία, ἡ Κοινωνία καί ἡ οἰκογένεια.

α) Ἐκκλησία :

Μετά τὰ ἐκπαιδευτικά ἰδρύματα, ὀργανωμένα καί μέ σύστημα, ἡ Ἐκκλησία προσφέρει τὰς μεγαλυτέρας ὑπηρεσίας διὰ τήν μόρφωσιν τῶν νέων καί γενικώτερον τῶν κατοίκων, διὰ τῆς λειτουργίας Κατηχητικῶν Σχολείων, διαφόρων θρησκευτικῶν ὀργανώσεων (ΓΕΧΑ) Συμβούλια Ἐνοριακῆς δράσεως κλπ. καί τῆς ὑποδειγματικῆς ζωῆς αὐτῶν κούτων τῶν ἱερέων. Οὕτω ἡ Ὁρθόδοξος Ἑλληνική Ἐκκλησία συνεχίζει τήν μακράϊωνα παράδοσιν τῆς διὰ τήν ἐξύψωσιν τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

β) Κοινωνία :

Δυστυχῶς ἡ Κοινωνία ὀλόκληρος, πλήν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, δέν εὐρίσκεται εἰς τό ὕψος τῆς ἀποστολῆς τῆς, ὥστε νά μεριμνήσῃ διὰ τήν μόρφωσιν τόσον τῆς νέας γενεᾶς ὅσον καί τῶν μελῶν τῆς. Ἀπορροφημένη εἰς τὰ ἐφήμερα ὑλικά ἀγαθά καί τὰς παντίους ἀπολαύσεις διὰ τοῦ παραδείγματός τῆς ἀρνητικῆν προσφοράν προσφέρει διὰ τήν μόρφωσιν τῆς νέας γενεᾶς. Ἐνῶ τόσοι σύλλογοι καί σωματεία ὑπάρχουν, διὰ τίποτε ἄλλο δέν φροντίζουν, εἰ μή μόνον διὰ τήν κατάλη-

οιν τῶν ὀφικίων.

Ἐξαιρέσιν ἀποτελοῦν οἱ δύο θρησκευτικαὶ σύλλογοι (ΓΥΚΑ) καὶ (ΣΕΔ) ὡς καὶ ὁ Σύλλογος γονέων καὶ κηδεμόνων Λαγκαδά ὅστις τελευταίως φθίνει πρὶν ἢ κλείσῃ ζετίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως του.

γ) Οἰκογένεια:

Τὸ κύριον βάρος τῆς μορφώσεως καὶ ἀγωγῆς τῶν παιδιῶν, ἡ οἰκογένεια, τὸ ἔχει ἐπιρρίψῃ εἰς τὸν πλουτισμὸν τῶν γνώσεων μόνον καὶ τὸ ἔργον τοῦτο οἱ πλείστοι τὸ ἐπαφίουν μόνον εἰς τὸ Σχολεῖον.

Ἐκτός ὀλίγων ἐξαιρέσεων (κυρίως νέων οἰκογενειῶν) αἱ ὑπόλοιποι ὄχι μόνον οὐδεμίαν ἀγωγὴν προσφέρουν εἰς τὰ τέκνα του καὶ δέν βοηθοῦν τὸ Σχολεῖον εἰς τὸ βαρὺ ἔργον του, ἀλλ' ἀντιθέτως διὰ τοῦ τρόπου διαβιώσεώς των, τοῦ παραδείγματός των καὶ τῶν ἐντιστάσεων των πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ Σχολείου, καταστρέφουν τὰ ὅσα προσφέρουν τοῦτο καὶ ἡ ἐκκλησία διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν παιδιῶν.

Συνεπαρμένη ἡ οἰκογένεια ἀπὸ τὴν "ΝΤΟΛΤΣΕ ΒΙΤΑ" διὰ τοῦ παραδείγματός της ὄθει τοὺς νεαροὺς βλαστοὺς της νὰ τὴν μιμηθοῦν καὶ οὕτω ἀπὸ τῆς ἐφηβίας των νὰ ἀπωλέσουν ὅσα προσεπορίσθησαν ἐπὶ τὸ Σχολεῖον.

Εὐχῆς ἔργον εἶητο εἴαν θά ὑπῆρχεν τρόπος νὰ διαπαιδαγωγήσωμεν τὰς οἰκογενείας, διὰ νὰ μὴν οἰκοδομοῦμεν εἰς τὴν ἄμμον.

δ) Ἀρχαιολογικὸί τόποι - Ἱστορικὰ μνημεῖα:

Δυστυχῶς, διὰ τὸν Λαγκαδᾶν δέν ὑπάρχουν γραπτὰ κείμενα, οὔτε καὶ παραδόσεις μαρτυροῦσαι διὰ τὴν παλαιότεραν Ἱστορίαν του, ὥστε νὰ ἐπενταθῇ καὶ εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη.

Τυχαίως ἴσως νὰ ἀποφανθῇ σπουδαῖον τι ἀρχαιολογικὸν εὑρημα τὸ ὁποῖον ζηλοτύπως κρύπται εἰς τὰς προσχωσιγενεῖς ἀγκάλας τῆς ἡ γῆ τοῦ Λαγκαδᾶ. Ὁσαύτως καὶ Ἱστορικῶν τόπων καὶ μνημείων ἔστρεψται ὁ Λαγκαδᾶς, ἐκτός ἂν ὑφύεται νὰ λογισθῇ ὡς Ἱστορικὸς τόπος ἡ παρά τὴν ὁμώνυμον λίμνην περιοχὴ ἔνθα ἔλαβεν χώρα ἡ ἐξόντωσις τοῦ συμμοριακοῦ συγκροτήματος κατὰ τὴν 10-12 Φεβρουαρίου 1948 καὶ ὁ πλησίον τῆς δημοσίας ὁδοῦ Λαγκαδᾶ-θεσσαλονίκης εὑρισκόμενος τάφος τῶν πρώτων Ἑλλήνων Ἀεροπόρων τῶν φονευθέντων κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός των ὑπὲρ τῆς Ἐλευθερίας τῆς Βουλγαροκρατουμένης Μακεδονίας. Ἦσαν τῶν Ἀνθυπολοχαγῶν ἀεροπόρων Ἰωάννου Ἰ. Ἀργυροπούλου καὶ Κωνσταντίνου Θ. Μάνου, οἵτινες ἐπιστρέψαντες ἀπὸ ἀναγνωριστικὴν πτήσιν εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν τῆς Ἀνατολι-

της Μακεδονίας τήν 4ην 'Απριλίου 1913 ἐβλήθη τό πρωτόγονον ἀεροπλάνον των ὑπό τῶν Βουλγάρων εἰς τά ὑψώματα τοῦ Λαχανᾶ καί κατέπεσεν εἰς συντρίμματα φονευθέντων καί τῶν δύο ἀεροπόρων εἰς τό σημεῖον ἔνθα καί τό μνημεῖον των.

ε) Ἰστορικοί ἑρῶλοι - Παραδόσεις - Πανηγύρεις:
Θρησκευτικά Πανηγύρεις:

Εἰς Λαγκαδᾶ Θρησκευτικά Πανηγύρεις μέ τήν κυριολεξίαν τῆς λέξεως δέν ἐτελοῦντο ἀνέκαθεν, εἰ μή μόνον Θρησκευτικά τελεταί. Τοιαῦται ἦσαν δύο κατά τούς πρό τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ 1912 χρόνους.

1) Ἡ πανήγυρις πρός τιμὴν τῆς πολιούχου Ἁγίας Παρασκευῆς τήν 26ην Ἰουλίου. Κατά ταύτην ἀπό τήν παραμονήν εἰς τόν ὁμώνυμον ναόν ἐτελεῖτο ὁ ἑσπερινός καί ἐγένετο ἡ λιτάνευσις τῆς εἰκόνης τῆς Ἁγίας ἀνά τὰς ὁδοὺς τῆς ἐνορίας. Τήν ἐπομένην, ἡμέραν τῆς ἑορτῆς, ἐγένετο λαμπροτάτα λειτουργία ἱερουργῶντος τοῦ Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης ἢ τοῦ βοηθοῦ τοῦ Ἐπισκόπου.

Ὁ Ἱερός Ναός κατά τήν ἡμέραν ταύτην ἐπληροῦτο ὑπό τῶν πιστῶν τόσον τοῦ Λαγκαδᾶ ὅσον καί τῶν πέριξ χωρίων. Μετά δέ τό πέρας τῆς λειτουργίας ἅπαντες ἀπεσύροντο εἰς τὰς οἰκίας των χωρίς νά ἐπακολουθῇ λαϊκή πανήγυρις μέ χορούς καί ὄργανα ἢ μέ ἄλλας σχετικὰς ἐκδηλώσεις ὡς συμβαίνει ἀκόμη καί σήμερον εἰς πολλά χωρία καί κωμοπόλεις.

2) Πανήγυρις πρός τιμὴν τῶν Ἁγίων Κων/τίνου καί Ἐλένης.

Τήν 21ην Μαΐου ἐλειψούργει τό παρεκκλήσιον τῶν Ἁγίων εἰς τὰ Λουτρά Λαγκαδᾶ. Μετά τήν Θείαν λειτουργίαν πάντες οἱ προσκυνηταί, ἀποτελούμενοι κυρίως ἀπό χωρικούς τῆς Ἀσσήρου, Δρυμοῦ, Αἰτῆς καί ἐλαχίστων Λαγκαδιανῶν ἔκαμον τό Καθατήριον Λουτρόν, πρός κάθαρσιν τοῦ σώματος καί ψυχῆς. Ἡ πανήγυρις αὕτη ἐξαπολουθεῖ καί σήμερον ἀκόμη.

3) Ἑορτή τοῦ Ἁγίου Γεωργίου:

Κατά τήν ἑορτήν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου συνεκεντρῶνοντο τά κορίτσια καί αἱ γυναῖκες στά "ἄλώνια" ὅπου ὅλην τήν ἡμέραν διασκεδάζον, ζυγίζόμενες μέ τό καντάρι πού κρέμονταν ἀπό τό κλαδί δένρου, ἔκαμον κούνιες καί κουνιούνταν, τραγουδοῦσαν καί χόρευαν. Τήν ἡμέραν αὕτη κυρίως ἐγένετο καί ἡ διαλογὴ τῆς νύφης ἀπό τὰς μητέρας πού εἶχαν ἀγόρια.

4) Ἑορτή τῆς Χελιδόνος:

Τήν 1ην Μαρτίου τά παιδιὰ τοῦ Σχολείου καθ' ὀμάδας ἐγύ-

ριζαν ὄλον τόν Λαγκαδᾶν, κρατῶντας εἰς τὰς χεῖρας των ἓνα μεγάλο ὁμοίωμα χελιδόνος ἀπό ξύλο, βαμμένο καταλλήλως καί στηριζόμενον ἐπί μεγάλου κοντοῦ τυλιγμένου διά χρυσοχάρτου τραγουδῶντας τό:

Χελιδόνα ἔρχεται ἀπό τήν μαύρη θάλασσα
θάλασσαν ἐπέρασε, πύργον ἐθεμελεῖωσε
ἔκατσε καί λάλησε, Μάρτη Μάρτη μου
Μάρτημου καλέ καί Φλεβάρη φοβερέ.

.....

.....

ἑνὸ δύο παιδιὰ τό ἓνα μέ δίσκον καί τό ἄλλο μέ καλαθάκι ἐμάζευαν χρήματα ἢ αὐγά τά ὅποια διενέμοντο κατά τὰς ἑορτάς τοῦ Πάσχα εἰς ἀπόρους.

5) Ἀπό τοῦ ἔτους 1925 τελεῖται ἡ πανηγυρίς κατά τήν 15ην Αὐγούστου πρός τιμὴν τῆς κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Θρησκευτικὴ πανηγυρίς καί αὕτη μὴ λαμβάνουσα τήν λαμπρότητα τῆς πανηγύρεως τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς.

Εἶναι ἄξιον ἀπορίας τό ὅτι εἰς τόν Λαγκαδᾶν δέν ἐτελοῦντο καί λαϊκαὶ πανηγύρεις ταυτοχρόνως μετά τῶν θρησκευτικῶν τεσσούτων.

Ἀπό τοῦ ἔτους 1945 ὅμως οἱ ἐδῶ ἐγκατασταθέντες πρόσφυγες ἐξ Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας καί ὀψίον τῆς περιοχῆς τῆς Ἀγαθουπόλεως, ἀναθαρρήσαντες ἐνεφάνησαν δημοσίως κατά τήν ἑορτήν τῶν Ἁγίων Κωνσταντίνου καί Ἑλένης τό πατροπαράδοτον ἔθιμόν των τῆς "Πυροβασίας" τὰ "Ἀναστενάρια".

Τό ἔθιμον τοῦτο ἔκτοτε τελεῖται κατ' ἔτος ἀνεκλιπῶς καί προσελικθῆι πλείστους ὅσους θετάς ὄχι μόνον ἐξ ὁλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος ἀλλά καί τοῦ Ἐξωτερικοῦ.

Διά τήν ἐξήγησιν τοῦ φαινομένου ἔχουν ἀσχοληθῆ πολλοὶ ἐπιστήμονες δίδοντας ὁ καθείς τήν ἐξήγησίν του. Εἰς τὸ παρόν πόμημα θά ἀσχοληθῶ μόνον μέ τό ἱστορικόν τοῦ ἔθιμου καί τῆς περιγραφῆς αὐτοῦ τόσον ἐξ ἰδίᾳ ἀντιλήψεως ὅσον καί ἐκ τῆς μελέτης τῶν ὑπό τοῦ κ. Παπαχριστοδούλου Πολυδώρου διατυπωθέντων εἰς τήν "Θρακικὴν Ἔστίαν" καί λοιπῶν δημοσιεύσεων εἰς Ἐφημερίδας καί ἑβδομαδικά.

6) Ἀναστενάρια :

Τὰ Ἀναστενάρια εἶναι ἀρχαιότατο Βαλκικὸ ἔθιμο τῶν Θρακῶν, ἀναφερόμενον καί ὑπό τοῦ Στράβωνος μέ ἀρκετάς λεπτομερείας, ἀλλά ἐπί τινὰς ἑκατονταετίας ἐλησμονήθη καί ἀνεβίωσεν κα-

πά τας ἀρχάς τοῦ 9ου μ.χ. αἰῶνος. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἰς τὸν εὐξείνιον Πόντον εἶχον ἐμφανισθῆ Πειραταὶ Λαζοὶ ἐκ τῶν Ἀσιατικῶν παραλιῶν, οἱ ὅποιοι ἔκαμον ἐπιδρομὰς εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ παράλια καὶ δὴ εἰς τὰς ἀνθούσας τότε πόλεις, τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, Ἀγαθούπολιν, Μεσημβρίαν, Σωζόπολιν καὶ Ἀγχίαλον μέ σκοπόν νά τὰς ἀλώσουν καὶ λεηλατήσουν. Εἰς μίαν τῶν πολλῶν ἐπιδρομῶν κατώρθωσαν νά ἀλώσουν κατόπιν σκληρῶν ἀγώνων 33 ἡμερῶν, τὴν Σωζόπολιν καὶ Ἀγαθούπολιν τὰς ὁποίας ἐλεηλάτησαν, ἀρπάζοντες "σαρανταπέντε κιούπια" χρυσᾶφι ἀπὸ τὴν κάθε μία καὶ πλεῖστα ὄσα γυναικόπαιδα καὶ ἀφοῦ ἐφόρτωσαν λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους στὰ καράβια τους, μέ τὰ κόκκινα πανιά -κατὰ τὴν παράδοσιν- ἐπρόχώρησαν πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς χώρας.

Ἐφθάσαν νύκτα εἰς τὸ χωρίον Κωστῆ - πού τὸ ὄνομά του τὸ ὀφείλει εἰς τὸν ἰδρυτὴν του Αὐτοκράτορα - ἔνθα ὑπῆρχεν Ναὸς τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ Ἑλένης ἀνεγερθεὶς ὑπὸ τῆς Αὐτοκράτειρας Ἀγίας Ἑλένης. Τὸ χωρίον Κωστῆ τοῦ ὁποίου οἱ κάτοικοι ἐκοιμῶντο τὸ περιεκύκλωσαν οἱ πειραταὶ καὶ τὸ κατέκαυσαν διὰ ποντικῶν, τοὺς ὁποίους εἶχον φυλαγμένους εἰς εἰδικὰ κιβώτια, πού τοὺς περιέλουσαν δι' εὐφλέκτου ὑγροῦ καὶ τοὺς ἐξαπέλυσαν κατὰ τοῦ χωρίου, τὸ ὅποτον ἤρχισεν νά καίγεται ὡς λαμπάδα.

Ἀλόφρονες οἱ κάτοικοι ἐπετάχθησαν ἔξω διὰ νά σωθοῦν ἐνῶ οἱ Λαζοὶ πειραταὶ ἄρχισαν τὴν σφαγὴν καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν γυναικοπαίδων. Οἱ ἄνδρες προσεπάθησαν νά ἀπωθήσουν τοὺς Λαζούς. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν ἀκούσθηκε ἡ φωνὴ τῆς Ἀγίας ἀπὸ τὸν οὐρανὸν -κατὰ τὴν παράδοσιν- ἡ ὁποία ἔλεγεν "Τρέξτε νά σώσητε τὴν εἰκόνα μου". Ἀμέσως μερικὰ καλλιηάρια ἔτρεξαν στὴν ἐκκλησία καὶ περνῶντας μέσα ἀπὸ τίς φλόγες καὶ πατῶντας ἐπάνω σὲ φλεγμένα ξύλα κατώρθωσαν ἄθικτοι χωρὶς οὐδένα ἔγκαυμα νά διασώσουν τὴν εἰκόνα τῆς Ἀγίας. Εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τὸ πρῶτο θαῦμα ἔγινε καὶ τὸ δεύτερο - κατὰ τὴν παράδοσιν πάντοτε-. Οἱ Λαζοὶ ἔφυγαν ὡσάν κυνηγημένοι ὑπὸ μεγάλης δυνάμεως - ἐγκαταλείποντες λάφυρα καὶ αἰχμαλώτους- ἐπεβιβάσθησαν εἰς τὰ πλοῖα των καὶ ἀνεχώρησαν. Εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν ὅμως ἡ Ἀγία Ἑλένη ἐσήκουσε μεγάλην καταιγίδα καὶ θαλασσοπαραχὴν κατακεραυνώνουσα καὶ θυθίζουσα τὰ πειρατικὰ πλοῖα. Σχεδὸν ἅπαντα τὰ πλοῖα μέ τὰ πληρώματά των ἀπωλέσθησαν καὶ μόνον οἱ αἰχμαλωτισθέντες Χριστιανοὶ ἐσώθησαν. Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ἀνεβίωσεν τὸ λησμονηθὲν ἔθιμον τῆς "Ἡυροβασίας" εἰς τὸ χωρίον Κωστῆ τὸ ὅποτον ἔκτοτε ἐτελεῖτο κάθε χρόνον εἰς τὰ γειτονικὰ χωρία.

Οι ένταῦθα "Αναστενάρηδες" οὐδέν ἀναφέρουν διά τόν τρόπον ἀναβιώσεως τοῦ ἐθίμου τούτου εἰ μή μόνον, ὅτι κατά τόν 12ον μ.Χ. αἰῶνα τό χωρίον Κωστή μετά ἐτέρων ἐπτά γειτονικῶν χωρίων κατεστράφησαν ὑπό τῶν "Αγαρηνῶν"-δηλαδή Λαζῶν- πειρατῶν καί ἐκάησαν σχεδόν ἐξ ὀλοκλήρου μετ' αὐτῶν δέ καί οἱ Ἱεροί Ναοί των, μεθ' ὄλων τῶν εἰκόνων.

Ἐπτά ὅμως εἰκόναί τῶν Ἀγίων Κωνσταντίνου καί Ἑλένης εὐρέθησαν ὑπό τῶν ἑρειπίων τῶν ἐπτά Ἱερῶν Ναῶν κατά ἀξιοπεριεργον τρόπον.

Μετά τήν καταστροφήν ἅπαντες οἱ ἐναπομείναντες κάτοικοι συνεκεντρώθησαν εἰς τό χωρίον Κωστή, τό ὁποῖον εἶχεν φυσικήν ἀσφάλειαν καί ἠδύνατο νά ἀμυνθῆ κατά τῶν ἐπιδρομέων. Ἐνεῖστόν Κωστή, χριστιανοί κάτοικοι τῶν ὡς ἄνω χωρίων ἔβλεπον κατ' ὄνειρον τόν Ἅγιον νά τοῦς ὑποδεικνύῃ τό μέρος ἔνθα εὐρίσκετο ἡ εἰκὼν. Ἐπήγαινον καί πράγματι ἀνεύρισκον τήν εἰκόνα, ἡ ὁποία ἔτιτοτε ἐλάμβανε καί τό ὄνομα τοῦ χωρίου εἰς ὃ ἀνευρέθη. Ἐκ τῶν ἐπτά οὕτω πως εὐρεθέντων εἰκόνων μόνον διά τὰς 4 ἐνθυμοῦνται.

Ἐκ τῶν 4 τούτων ἡ πρώτη εὐρεθεῖσα φέρει τό ὄνομα "Γερο Κωτσιανός" σήμερον δέ εὐρίσκεται εἰς τό χωρίον Μαυρολεύκη Δράμας. Ἡ δευτέρα "Μέος Κωτσιανός" καί εὐρίσκεται εἰς τήν Ἁγίαν Ἑλένην Σερρῶν. Ἡ τρίτη "Ὁ Καστανιώτης" καί ἡ τετάρτη "τό Τριπορινό" ἀμφότεραι εὐρίσκονται εἰς Λαγκαδά.

Ἰδιαιτέραν ἱστορίαν ἐκ τῶν εἰκόνων τούτων ἔχει ὁ "Καστανιώτης". Ἡ δραματισθεῖσα, διά τόν τόπον ταφῆς τῆς εἰκόνας, χριστιανή κάτοικος τοῦ Κωστή δέν μετέβη μόνη της νά ἀνεύρῃ τήν εἰκόνα, ἀλλά ἀνέφερεν τό γεγονός εἰς ἕτερον ὁμοχώριόν της, ὅστις μετέβη πρός ἀνεύρεσιν τῆς εἰκόνας.

Τό γεγονός ὅμως τοῦτο ἐκρίθη κολάσιμον καί ὅταν ἤρχισεν τήν ἐσκαφήν ἀνεῦρε μέν τήν εἰκόνα, τήν ὁποίαν περιεργάσθη λεπτομερῶς, πλήν ὅμως ἀμέσως ἐξηφανίσθη καί εἰς τήν θέσιν της ἀνεύλησεν ὕδωρ. Ἐντός δέ δύο μηνῶν εἰς τήν ἰδίαν θέσιν ἀνεπτύχθη πελωρία καστανέα.

Πρό τοῦ θαύματος τούτου ἅπαντες οἱ κάτοικοι μετέβησαν εἰς τήν Καστανέαν καί ἀφοῦ ἀπέκοψαν μίαν σανίδα, τήν ἀπέστειλαν εἰς ἕνα ἀγιογράφον τῆς Πόλεως, ἵνα ζωγραφίσῃ τόν Ἅγιον Κωσταντῖνον καθ' ὑπόδειξιν τοῦ διενεργήσαντος τήν ἐσκαφήν.

Πράγματι ὁ ἀγιογράφος ἐζωγράφησεν τήν εἰκόνα πλήν ὅμως λησμονήσας νά ἀναγράψῃ τά γράμματα (Χ-Κ) δηλαδή Χριστός-Κωνσταντῖνος, ἀπέστειλεν τήν εἰκόνα εἰς τό χωρίον Κωστή.

Κατά τήν έορτήν τοῦ Ἁγίου οἱ "Ἀναστενάρηδες" δέν ἠδου-
νήθησαν νά χορέψουν ἐπί τῆς ἀνθρακιᾶς καί ἀντελήφθησαν ὅτι ἡ
εἰκὼν δέν ἦτο τελεία. Κατόπιν προσεκτικῆς παρατηρήσεως ἀντελή-
φθησαν ὅτι ἔλειπον τὰ γράμματα καί τήν ἀπέστειλαν εἰς τόν ἴδιον
ἀγιογράφον ἵνα τήν συμπληρώσῃ. Εὐθύς ἀμέσως μετά τήν συμπλήρω-
σιν ἠδουνήθησαν οἱ ἀναστενάρηδες, καίτοι δέν ἦτο ἡ έορτή τοῦ Ἁ-
γίου, νά χορέψουν ἐπί τῆς ἀνθρακιᾶς.

Μία γραῖτα δέ διά τό ἀτελές τῆς εἰκόνας εἶπεν τό κατωτέ-
ρο σκοπτικόν δίστιχον:

"Καλόν εἶναι τό παλληκάρι μας,
ἀλλά εἶναι νά τό τσιμποῦν οἱ πετεινοί".

Αὐτό λέει ἡ παράδοσις καί οἱ ζῶντες ἀναστενάρηδες διά
τήν ἀναβίωσιν τοῦ ἔθιμου εἰς τήν Ἀνατολικήν Ρωμυλίαν καί εἰς
τό χωρίον Κωστή.

Ἡ μεταφορά δέ τοῦ ἔθιμου εἰς τήν ἔλευθέραν Πατρίδα καί
εἰς τήν ἐποχὴν μας ὀφείλεται εἰς δύο μεγάλας ἐκκλησιαστικάς φυ-
σιογνωμίας. Εἰς τόν Ἀρχιεπίσκοπον πάσης Ἑλλάδος Χρυσόστομον
Παπαδόπουλον καί εἰς τόν ἀείμνηστον Μητροπολίτην Θεσσαλονίκης
Γεννάδιον.

"Ὅταν μέ τήν συνθήκην τῆς ἀνταλλαγῆς τῶν πληθυσμῶν, Ἑλ-
λάδος-Βουλγαρίας, οἱ κάτοικοι τοῦ Κωστή ἦλθον εἰς τήν ἔλευθέραν
πατρίδα, ἔφερον μαζί τους τὰς ἱεράς εἰκόνας των καί τό ἔθιμον
τῆς πυροβασίας. Διά πρώτην φοράν ἐτόλμησαν τό 1928 ν' ἀ παρου-
σιάσουν εἰς τό κοινόν τὰ "Ἀναστενάρια" κατ' ἀρχάς στήν Ἁγίαν
Ἐλένην Σερρών καί ἀργότερα στήν Μελική Βερροίας καί στόν Λα-
γυαδῶ. Ἀλλά ἕνας ἄγριος διωγμός ἤρχισεν ἀναντίον των ἐκ μέρους
τῆς ἐκκλησίας καί τῆς χωροφυλακῆς. Τοῦς θεωροῦσαν "αἰρετικούς",
"δαίμονισμένους", "καταραμένους" καί "ἀφορισμένους" ἀπό τήν ἐκ-
κλησία καί ὅτι ἦταν μία αἵρεσις τῆς Ὁρθοδοξίας καί τὰ Βυζαντι-
νά "Ἀναστενάρια" τὰ εἶχεν καταρασθῆ καί τό Οἰκουμενικόν Πατρι-
αρχεῖον, ἡ κορυφή τῆς Ὁρθοδοξίας. "Οἱ Ἀναστενάρηδες" ἐδῶ στήν
ἔλευθέραν πατρίδα ἦσαν ἐν διωγμῷ ἀπό τό ἐπίσημον κράτος μέχρι
ὅτου τό 1938 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος ἠνέχθη καί εὐλόγησεν
"τὰ ἀναστενάρια", ὁ δέ ἀείμνηστος Μητροπολίτης Γεννάδιος, ἔχι μό-
νον ἐπέτρεψεν τήν τέλεσιν τῶν ἀναστεναρίων, ἀλλά ἐπέτρεψεν καί
εἰς τόν ἱερέα νά εὐλογήσῃ τήν θυσίαν καί ὁ ἴδιος τήν παραμονήν
τῆς τελετῆς ἐβλόγησεν τὰ "κονάκια τῶν Ἀναστενάρηδων". Ἐκτοτε
τό ἀρχαῖον αὐτό, καθαρῶς Ἑλληνικό ἔθιμο, ἀναβίωσε καί συνεχίζε-
ται μέχρι σήμερον.

226
δέν
Ἐπιθετικὴ
ἀντι-
ἱερωτική

"Τί είναι τὰ 'Αναστενάρια"

Ἡ οἱ 'Αναστενάρηδες" ἀποτελοῦν ἓνα θίασον θρησκευτικόν, ἢ κοινότητα, πού ἀποτελεῖται ἀπό εὐσεβεῖς καί θρησκολήπτους χωρικούς. Ὁ ἀρχηγός - ἄνδρας ἢ γυναῖκα - λέγεται ἀρχιαναστενάρης, εἰς τὸν ὁποῖον ὑπακούουν μέ σεβασμόν, ἀπόλυτον πίστιν καί πειθαρχίαν στό ἄγραφον τυπικόν τοῦ θιάσου. Οἱ ἀναστενάρηδες πῆραν τὸ ὄνομά των ἀπό τοὺς ἀναστεναγμούς πού βγάζουν ὅταν χορεύουν. Ἡ παράδοσις λέγει ὅτι οἱ "Αναστενάρηδες" ἀναστενάζουν μιμούμενοι τὰς κραυγὰς τῶν Ἀγίων, πού ἔβγαζαν ὅταν μαρτυροῦσαν καί ἐκασθόντο εἰς τὴν φωτιάν, αἱ "Ἁγίαι εἰκόνες των.

Ὁ Πολύδωρος Παπαχριστοπούλου γράφει τὰ ἑξῆς σχετικὰ μέ τὸ ἔθιμο. "Οἱ 'Αναστενάρηδες" τὰς τρεῖς ἡμέρας τῶν ἑορτῶν - ἢ πυροβασία γίνεται τὴν 21ην, 22αν καί 23ην Μαΐου - καταλαμβάνονται ἀπό τοὺς Ἀγίους καί "ἐγκαλοῦνται" - προστάζονται ἀπό αὐτοὺς - ἐγκαλούμενοι δέ ἀποικοῦν τὴν ἱκανότητα νά ἐμβαίνουν εἰς τὴν φωτιάν, νά χορεύουν πολλήν ὥραν χωρὶς νά καίγωνται, οὔτε καί μιὰ τρίχα τῶν ποδιῶν τους. Οἱ ἴδιοι "ἀναστενάρηδες" μέ ἀπλὰ καί γεμάτα πίστιν πρὸς τοὺς Ἀγίους λόγια λέγουν, ὅτι οἱ "Ἁγίου μᾶς προστάζουν καί αὐτοὶ μᾶς δίνουν τὴν σωματικὴν καί ψυχικὴν ἀντοχήν νά πατοῦμε στὴν φωτιά ἀκόμη καί νά θεραπεύουμε ἀσθενεῖς.

Τὸ ἔθιμον τῶν ἀναστενάρηδων διαιρεῖται εἰς 5 φάσεις:

Ἀρπτή φάσις : Ἡ μεταφορά τοῦ ταύρου εἰς τὴν ἐκκλησίαν. -

Δευτέρα φάσις : Ὁ ἀγιασμός καί ἡ ἀρτοκλασία. -

Τρίτη φάσις : Ἡ θυσία. -

Ἐστάρτη φάσις : Ὁ χορὸς

Ἡέμπτη φάσις : Ἡ πυροβασία. -

Ἡ ὅλη ἑορτή καί ἐτοιμασία τῶν ἀναστενάρηδων ἀρχεταθ ἀπό τοῦ Ἀγίου Δημητρίου, ὅτε ὁ Ἀρχιαναστενάρης μέ 2-3 μέλη τοῦ θιάσου καί διά χρημάτων τῆς "ἀναστεναρικῆς κάσσης" τοῦ κοινοῦ ταμείου τοῦ θιάσου - ἀγοράζει τὸν ταῦρον "Μπικάδι" ὁ ὁποῖος πρέπει νά εἶναι τριετής, μαῦρος, τέλειος - ἀνευχούχιστος - καί "ἀδμῆς" ἢ λαδὴ νά μὴν ἔχει ζευχθῆ, τὸν ὁποῖον παραδίδει εἰς τινα μέλος τοῦ θιάσου διά τὴν περιποίησίν του μέχρι τῆς ἡμέρας τῆς θυσίας. Ἡ διατροφή τοῦ "Μπικαδιοῦ" ταύρου γίνεται ἐκ τῆς ἀναστεναρικῆς κάσσης καί εἶναι πλουσιοπάροχος.

Ἀρπτή φάσις : Τὴν 21ην Μαΐου ἀπό τὰ ἱερά κιβώτια εἰς τὰ ὅποια φυλάττουν τὰς ἱεράς εἰκόνας τῶν Ἀγίων "τοὺς παποῦδες" καί "χάειρες" μέσα εἰς θήκας ἀπό ὑφάσματα τίς "ποδιές" παίρνουν τὰς εἰκόνας τῶν Ἀγίων τὰς ὁποίας χρησιμοποιοῦν μόνον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας

ἢ εἰς τὰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ὅταν θέλουν νὰ βοηθήσουν κάποιον βαρέως ἀσθενῆ νὰ γίνῃ καλὰ μέ τὴν βοήθειαν τῶν Ἁγίων.

Βγάζοντάς τες ὁ "Ἀρχιαναστενάρης" ψάλλει διάφορα τροπάρια καὶ τίς θυμιατίζει. Ταυτοχρόνως τὰ ἄλλα μέλη τοῦ θιάσου ἔχουν φέρει τὰ ὄργανα ἥτοι "τό τύμπανο τῶν παπούδων" τό νταούλι, "τόν αὐλό" "τόν ἄσκυλο" γκάϊντα, τόν "ἱερό πέλεκα" καὶ τό "ἐπίκονον" εἰδικὰ μαχαίρια τὰ ὅποια κρατοῦν οἱ δῆμιοι. Ἐν κομπῇ, μέ τὰ ὄργανα ἐπὶ κεφαλῆς, τὰς εἰκόνας τῶν Ἁγίων καὶ τέλος τοὺς "δημίους" μέ ὄλον τόν θίασον ἀκολουθοῦμενον ἀπὸ πολλοὺς χωρικοὺς κατευθύνονται εἰς τόν ἀγρόν, παραλαμβάνουν τόν ταῦρον "τό μπικιάδι" καὶ πάλιν ἐν κομπῇ μεταφέρουν τοῦτον εἰς τόν ἱερόν χῶρον ἔπου τόν δένουν.

Δευτέρα φάσις: Ἐπακολουθεῖ ὁ ἀγιασμός καὶ ἡ ἀρτοκλασία, πού τὴν ἐκτελοῦν ἱερεῖς τῆς ἐνορίας. Τό ἀγιασμένον νερό, τοῦ ἀγιασμοῦ αὐτοῦ, θεωρεῖται "ἱαματικό". Μέ αὐτό οἱ ἀναστενάρηδες ραντίζουν τὰς οἰκίας των, τὰ χωράφια των καὶ τὰ ζῶα των. Πιστεύουν οἱ ἀναστενάρηδες ὅτι τό ἀγιασμένο αὐτό νερό ἔχει τὴν δύναμιν νὰ τοὺς δίδει υἰεῖαν καὶ νὰ τοὺς προφυλάσῃ ἀπὸ κάθε ἀσθένεια.

Τρίτη φάσις: Τόν ἀγιασμόν ἀκολουθεῖ ἡ θυσία τοῦ ταύρου. Τό "μπικιάδι" ὁδηγεῖται εἰς τόν βωμόν, οἱ ἱερεῖς τό εὐλογοῦν ἀφοῦ διαβάσουν διαφόρους εὐχὰς καὶ οἱ "δῆμιοί" του τό σφάζουν μέ τὰ εἰδικὰ μαχαίρια τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦν μόνον μίαν φοράν τόν χρόνον. Ἡ θυσία γίνεται κυρίως εἰς τὴν ἀυλὴν τοῦ "κονακιοῦ" τό σπῖτι δηλαδή τοῦ Ἀρχιαναστενάρη, ὁ ὅποιος τεμαχίζει τόν ταῦρον καὶ τόν μοιράζει εἰς τὰ μέλη τοῦ θιάσου καθὼς καὶ τό δέσμα του.

Τετάρτη φάσις: Ἀφοῦ γίνῃ τό μοίρασμα τοῦ "μπικιαδιοῦ", ὅλοι οἱ ἀναστενάρηδες εἰσέρχονται εἰς τό κονάκι καὶ κάθονται στὰ "μεντέρια" χαμηλά "ντιβανάκια". Εἶναι σιωπηλοὶ καὶ προσηλωμένοι στὰ Ἁγία εἰκονίσματα πού εἶναι τοποθετημένα στὸ "εἰκονοστάσι" περιμένοντας ἐναγωνίως τὴν "ἐγκάλεσμα". Ὁ ἀρχιαναστενάρης θυμιατίζει τὰ εἰκονίσματα καὶ τοὺς παρευρισκομένους εἰς τό δωμάτιον, τό ὅποion εἶναι πλημμυρισμένον ἀπὸ καπνοὺς καὶ φωτίζεται ἀμυδρῶς ἀπὸ τό φῶς τῆς κανδήλας καὶ τῶν κεριῶν. Ἐκαστος "ἐγκαλούμενος" σηκώνεται καὶ ἀρχίζει νὰ χορεύῃ ἐμπρὸς στίς Ἁγίες εἰκόνας τῆ συνοδίᾳ τῶν ὀργάνων καὶ προσευχῶν. Χορεύουθ' ἐμπρὸς εἰς τό "εἰκονοστάσι" μέ ρυθμόν καὶ νευρικότητα. Ἐνας ἕνας ἄνδρες καὶ γυναῖκες κρατοῦν μανδῆλες "τσεβρέδες" μέ τὰ δύο χέρια καὶ χορεύουν καὶ κτυποῦν τὰ πόδια καὶ μέ τοὺς "τσεβρέδες" ἀερίζουν

τούς άνδρες. Κανείς τους δέν νοιώθει κόπον όταν χορεύουν. Θεωρείται δέ άπιστία εάν κανείς άναστενάρης όμολογήσῃ κόπωσην. Πιστεύουν, ισχυρίζονται μάλιστα, ότι νοιώθουν τούς άγίους νά χορεύουν κι' αὐτοί μαζί των. Τούς νοιώθουν νά εύρίσκωνται, οί άγιοι, μέσα στις καρδιές τους, μέσα στά στήθια των.

"Εξω από τό χωριό καί μάλιστα σέ διασταύρωσιν τριῶν δρόμων "διά νά εισέρχονται τά καλά καί νά εξέρχονται τά κακά πνεύματα" ό είδικός τοῦ θιάσου τοποθετεῖ τά "παλιούρια" δηλαδή τά ξύλα καί περιμένει τό σύνθημα τοῦ "Αρχιαναστενάρη γιά νά ανάβῃ τήν φωτιά.

Πέμπτη φάσις: Εἶναι ἡ πυροβολία, πού γίνεται εἰς ἀνάμνησιν τῆς σωτηρίας τῶν "Αγίων εἰκότων, κατά τήν πυρόλησιν τοῦ "Κωστή" όπως προαναφέραμεν.

"Ενθ οί "άναστενάρηδες" εἰς τό "κονάκι" χορεύουν, ό άρχιαναστενάρης κατόπιν διαταγῆς τοῦ "Αγίου δίδει τό σύνθημα νά αναφῶσῃ ἡ φωτιά.

Ό είδικός τοῦ θιάσου μέ τελετουργικόν τρόπον ανάβει τά "παλιούρια" καί όταν αὐτά γίνουν κάρβουνα, ό "άρχιαναστενάρης" δίδει τό σύνθημα τῆς ἐκκινήσεως διά τόν χῶρον τῆς πυροβολίας.

"Από τό κονάκι ξεκινοῦν: Προηγοῦνται τά ὄργανα, ἀκολουθοῦν οί άναστενάρηδες ἐν ἐκστάσει κυκλωμένοι ἀπό χορόν πού ἀποτελεῖται ἀπό άνδρες καί γυναῖκες. Ό χορός εἶναι κυκλικός καί διευραμβικός. Οί άναστενάρηδες κρατοῦν ψηλά τίς εἰκόνας καί φωνάζουν: ΑΚ΄ ΙΧ΄ ΕΧ΄. Κατ' αὐτόν τόν τρόπον φθάνουν εἰς τήν φωτιάν, τήν ὁποίαν ό "συνδουλιστής" στρώνει καλά, στό ἄλῶνι αὐτό τῆς φωτιᾶς πρῶτος μπαίνει ό "άρχιαναστενάρης" κρατοῦντας τήν εἰκόνα καί τόν ἀκολουθοῦν οί ἄλλοι άναστενάρηδες.

"Αφοβοι, μέ πίστιν καί εἰς κατάστασιν ἐκστάσεως άνδρες καί γυναῖκες πατοῦν τ' ἀναμμένα κάρβουνα ἀνυπόδητοι ἢ φορῶντας κόπον κάλτσες. Τό πάτημα γίνεται πολλές φορές ἕως ὅτου ἡ φωτιά μαυρίσῃ καί γίνῃ στάκτη, ὅποτε λήγει ἡ πυροβολία."

Κατά τήν διάρκειαν τῆς πυροβολίας, τά ὄργανα διαρκῶς παίζουν λυπητερά καί ό χορός ἐξακολουθεῖ τῇ συνοδίᾳ τοῦ κάθῃθι ὁσματος:

Ό Κωνσταντῖνος ό μικρός
ό μικρο Κωνσταντῖνος
μικρόν τόν εἶχε ἡ μάνα του
μικρόν τόν ἀρβωνιάζει.

Μικρόν τόν ἤρθε μήνυμα
στόν πόλεμο νά πᾶῃ,
νύχτα σελώνει τ' ἄλογο
νύχτα τό καλυβώνει.

Βάνει άσημένα πέταλα
μαλαματένιες λόφρες
πήδηξε καβαλίκεψε
σάν άξιο παλληκάρι.

κι ότε νά πουνε στό καλό
σαράντα μίλια κήγε
κι ότε νά πη έχε γειά
έλλα σαράντα πέντε.

Και ένεϊνος άπολογήθηκε
και αυτόν τόν λόγον λέει
μανέ μου τήν καλλίτσα
μανέ μου τήν καλή μου.

Νορίς νά στρώσης από βραδύς
νά κέφτη νά κοιμάται
έργά νά γέρνετε τό πρωί
κι έργά τό μεσημέρι.

Μά ό λόγος δέν έσύθηκε
και στό σιαμνί τήν βάζει
και τό μαλλιά της κόφτει
της κεφαλης στολίδι.

Τήν δίδει δέκα πρόβατα
και δέκα πέντε γίδια
τά πρόβατα χιλιάσανε
τά γίδια διπλασιάσαν.

Στόν 'Ιορδάνη ποταμό
μήν λάχη και τά πάης
γιατί έχει φίδια κι όχεντρες
θά βγουνε νά σε φάνε.

Στόν 'Ιορδάνη ποταμό
και πέρα τά πάει
καλή σου μέρα τσόμπανε
καλώς τόν Κωνσταντίνο.

Και πού μέ ξέρεις σύ
πού είμαι ό Κωνσταντίνος
μικρόν σε είχε ή μάνα σου
μικρόν σιάρβωνιάζει.

Μικρόν σε ήλθε μήνυμα
στόν πόλεμο νά πάης
νύκτα σελώνεις τ'άλλογο
νύκτα τό καλυβώνεις.-

Τέλος ό άρχιαναστενάρης δίδει τό σύνθημα της έπιστροφής εις τό κουνάκι, ή όκοία γίνεται μέ τόν ίδιον τρόπον και λαμπρότητα μέ χορόν άματάπαυστον και εύχαριστημένους τούς "άναστενάρηδες" πού άξιώθηκαν νά έπιτελέσουν τό καθήκον και τό άρέος των προς τούς προστάτας 'Αγίους των.

"Όταν δέ έπιστρέφουν εις τό "κουνάκι" ό λαός και ό κάθε περίεργος έχει τό οικαίωμα νά διαπιστώση τήν "άμαϊαν" δηλαδή τό ότι δέν έπαθον οι πόδες των άναστενάρηδων άπολύτως τίποτε, ούδέ τό παραμικρόν έγκαυμα μετά τόσην ώραν πυροβασίας, πού άποτελει ένα φαινόμενον πού δέν είναι εύκολον νά έρμηνευθῆ.

Μετά τήν πυροβασίαν της 23ης Μαΐου ό "άρχιαναστενάρης" τοποθετεί τις "Αγιες εικόνες στό ιερό κιβώτιο διά νά τās χρησιμοκοιήση τόν έπόμενον χρόνον κατά τήν έορτήν του 'Αγίου.

Κατά τās 3 ήμέρας της έορτης των άναστεναρίων πρό και

μετά τήν πυροβασίαν οί αναστενάρηδες συγκεντρώνονται εις κάποιον κονάκι καί ἐκεῖ συντρώγουν ἀπό τό "μπικιάδι", τραγουδοῦν διάφορα τραγούδια, ἐπικρατέστερον τῶν ὁποίων εἶναι τό κάτωθι:

Πᾶν σέ πράσινο λιβάδι
κάνταν τρία παλληκάρια
μέ σπαθιά καί μέ δοξάρια.
Τήν ἡμέρα τρῶν καί πίνουν
καί τό βράδυ κάνουν βίγγλα
καί βιγγλίζουν.

Πᾶβρουν τοῦρκο νά σιοτώσουν
καί ρωμιό νά λευθερώσουν.
Ἐρίσκουν ἕνα γέρο τοῦρκο
πούσερνε μιὰ ρωμιόπούλα.
Πού τήν πᾶς βρέ γέρο τοῦρκο
αὐτήν τήν ρωμιόπούλα;

Δόνα γρόσια καί τήν πῆρα
καί φλουριά τήν ἀγοράσα.
Μπρέ γελά σας παλληκάρια
ἀπ'τό σπίτι μου μέ πῆρε.
Τό ψωμί μου μέσ τό φούρνο
καί τά ρούχα μου στήν πλώτρια
τό παιδί μου μεσ' τήν κούνια.

Ψῆσε φούρνε τό ψωμί μου
στέγνω πλώτρια μου τά ρούχα
κούνιε κούνια τό παιδί μου
ὡς πού ν' ἀκοστῆ ἡ φωνή μου.-

Στ') Ἡ Θ ἠ καί Ἔ θ ι μ α :

Οί κάτοικοι τοῦ Λαγκαδά ὡς κολίγοι τοῦ Τούρκου Μπέη καί τοῦ τελατωδούς κλίματος εὐρίσκοντο εἰς κατωτάτην πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Ἐνεκα τούτου ὄχι μόνον δέν ἀνέπτυξαν ἰδίαν πνευματικὴν καί ἰδιωτικὴν ζωὴν ἀλλὰ ἐδέχθησαν τήν ἐπίδρασιν τῶν ἐπήλυδων οἵτινες κατὰ διαφόρους χρονικὰς περιόδους ἦλθον καί ἐγκατεστάθησαν εἰς Λαγκαδά.

Ὅττω οἱ ἐκ τῶν πέριξ ὄρεινῶν χωρίων καί ἐξ ἀπομεμακρυσμένων σημείων τοῦ ὑποδοῦλου Ἑλληνισμοῦ ἐλθόντες καί ἐγκατασταθέντες εἰς Λαγκαδά, ἐπέδρασαν ἐπὶ τῆς πνευματικῆς κινήσεως τῶν αὐτοχθόνων καί διὰ τῶν ἐπιμεριξίων ἐπέβαλον εἰς αὐτοὺς τὰ ἦθη καί ἔθιμά των. Ὅττω ἀμιγῆ ἦθη καί ἔθιμα τοῦ Λαγκαδά δέν ἔχομεν, ὡς εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς πατρίδος μας παρουσιάζονται, ἀλλὰ εἶναι κράμα ἐκ διαφόρων περιοχῶν, ἀναλόγως τῆς προελεύσεως τῶν πρώτων ἀρχηγῶν τῶν οἰκογενειῶν.

Ἄν καί ὁ χρόνος διὰ τήν συλλογὴν πληροφοριῶν διὰ τὰ διάφορα ἦθη καί ἔθιμα ἀφ' ἐνός ἦτο μικρός, ἀφ' ἑτέρου δέ ἡ ἀπειρία συντελοῦσης καί τῆς μὴ ἐντοπιότητος τοῦ γράφοντος συνηγοροῦν διὰ τήν παράκαμψιν τῆς σιοπέλου ταύτης, ἔχοντος ὅμως τήν γνώμην ὅτι θά προσφέρωμεν βοήθειάν τινα εἰς τὸν μελλοντικὸν μελετητὴν ἢ συλλέκτην τοῦ Λαγκαδά, προ-

βαίνομεν εις τήν Ξιθεσιν ένίων έθίμων και δή των ευχαρίστων γεγονότων της άνθρωπίνης ζωής.

I) Άρραβών :

"Όταν ένα παλληκάρι ξεθανε σε ηλικία γάμου -γύρω στα 20 χρόνια του- τότε οι γονείς του αφού προηγουμένως συνεννοούντο με τους υπόλοιπους συγγενείς έκαλούσαν τήν προξενήτραν "ή σπανίως τόν προξενητήν- και τήν έστελναν εις τό σπίτι της νέας διά νά γίνη τό προξενιό. Η προξενιά πολλές φορές κρατούσε και χρόνια όλοκληρα. Συνήθως τήν προξενιά τήν έστελνε ό νέος, σπάνια δέ ή νέα.

Μετά τήν ευόδωσιν της προξενιάς επήγαιναν δύο συγγενείς του γαμπρού στο σπίτι της νύφης και έδιδαν λόγον διά τό μελλούμενον συνοικέσιον, διά τήν επισφράγισιν του λόγου χάριζαν εις τήν νύφην δακτυλίδι, ή φλουρί ή λίρα.

Μετά οκτώ ημέρας έτελειτο επίσημος άρραβών πάντοτε εις τό σπίτι της νύφης και συνήθως βράδυ. Τό βράδυ του άρραβώνος ξεθανε στο σπίτι της νύφης ό "Βερτικιάκης" ό γαμπρός - και έλέγετο έτσι γιατί φορούσε φαρδιά βράκια, τό ποτούρι άλλων περιοχών- με τό σόϊ του, τά όργανα -ζουρνάδες και νταούλι- ή σαντούρια- και τό "μποξελούκ" πανέρι ή μποξά με τά δώρα διά τήν νύφη και τό σόϊ της, αναλόγως των οικονομικών δυνατοτήτων του, άπαραιτήτως όμως παντουφλες, ποδιά και μαντήλες διά τήν νύφη και τήν πεθερά.

Στήν αύλόπορτα τους έπερίμενε ό πατέρας της νύφης με τους συγγενείς του, ό όποιος μετά τά καλωσορίσματα τους οδηγούσε μέσα στο σπίτι. Εκεί έπακολουθεϊ συζήτησις διά τήν επικύρωσιν των όσων διεβιβάσθησαν με τήν προξενήτραν και τους δύο συγγενείς, καθορίζεται τό ποσόν και τό είδος της προικός της νύφης, ένώπιον όλων των παρευρισκομένων και του ιερέως άπαραιτήτως και όρίζεται ή ήμερομηνία του γάμου. Αφού επέλθη ή συμφωνία δι' όλα, τότε παρουσιάζεται ή πεθερά συνοδεύουσα τήν νύφην -τήν ήποίαν διά πρώτην φοράν έβλεπε ό γαμπρός- και λέγουσα "νά μάς ζήσουν συμπεθέροι" νά ναι γεροί και στεργιωμένοι". Εάν οι δύο συγγενείς του γαμπρού όταν έδωσαν τόν λόγον των προσέφερον στην νύφη δακτυλίδι, δέν άλλάζουν δακτυλίδια. Εάν όχι τότε ό παρευρισκόμενος ιερεύς ή ή προξενήτρα ή ό κουμπάρος έβαζε τά δακτυλίδια στο δάκτυλο της άριστερās χειρός του γαμπρού και της νύφης. Ευθύς άμέσως ό πατέρας της νύφης έρριχνε σε ένα πιάτο ή ένα τάσι μερικά

φλουριά και τό προσέφερε στήν κόρη του. Μετά ή νύφη περνά και άπάζεται τό χέρι ενός έκάστου προσφέροντας ανάλογον δῶρον και ό άσπασθείς δίδει εις τήν νύφην χρήματα, ίσης ή μεγαλύτερας άξίας από τό ληφθέν δῶρον.

Έπακολουθεϊ τό, κέρασμα τῶν καλεσμένων και άμέσως ό γαμπρός μέ τό σόϊ του άναχωρεϊ από τής νύφης διά τό σπίτι του, παίρνοντας μαζί των και τό "μπαξαλούκ" τής νύφης τό όποϊον έχει τά ίδια δῶρα και για τά ίδια πρόσωπα τής οικογενείας του γαμπροῦ, επί πλέον δέ κουφέτα, στραγάλια, λουκούμια, για να "μοιρασθοῦν οϊ φίλοι" του γαμπροῦ. Εις τάς οικίας τῶν μνηστευμένων έπακολουθεϊ γλέντι μέχρι πρωΐας μέ τούς καλεσμένους ενός έκάστου.

Ό γαμπρός μόλις επέστρεφε εις τήνοικίαν του "έδώριζε" εις τήν προζενήτρα. Τό δῶρον δέ ήτο χρηματική άμοιβή ανάλογος μέ τήν άξίαν τής οικογενείας τής νύφης, ή τής δοθείσης προικός ή αὐτής τής ιδίας τής νύφης.

Οϊ προσκεκλημένοι τής νύφης κατά τήν διάρκειαν του όλονυκτίου γλεντιοῦ είχον τόν νοῦν των μήπως κάποιος από τούς καλεσμένους του γαμπροῦ εισήρχετο εις τό σπίτι τής νύφης. Έάν άνεκάλυπτον κανέναν τόν έβρεχαν ή τόν άλεύρωναν ή τόν έμουτζούρωναν, φθάνοντας και μέχρι ξυλοδαρμοῦ και τόν έξεδίωκαν.

Κατά τήν διάρκειαν του άρραβῶνος σπανίως ό γαμπρός έπισκέπτετο τήν νύφην, όσάκις δέ συνέβαινε τό τοιοῦτον, πάντοτε έσυνοδεύετο υπό ενός ή περισσοτέρων στενῶν και σεβασμίων συγγενῶν του. Κατά τήν επίσκεψιν ταύτην ή νύφη έκρύπτετο και έξήρχετο μόνον διά να κεράση τούς έπισκέπτας και τόν γαμπρόν και είτα έξηφανίζετο εις τά άδουτα τής πατρικῆς οικίας, μή έπιτρεπομένης τής παραμονῆς της εις τό δωμάτιον οπου εύρίσκετο ό γαμπρός μέ τούς άλλους έπισκέπτας.

2) Ό Γάμος :

Μία έβδομάδα πρό του γάμου ό πατέρας του γαμπροῦ συνοεϊτο μέ τόν συμπέθερο γ.ά τήν ήμέρα του γάμου και τότε κόβονταν τό "παπουτσουλούκ" ή "φίλ" δηλαδή έκαθαρίζετο ή άκριβῆς ήμέρα του γάμου. Έλέγετο δέ παπουτσουλούκ διότι τήν ήμέρα εκείνη ό γαμπρός έχάριζε εις τήν νύφην τά νυφιάτικα παπούτσια.

Τό "παπουτσουλούκ" εκόπτετο συνήθως Κυριακή.

ΔΕΥΤΕΡΑ : Πιάνεται ό γάμος. Για να πιαστή δέ ό γάμος και να αρχίσουν αι σχετικαι έτοιμασίαι, ό γαμπρός μέ συγγενεις του έστειλε στο σπίτι τής νύφης τά νυφιάτικα ρούχα και κερνοῦσε δλους τούς παρευρισκομένους ρακί και κουφέτα, όσο περίσσευε τό άφηναν στο

σίτι της νύφης. "Επαιρναν τὰ ρούχα του γαμπρού, φανέλλα, πουκάμισο, κάλτσες και πιθανόν και βέρα και επέστρεφαν στό σίτι του γαμπρού.

ΦΡΙΤΗ : "Επειδή θεωρείται ως αποφράς ημέρα, δέν έγένητο καμμιά έτοιμασία για τόν γάμο.

ΚΕΜΠΤΗ : "Η έτοιμασία για τόν γάμο συνεχίζεται. Στο γαμπρού τό σίτι δέν γίνεται τίποτε ένω άντιθέτως στής νύφης πλένουν και σιδερώνουν τήν προίκα. Στην εργασία αυτή βοηθοϋν αι φιλενάδες και συγγενείς της νύφης μέ τραγούδια, γέλια και εύχες.

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ : Στο σίτι του γαμπρού και της νύφης έπιαναν προζύμι. "Η πιάστρα του προζυμιού έπρεπε να είναι πρωτοστέφανη μάννα, της οποίας ζοϋνε τά παιδιά, καθώς ο πατέρας και η μάννα της και να είναι πρωτοστέφανοι. Το προζύμι τό έπαιρναν από 3 πρωτοστέφανες. "Επί πλέον στό σίτι του γαμπρού τά συγγενικά κορίτσια έκαναν τό "μπαϊράκι" σημαία από κόκκινη κεντητή μανδήλα (σερβέτα) ατής οποίας τόν σταυρό εκάρφωναν τρία μήλα κατά προτίμησιν κόκκινα τυλιγμένα μέ "φαράκι" χρυσό χαρτί και μέσα εις τό καθένα έβαζαν ένα γροσάκι. Κατά τήν βραν που έγένηοντο οι εργασίες αυτές δηλαδή τό πιάσιμο του προζυμιού και η κατασκευή "του μπαϊρακιού" τά κορίτσια τραγουδοϋσαν διάφορα γαμήλια βσμα-τα όπως π.χ.

"Ελα ζωγράφε μου να ζήσης

αυτήν τήν νεαν να ζωγραφήσης.

-πως να τολμήσω να ζωγραφήσω

που δέν τήν είδα και δέν τήν ξέρω:

-κι' αν δέ τήν είδες κα' αν δέν τήν ξέρεις
εγω σου λέω και τήν μαθαίνεις.

Δάβε εικόνα της "Αφροδίτης

και δές τά κάλλη και τήν μορφή της.

"Εχει φρυδάκι σαν γαϊτανάκι

κι έχει μεσίτσα σαν δακτυλίδι.

"Ένα δεϋτερο:

Τήν νύφη μας τήν είχαμε στην κόλλα τυλιγμένη
και τώρα σως τήν δίνουμε αξιοτιμημένη.

Να ζήση η νύφη και ο γαμπρός

να ζήση και ο κουμπάρος

να ζήση τό συμπεθεριό

να γίνη και άλλος γάμος.

"Όταν τελείωνε τό "μπαϊράκι" τό έπαιρναν οι καλεσμένοι του γαμπρού και εκόρευαν εις τήν αϋλήνην τό σίτι μέ διάφορα τραγούδια:

Ἡ ζυμώτρα θά ζυμώση I-2 φούρνους ψωμί (κάθε σπίτι εἶχε δικό του φούρνο) ἀναλόγως τῶν προσκεκλημένων. "Ἄλλες γυναῖ- κες ἐτοιμάζουν τά φαγητά καί τούς μεζέδες διά τό γαμήλιο γεῦ- μα καί τό γλέντι τοῦ Σαββάτου εἰς ἀμφοτέρα τά σπίτια καί τῆς Κυριακῆς στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ.

Ἡ ζυμώτρα τελειώνοντας τό ζύωμα τοῦ ψωμιοῦ περιφέρει τό τάσι (δίσκο ἢ πιάτο τσίγγινο) καί ὅλοι οἱ παρευρισκόμενοι τῆς ρίχνουν χρήματα καί κουφέτα.

Τό μεσημέρι ὅλοι οἱ βοηθοῦντες εἰς τήν ἐτοιμασίαν φιλεύ- ονται καί γλεντοῦν μέχρι τό ἀπόγευμα.

Τό ἀπόγευμα ἀπλώνεται ἡ προῖκα στό σπίτι τῆς νύφης καί προσέρχονται οἱ γνωστοί καί συγγενεῖς τῆς νύφης νά ἴδουν τήν προῖκα, φέροντας ὁ καθένας καί τό δῶρο του καί ρίχνοντας χρή- ματα.

ΣΑΒΒΑΤΟΝ : Ἀπό τό πρωῒ συνεχίζονται αἱ ἐτοιμασίαι γιά τό γεῦμα τῆς Κυριακῆς.

"Ὅλες αἱ γυναῖκες πού συμμετέχουν εἰς τήν ἐτοιμασίαν τοῦ γάμου καθημερινῶς ἔρχονται μέ φρέσκο λουλούδι στό "τσεμπέρι" (κάλυμα τῆς κεφαλῆς) ἢ στό χέρι.

Τήν βραν τοῦ ἑσπερινοῦ ἔρχονται τά ὄργανα στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Ἐκεῖ περιμένουν τόν γαμπρό νά φέρῃ τό μπαούλο καινούργιο καί ἀφοῦ ἔβαζαν τά δῶρα γιά τήν πεθερά - χρήματα, ἕνα μήλο, κουφέτα, ρύζι - ὅλοι μαζί ξεκινούσαν, πήγαιναν στό σπί- τι τῆς νύφης, ἄφηναν τό μπαούλο καί τά ὄργανα τῆς νύφης, ἄρπα- ζαν γλάστρες μέ λουλούδια καί ἐπέστρεφαν στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ χορεύοντας ὅπου ἄρχιζε τό ὀλονύκτιο γλέντι.

Ὁ γαμπρός τό βράδυ μέ τά ὄργανα ἔπαιρνε τόν νουνό ἀπό τό σπίτι του καί τόν φίλευε.

Στό σπίτι τῆς νύφης ἄνοιγαν τό μπαούλο τοῦ γαμπροῦ, ἔ- παιρναν τά δῶρα τῆς πεθεράς, ἀνταπέδιδαν τά ἴδια δῶρα, τοποθε- τοῦσαν τήν προῖκα καί ἄρχιζαν τό ὀλονύκτιο γλέντι.

ΚΥΡΙΑΚΗ : Ἀπό τό πρωῒ ἐπισκέπτονται τούς νεονύμφους οἱ συγγε- νεῖς καί φίλοι μέ διάφορα δῶρα γιά τούς νεονύμφους.

Στίς II π.μ. οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ πηγαίνουν καί παίρ- νουν τήν προῖκα μέ τά ὄργανα, ἐνῶ δίδουν τά δῶρα τοῦ γαμπροῦ γιά τήν νύφη - πούνδρα, ἄρωμα, . Ἐπάνω στά κάρρα ἔβαζαν τά προι- κιά, ἀνέβαιναν καί τά κορίτσια κρατῶντας στά χέρια τους τόν "νταπλά" μικρά πανεράκια μέ μαξιλάρια καί τυλιγμένα μέ μπάντες. Ἐστάνοντας στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ τά κορίτσια δέν παραδίδουν τά κλειδιά ἄν δέν πάρουν τό μπαξίσι τους (δῶρο) ἀπό τόν γαμπρό.

Στό σπίτι της νύφης τά κορίτσια τραγουδώντας διάφορα τραγούδια ντύνουν τήν νύφη στό "νυφιάτικο" απόμερο δωμάτιο του σπιτιού.

Ο γαμπρός στό σπίτι του παρὰ σ' ένα σινί (μεγάλο ταψί) γιά πῆτες) ἐνῶ τά κορίτσια καί ὁ "μπράτμος" παράγαμπρος τραγουδοῦσαν διάφορα τραγούδια του γάμου. Ἐφερναν τό σιαμνί καί καθόνταν μέ τά πόδια στό σινί καί ὁ μπερμπέρης (κουρέας) ἔβαζε μιά μεγάλη καί καινουργιοφτιαγμένη πετσέτα καί ἔρχιζε τό κόψιμο τῶν μαλλιῶν καί τό ζύρισμα. Οἱ παρευρισκόμενοι ἔρριχναν στήν πετσέτα χρήματα ἢ φλουριά. Πολλές φορές χαλοῦσε τό ψαλλίδι ἢ τό ζυράφι εὐθύς δέ μόλις ἔπεφτε κάποιο νόμισμα στήν πετσέτα αὐτομάτως διορθωνόνταν τό ζυράφι καί τό ψαλλίδι διά νά ξαναχαλάσουν πάλι. Ἡ διαδικασία τοῦ ζυρίσματος κρατοῦσε πολλές ὥρες καί μέ τά τραγούδια, τά ἄστεϊα καί τά πειράγματα ἐδημιουργεῖτο μιά ἀτμόσφαιρα πραγματικῆς καί ἄδολης χαρᾶς.

Πραγματικός γάμος δηλαδή.

Μετά τό ζύρισμα ὁ γαμπρός ἀπεσύρετο στό δωμάτιό του καί ἐντύνετο μόνος του μέ τά καινούργια ρούχα καί θυμιασμένα μέ θυμίαμα καί δάφνες πατώντας ἢ καθήμενος ἐπάνω σέ μιά πέτρα (διά νά εἶναι γερός σάν τήν πέτρα καί νά στεργιώσῃ ὁ γάμος) δσον τό δυνατόν πιό μεγάλη.

Τήν καθορισμένην ὥραν (συνήθως τό ἀπόγευμα) σχηματίζονταν ἡ γαμήλιος πομπή. Ἐμπρός πήγαιναν τά ὄργανα, συνεχῶς παίζοντα, ἀκολουθοῦσε τό "μπαϊράκι" μέ τήν φρουρά του, ἡ ὁποία ἔτρεχε ἐμπρός-πίσω, δεξιά-ἀριστερά, φωνάζοντας "ὄρια παλιαχοῦ" (ὡ τά παλληκάρια τοῦ γαμπροῦ) δηλαδή σάν τόν γαμπρόν αὐτόν καί τά παλληκάρια του δέν ἔχει, ἐν συνεχείᾳ ὁ γαμπρός ὑποβασταζόμενος ἀπό τόν "μπράτμο" λαμπροστολισμένοι καί οἱ δύο καί ἡ πομπή ἔκλεινε μέ τούς συγγενεῖς καί καλεσμένους τοῦ γαμπροῦ.

Ἡ πομπή κατευθύνετο στόν κουμπάρο. Ὁ γαμπρός ἔμπαινε στό σπίτι καί ἔπαιρνε τόν κουμπάρο, ὁ ὁποῖος ἔβγαινε ἔξω κρατώντας δύο λαμπάδες, ἔβλεπε τήν μιά στόν γαμπρό καί διέταζε τά ὄργανα νά παίζουν τόν χορό του. Ἄναβαν τίς λαμπάδες καί χόρευαν ὁ κουμπάρος μέ τόν γαμπρό, οἱ ἀναμένες λαμπάδες καί ὁ χορός ἦταν παρότρυνσις καί συμφωνία τοῦ κουμπάρου καί τοῦ γαμπροῦ, ὁ μὲν γαμπρός γεήγορα νά τεκνοποιήσῃ, ὁ δέ κουμπάρος νά βαπτίσῃ τό πρῶτο παιδί μέ τίς ἴδιες λαμπάδες. Τελειώνοντας ὁ χορός, ἔσβηναν τίς λαμπάδες τίς ὁποίας ὁ κουμπάρος φύλαγε στό "εἰκονοστάσι".

Εὐθύς ἀμάσεως ὁ κουμπάρος ἔπαιρνε τήν θέση του δεξιά τοῦ γαμπροῦ ἐνῶ ὁ "μπράτμος" ἀριστερά του καί ἡ πομπή συνέχιζε

τήν πορείαν της πρός τό σπίτι τῆς νύφης. Τώρα στήν πομπή προστίθενται καί οἱ καλεσμένοι τοῦ κουμπάρου, ἐνῶ πίσω ἀπό τό "κίπαϊράκι" καί ἔμπροσθεν τοῦ γαμπροῦ ἔμπαινε τό παιδί μέ τόν δίσκο πού εἶχε κουφέτα τοῦ κουμπάρου. Ὅταν ἔφθανε ἡ πομπή στό σπίτι τῆς νύφης ἡ μητέρα της μπροστά στήν πόρτα ὑπεδέχεται τόν γαμπρό, τόν κουμπάρο καί τόν "μπράτμο" τοῦς ὁποίους ἔπαιρνε μέσα στό σπίτι καί τοῦς ἔβαζε νά φᾶνε στό ἔτοιμο τραπέζι μέ διάφορα φαγητά καί ἀπαραιτήτως κόττα ψητή, ψάρια τοῦ φούρνου, γαμπριάτικα αὐγά "μάτια" μέ ἄφθονο πιπέρι κόκκινο κι ἓνα μήλο.

Ἐνῶ ὁ γαμπρός μέ τοῦς συνοδούς του ἔτρωγαν, ἔβγαине ἡ νύφη στήν πόρτα προσκυνοῦσε τοῦς γονεῖς της ἔκανε τόν σταυρό της καί κατευθύνεται στήν ἄκρη τῆς αὐλῆς περιμένοντας τόν γαμπρό, περιστοιχισμένη ἀπό τά παλληκάρια καί τίς νέες τοῦ σοῦ-οῦ της καί ἐγίνετο τό "νταρός", δηλαδή ἡ νύφη ἔδιδε δῶρα καί οἱ δωρούμενοι ἔδιδον χρήματα.

Βγαίνοντας ὁ γαμπρός ἔξω ἔρριχνε τό μήλο πρός τό μέρος τῆς νύφης - ὁποῖος τά ἔπαιρνε ἔθεωρεῖτο ὁ τυχερός τῆς χρονιάς - πού ἦτο καί σύνθημα ἐκκινήσεως. Ἡ πομπή ξεκινοῦσε διά τήν ἐκκλησία, πλουτισθεῖσα μέ τά ὄργανα τῆς νύφης, τοῦς συγγενεῖς καί τήν ἴδια τήν νύφη πού ἀκολουθοῦσε τόν γαμπρό, ὑποβασταζομένη ἀπό τόν ἀδελφόν της ἢ ἄλλον συγγενῆ καί τήν παράνυμφον - τήν καλύτερη φίλη της.

Στήν ἐκκλησία περίμενε ὁ ἱερεὺς, ὁ ὁποῖος ἔπαιρνε τόν γαμπρό καί τήν νύφη καί μετὰ μπαίνανε ὅλοι οἱ προσκεκλημένοι. Μετᾶ τήν τέλεσιν τοῦ μυστηρίου ὅλοι χαιρετοῦσαν τά στέφανα ἀρχῆς γενομένης ἀπό τόν κουμπάρο καί δῶριζαν στήν νύφη ἢ τόν γαμπρό ἀναλόγως, ἐπίσης ἔρριχναν καί στόν δίσκο τοῦ παπᾶ, ὁ ὁποῖος κερνοῦσε λουκούμι ἢ κουφέτα ἢ ζαχαρωτά. Ἔως ὅτου χαιρετίσουν ὅλοι τά στέφανα οἱ φίλοι τοῦ κουμπάρου τόν σήκωναν στά χέρια καί τόν ἀνάγκαζαν μέ καρφίτσες ἢ ὅτι δήποτε ἄλλο νά τάξει - συνήθως πλουσιοπάροχο τραπέζι.

Ἐλειώνοντας τό μυστήριον οἱ γονεῖς τῆς νύφης ἀποχωροῦσαν γιά τό σπίτι τους.

Ἡ πομπή μέ τήν ἴδιαν τάξιν καί σειράν ἀπό τήν ἐκκλησίαν κατευθύνεται στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ. Στήν πόρτα περίμενε ἡ πεθερά της μέ ἓνα πανέρι στό ὁποῖο εἶχε μπαμπακόσκορο - γιά νά εἶναι μπερκετλίδικια καί νά κἀνη πολλά παιδιά - ρύζι, γιά νά ριζώσῃ - κουφέτα, μιά κουλοῦρα γλυκειά - γιά νά εἶναι γλυκειά ἡ ζωή

της, -λίγο βαμβάκι, ένα πιάτο πύλινο. Φθάνοντας ή νύφη στήν πεθερά της έκαμνε τρεις μετάνοιες και της φιλοῦσε τό χέρι, μετά έπαιρνε από τό πανέρι τό βαμβάκι και έβαζε στόν κόρφο της και στοῦ γαμπροῦ-γιά νά άσπρίσουν τά μαλλιά τους σάν τό βαμβάκι-έπαιρνε τήν κουλούρα και τήν έσπανε στό κεφάλι της έτρωγε αὐτή και ό γαμπρός από ένα κομμάτι και τά υπόλοιπα τά έρριχνε πίσω της, τά έπαιρναν οι άνύπαντροι (νέοι και νέες) και τά έβαζαν κάτω από τό μαξιλάρι τους διά νά δοῦν ποιόν θά πάρουν, έπαιρνε τό πιάτο και μέ δύναμι τό έρριχνε στόν τοίχο, ή τό καλύτεριμι για νά σπάση δοκιμάζοντας τήν δύναμίν της. Μετά έπαιρνε τό πανέρι από τήν πεθερά της έκανε τόν σταυρό της και έμπαινε στό σπίτι μέ τό δεξί πόδι -για νά πᾶνε δλα δεξιά-πατώντας έπάνω στό σίδερο πού επί τούτου είχαν βάλει στήν πόρτα. Αφοῦ έμπαινε ή νύφη στό σπίτι, τότε έμπαιναν και οι καλεσμένοι τους όποιους κερνοῦσαν και τους έδιδαν κουφέτα. Μετά ακολουθοῦσε τό γλέντι ως τό πρωί άν και οι νεόνυμφοι έν τῆ μεταξύ είχαν αποσυρθῆ στό δωμάτιό τους.

Καθ'όλην τήν διαδρομήν της γαμηλίου πομπῆς από τά σπίτια πού κερνοῦσαν οι ένοικοί τους, έρραναν τους νεονύμφους μέ ρύζι και κουφέτα.

ΔΕΥΤΕΡΑ μετά τόν γάμο: Μετά τό όλονύκτιον γλέντι στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ οι καλεσμένοι πρωί πρωί μέ ένα μπουκάλι ρακί πήγαιναν τά σημάδια-ένα λουλούδι αναλόγως της έποχῆς-της άγνότητος της νύφης, στόν κουμπάρο και στους γονεῖς της νύφης, όπου έπακολουθοῦσε γλέντι "ή γλυκειά ρακί". Κατά τό μεσημέρι γυρνοῦσαν, έπαιρναν τήν νύφη τήν οδηγοῦσαν στό σπίτι τῶν γονέων της εύθους άμέσως επέστρεφαν στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ όπου έτρωγαν και έπακολουθοῦσε τό τελευταῖο γλέντι τοῦ γάμου, από όσους βεβαίως άντεῖχον άκόμη από τό ζήμερο γλέντι και φαγοπότι.

ΤΕΤΑΡΤΗ : Τό απόγευμα 3-4 κορίτσια τραγουδώντας συνόδευαν τήν νύφη στήν καλύτερη τουλούμπα-ύδραντλία-ή πηγάδι της γειτονιάς για νά πάρη νερό, γεμίζοντας τήν στάμνα της έρριχνε χρήματα και κουφέτα τά όποια άφηναν εκεί και επέστρεφαν στό σπίτι, ένῶ εκεί στήν αὐλή τοῦ σπιτιοῦ περίμενε ό γαμπρός "πού για πρώτη φορά μετά τήν στέψη έβγαινε έξω από τό σπίτι για νά μήν άρμενιάς" για νά πλυθῆ. Ηνύφη έριχνε νερό για νά πλυθῆ ένῶ τά κορίτσια τραγουδώντας και χορεύοντας τοῦ έρριχναν στάχτη στό κεφάλι για νά τόν λερώσουν. Από τήν ὥρα αὐτή ό γαμπρός ήταν έλεύθερος νά βγῆ έξω από τό σπίτι και ν'ά πᾶ στήν έργασία του.

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ 14 μέρες μετά τόν γάμο ό κουμπάρος καλοῦσε στό σπίτι του τούς νεονύμφους καί τούς ἐφίλους.

ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ 15 μετά τόν γάμο ή πεθερά συνόδευε τήν νύφη στήν ἐκκλησία, ἐνῶ ό "μπράτμος" τόν γαμπρό.

Οί νεόνυμφοι ἐδώριζαν στήν ἐκκλησία πετσέτα. Μετά τό πέρας τῆς λειτουργίας ή πεθερά συνόδευε τήν νύφη της στίς ἐπισκέψεις πρὸς τούς τιμήσαντας τόν γάμο της. Τό μεσημέρι οί νεόνυμφοι κατέληγαν στους γονεῖς τῆς νύφης οί ὁποῖοι τούς ἐφίλευαν καί τό ἀπόγευμα ή νύφη μέ τήν πεθερά της συνέχιζαν τίς ἐπισκέψεις τους, ὡς πού νά τούς ἐπισκεφθοῦν ὄλους. Τοιουτοτρόπως μέ τόν τελευταῖον ἐπισκέπτην ἔκλεινε τό πιό χαρμόσυνο καί τό πιό εὐχάριστο κεφάλαιο, τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς, τό ὅποῖον οί πρόγονοί μας μέ μικρές παραλλαγές κατά τόπους τοῦ προσέδιδον τήν πρέπουσαν τιμήν καί μεγαλοπρέπειαν ἀφ' ἐνός μὲν διά νά καταστήσουν τόν γάμον ἀκατάλυτον ἀφ' ἑτέρου δέ διά νά εὔρουν εὐκαιρίαν νά κόψουν ἐπ' ὀλίγον τήν ἐργασίαν των μέ τήν ἀγνήν καί εὐχάριστον ψυχαγωγίαν των, ἵνα μέ ἀνανεωμένας δυνάμεις πλέον ριχθοῦνεῖς τόν ἀγῶνα τῆς ζωῆς.

Ἐ θ ἑ ἡ μ α ----- τ ῆ ς ----- ἐ π ο χ ῆ ς ----- 1900- 1905

1α) Π ρ ο ξ ε ν ε ἰ ἄ : Κέθε Κυριακή καί μεγάλη ἑορτή ὄλο τό χωριό συνεκεντρῶνετο εἰς τό "άλωνι".

Τό "άλωνι" ἦτο μιά ἀνοιχτή ἔκτασις ὅπου τό καλοκαῖρι κάτω ἀπό τίς καυτές ἀκτῖνες τοῦ ἡλίου οί γεωργοί ἀλώνιζαν τό σιτάφι τους μέ τίς λεγόμενες "δοκάνες".

Οί γεροντότεροι καθόταν γύρω-γύρω σχηματίζοντας ἕνα κύκλο καί καμάρωναν τά παλληκάρια καί τίς κοπέλλες πού χόρευαν, μέ τούς ἤχους τῶν ὀργάνων μακεδονικούς χωρούς εἰς ἰδιαιτέρους κύκλους.

Ἐκεῖ γινόταν τό λεγόμενο "νυφοδιάλεγμα".

Τό βράδυ σέ κάθε σπίτι πού γπῆρχε νέος σέ ἡλικία γιά γάμο γινόταν συζήτησι περί τῶν κοριτσιῶν τοῦ χοροῦ. Διάλεγαν ποιά ἀπ' ὄλες ἦταν κατάλληλη γιά τό "σπιτικό τους". Καί γιά νά εἶναι κατάλληλη ἔπρεπε νά εἶναι φρόνιμη, νοικοκυρά, ὀμορφή καί ἀπό "τζάκι ἢ σόγι" δηλαδή καλῆς οἰκογενείας. Τότε εὔρισκαν ἕνα πρόσωπο κυρίως γυναῖκα τήν λεγομένη προξενήτρα" πού νά γνωρίζεται μέ τήν οἰκογένεια τοῦ κοριτσιοῦ γιά νά μήν ὑποπτευθοῦν οἱ γύρω τόν σκοπό τους.

Ἡ προξενήτρα φρόντιζε νά μπῆ στό σπίτι τῆς κοπέλας χαμογελῶντας καί πρό πάντων μέ τό δεξί τό πόδι γιά νά "πιάσ' ἢ προξενιά". Γιά τόν ἴδιο λόγο ἔφαχνε νά βρῆ φωτιά νά τήν ἀνακατέψῃ, ἐνῶ συκρότως καθόταν.

Ἡ νέα μόλις καταλάβαινε ὅτι πρόκειται περί προξενείας ἔ-

φευγε από τό δωμάτιο καί ἄφηνε νά συζητήσῃ ἡ προξενήτρια μέ τούς γονεῖς της, κι' ἔρριχνε μέλι στά λόγια της" ἡ προξενήτρια ἐπαινω-
τας τόν γαμπρό καί τό σπιτικό του. Τότε οἱ γονεῖς ζητῶντας καιρό
νά σκεφθοῦν, ἔλεγον τῆς προξενήτριας "ἄσε μας κανά δυό μέρες νά
σκεφθοῦμε". "Όταν ξαναρχόνταν ἡ προξενήτρια, ἐάν οἱ γονεῖς ἦταν
δεκτοί ὄριζαν τήν ἡμέρα τοῦ "λόγου ἢ τῆς μικρῆς ἀρραβῶνας". Ἐάν
ὅμως δέν ἦταν δεκτοί ἔδιωχναν τήν προξενήτριαν βρίσκοντας κάποια
πρόφασι "εἶναι μικρή καί δέν τή συνβάζουμε, ἢ δέν ἔχουμε τόν και-
ρό μας γιά τέτοιες δλιές" κ.ἄ..

Ἐπήγαινε ἡ προξενήτρια τήν ἀπάντησι στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ
καί ἐάν ἡ ἀπάντησις ἦτο θετική, κατά τόν ἀρραβῶνα τῆς ἔκανε ἕνα
δῶρο μικρό ἢ μεγάλο ἀνάλογα μέ τήν οικονομική του κατάστασι.

2α) Ἄ ρ ρ α β ὦ ν :

Τήν ὀρισμένη ἡμέρα, ἡ ὁποία φρόντιζαν νά εἶναι Τετάρτης,
Πέμπτης ἢ Κυριακῆς βράδυ, τρεῖς ἄνδρες τῆς οἰκογενείας τοῦ γαμπροῦ
δηλαδή ἀδελφός ἢ γαμπρός ἀπό ἀδελφή ἢ θεῖος πηγαίνουν στό σπίτι
τῆς νύφης, φέροντας μεζί τους τό λεγόμενο "σημάδ' ". Ἐάν ὁ γαμπρός
ἦτο εὐκατάστατος τό σημάδι ἦταν μία "ντούμπλα", ἐάν ἦτο μεσαίας
τάξεως ἕνας "μαχμουντιές" καί ἐάν ἦτο φτωχός ἕνα μικρό φλουράκι.
Ἄφοῦ καθόταν ἔβγαινε ἡ νύφη - ἡ ὁποία ἔως τότε ἦταν κρυμένη σέ
ἄλλο ὄωματιο - καί τούς δῶριζε ἀπό ἕνα μαντήλι καί ἕνα μουκετάκι
λουλούδια πού τά καρφίτσωνε στό γελέκο τους (ντουλαμά). Ἐκτός ἀπό
τό σημάδι ἔφερναν οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ ἕνα πιάτο μέ κουφέτα,
φουντούκια, στραγάλια (μπιλιμπίδια), σταφίδες, ἕνα μήλο κι' ἕνα μπου-
καλάκι μέ οὔζο. Ὅταν ἔφευγαν, οἱ σπιτικοί τῆς νύφης τούς ἔδιδαν
ἕνα δίσκο πάνω στόν ὁποῖον ὑπῆρχαν: ἕνα ζευγος κάλτσες (σκουφού-
νια), μαντήλι καί ἕνα μπουκέτο μέ κόκκινα λουλούδια διά τόν γαμπρό
καί ἀπό ἕνα ζευγος κάλτσες καί μαντήλι γιά τούς γονεῖς του. Αὐτός
ἦταν ὁ "λόγος" ἢ τά "μικρά στυβάσματα".

Μετά ὀκτώ ἡμέρας ἀπό τόν λόγον ὁ γαμπρός μέ ἕναν φίλο του
πήγαινε γιά πρώτη φορά στό σπίτι τῆς νύφης. Ἡ νύφη φιλοῦσε τό χέ-
ρι τοῦ γαμπροῦ καί ἐκεῖνος κατά τό χειροφίλημα τῆς ἔδινε ἕνα φλου-
ρί ἀνάλογα μέ τήν οικονομική του κατάστασι. Λίγον καιρό ἀργότερα
ὄριζαν μία ἡμέρα διά τόν ἐπίσημο ἀρραβῶνα, πού φρόντιζαν νά εἶναι
ἢ μεγάλη γιορτή ἢ Κυριακή. Τό ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας αὐτῆς πηγαίναν
στό σπίτι τῆς νύφης ὁ πατέρας τοῦ γαμπροῦ μέ τούς πιό στενοῦς συγ-
γενεῖς καί φίλους. Ὁ γαμπρός καί ἡ μητέρα του ἔμειναν στό σπίτι.
Οἱ συγγενεῖς τοῦ γαμπροῦ ἔφερναν στήν νύφη τά λεγόμενα "ἀσήμια"
δηλαδή τά δῶρα. Μέσα σέ ἕνα πανέρι ἔφερναν ἕνα ζευγος παπούτσια

πεντημένα, ένα ζευγος μάλλινες κάλτσες πού τίς αγοράζαν από τήν "Θσσα καί "ήταν πολύχρωμες, μιά σιέπη (μαντήλι) για τό κεφάλι καί ένα "ζουνάρι" μέ κρόσια. Επίσης υπήρχε ή βέρα τής νύφης δεμένη σ' ένα κόκκινο λουλούδι (τριαντάφυλλο ή γαρύφαλο), μιά χρυσή καδένα πολύ φαρδειά (άλυσίδα) επί τής οποίας ήταν ραμένα πεντόλιρα καί φλουριά, ένα ζευγος σκουλαρίκια μέ φλουριά, ένα δακτυλίδι μετς ήμισις λίρας καί μιά ή δυό χρυσές καρφίτσες. "Όταν έρχόταν οί συγγενείς τοῦ γαμπροῦ μέ τά δῶρα ή νύφη ήταν κρυμένη. Μετά ἔφρουσε ὅλα ὅσα τής φέραν ἔβγαине καί φιλοῦσε τά χέρια ὁλων τῶν συμπεθεριῶν, δωρίζοντάς τους μαντήλια.

Τά μαλλιά της τά χτένιζε δύο μακριές πλεξίδες καί στό αὐτί της φοροῦσε ένα κόκκινο τριαντάφυλλο. "Όταν κερνοῦσε τούς καλεσμένους (οὔζο στους ἄνδρες καί γλυκό στις γυναίκες) αὐτοί αὐτοί ἔδιδαν διάφορες εὐχές "νά μᾶς ζήν καί στοῦ γάμου τσ' " "Επεθέρα κι στά μικρότερα σ' ". Καθόταν ἄρκετή ὕρα καί ὅταν ἔφρουγαν, ἔπαιρναν τά δῶρα τους, πού τούς ἔδινε ή νύφη για τόν γαμπρό καί τούς δικούς του. Για τόν γαμπρό ή νύφη ἔστελνε ένα ζευγάρι για τό "μπενεβρέκι" του. (παντελόνι) ένα ζευγάρι μάλλινες κάλτσες "σκουφούνια" καί ένα μαντήλι. Στόν πεθερό σκουφούνια καί "σαρβέτα" (μαντήλι κόκκινο) καί στήν πεθερά σκουφούνια καί "σαμί" (μαντήλι για τό κεφάλι).

Τό βράδυ τής ἰδία ἡμέρας ὁ γαμπρός πήγαινε στό σπίτι τής νύφης μέ ἕναν φίλο του.

Μετά τόν ἄρραβῶνα ὁ γαμπρός πήγαινε στό σπίτι τής νύφης μιά φορά τήν εβδομάδα ἐνῶ ή νύφη δέν πήγαινε ποτέ στό δικό του. Μόνος ὁ γαμπρός μέ τήν νύφη βρίσκονταν πολύ, σπάνια, οί δέ σχέσεις τους ήταν πολύ τυπικές.

Ὁκτώ ἡμέρες μετά ἀπό τά "μεγάλα στυβάσματα" ή ἀδελφή τοῦ γαμπροῦ ή μία στενή συγγενής πήγαινε στό σπίτι τής νύφης σέ ἕνα δίσκο κουφέτα, πιλιπίδια, σταφίδες, παντόφλες καί σκουφούνια. Η νύφη γύριζε πάλι σκουφούνια (ή τσουράπια) καί μαντήλια. Ἐτό διάστημα πού μεσολαβοῦσε ἀπό τόν ἄρραβῶνα μέχρι τόν γάμο σέ κάθε μεγάλη γιορτή ὁ γαμπρός ἔστελνε στή νύφη δίσκο μέ δῶρα καί φρούτα τής ἐποχῆς, καρύδια, κάστανα, κεράσια, σταφύλια ή μήλα καί πορτοκάλια.

Κατά τήν ἑορτή τοῦ Πάσχα τής ἔστελνε μαζί μέ τά δῶρα, κόκκινα αὐγά, ένα ρεθυθένιο κουλούρι (σιμίτι) καί μιά ἄσπρη λαμπάδα. Τήν Ἀποκριά τής ἔστελνε ξερό χαλά. Τρεῖς ἡμέρες δέ κατὰ τήν Ἀποκριά τής ἔστελνε τά "τριμεριώτικα" (μέσα σέ μιά με-

γάλη πετσέτα πολλά φρούτα και ένα ζευγάρι "τσόκαρα"). Από αυτά τα φρούτα έβγαινε η νύφη και μοίραζε σίβλη τήν γειτονιά για να φιολήσουν και τα λεύτερα κορίτσια".

Τά Χριστούγεννα τής έστελνε παπούτσια.

Η μητέρα τής κοπέλλας φρόντιζε να μάθη ή κόρη της να ύφαινη μόλις έφθανε τά 14-15 χρόνια της. Κι' έφτιαχνε ή νύφη μόνη της στον άργαλιό όλα τά προικιά της, σεντόνια, τραπεζομάνδηλα, πετσέτες, μαξιλάρια, πλουμιστά χαλιά, έσώρουχα και φορέματα, όλα γινόνταν στον άργαλιό. Δίγες ήμέρες πριν από τον γάμο, ο γαμπρός έστελνε στην νύφη ένα πακέτο νήμα για να ύφαινη έσώρουχα για τον πεθερό της και τήν πεθερά της, επίσης να ύφαινη πετσέτες που θα άόριζε σε όλους τους συγγενείς του γαμπρού.

Όταν πλησίαζε ή ήμέρα του γάμου, μαζεύονταν όλες οι φίλες και γειτόνισες τής νύφης και βοηθούσαν στο τελείωμα τής προίκας. Επίσης βοηθούσαν στο πλύσιμο και τό σιδέρωμα τής προίκας πάντοτε τραγουδώντας.

3α) Γάμος :

Δέκα πέντε ήμέρες πριν από τον γάμο έρχόταν στο σπίτι τής νύφης τά συμπεθεριά για να "κόψουν τον γάμο" να άόρουν δηλαδή τήν ήμέρα του γάμου. Στην έπίσκεψη αυτή συμφωνούσαν τί δώρα θα μπορούσε να προσφέρει ή νύφη στα συμπεθεριά και πόσα ζευγάρια παπούτσια θα άπαιτούσε ή νύφη από τον γαμπρό για όλα τά μέλη τής οικογενείας της. Αυτά ήταν τά λεγόμενα "παπουτσιλίκια". Κουμπάρος άόριζονταν ο νουνός του γαμπρού ο άποιος ήταν ύποχρεωμένος να βαπτίση και τό πρώτο παιδί των νεονύμφων. Παράγαμπρος άόριζόταν ένας γνωστός του γαμπρού έλεύθερος ο άποιος ήταν άπαραίτητο να έχη και τους δυό από τους γονείς του. Ήταν αυτός που συνάδευε τον γαμπρό μέχρι τό στεφάνωμα. Επίσης άόριζόταν ή παράνυφη, κόρη μέ πατέρα και μητέρα, ή άποία πρό του γάμου λουζόταν μαζί με τήν νύφη και αυτή χτένιζε και στόλιζε τήν νύφη. Η ήμέρα του γάμου άόριζόταν πάντοτε ή Κυριακή.

ΔΕΥΤΕΡΑ : Μία έβδομάδα ένωρίτερα ήμέρα Δευτέρα "άρχιζε ο γάμος". Μία συγγενής του γαμπρού τό πρώτ της δευτέρας έφερνε στη νύφη ένα πιάτο μέ κουφέτα, ένα μήλο κι' ένα μπουκάλι ούζο, σημετο ότι άρχιζε ο γάμος.

Φεύγοντας αυτή έπαιρνε από τήν νύφη τά έσώρουχα του γαμπρού που θα φορούσε κατά τήν ήμέρα του γάμου. Άλλο ένα πιάτο μέ κουφέτα κι' ένα μπουκάλι μέ ούζο έστελνε ο γαμπρός σαν είδοποίησι στον κουμπάρο. Τήν ίδια ήμέρα Δευτέρα, στο σπίτι του γαμπρού έπιαναν τό προζύμι για τά ψωμιά του γάμου. Μία κοπέλλα μέ μητέρα και

καί πατέρα φοροῦσε ἕνα καπέλο καί στήν πλάτη της ἦταν δεμένο ἕνα "ξύλι" πού εἶχε στήν ἄκρη του ἕνα μπουκέτο λουλούδια. Ἐνῶ αὐτή κοσκίνιζε ὅλοι οἱ καλεσμένοι ρίχνουν χρήματα στό κόσκινο γιά νά "ἀσημώσουν" τή μαγιά. Προζύμι παίρναν ἀπό τρία σπίτια πού ἦπῃρχαν γυναῖκες πρωτοστέφανες (ὄχι δευτεροπαντρεμένος). "Ὅταν τελείωνε τό ζύμωμα τῆς μαγιάς ὅλες οἱ ἐλεύθερες κοπέλες ἀλευρόνονταν διά νά "κολλήσουν". Ἡ ἴδια δουλειά (τό προζύμι) γινόταν στό σπίτι τῆς νύφης τήν Τετάρτη. "Ὅσο διαρκοῦσε τό ζύμωμα οἱ κοπέλες τραγουδοῦσαν τρία τραγούδια:

Ὠραία εἶναι ἡ νύφη μας, Ὠραία τά προικιά της
Ὠραία καί ἡ παρέα της πού κάνει τήν χαρά της κ.λ.π.

Ἡ νύφη μας εἶναι μικρή, μικρή καί χαϊδεμένη
στίς πίκρες καί στά βάσαναδέν εἶναι μαθημένη κ.λ.π.

Ἐλα ζωγράφε καί ζωγράφησε αὐτή τή νέα τήν Ὠραία
πῶχει ματάκι σά μυγδαλάκι, πῶχει φρυδάκι σά γαῖτανάκι.

ΤΗΝ ΤΕΤΑΡΤΗ : γινόταν τό "κάλεσμα" ἀπό μέρος καί τοῦ γαμπροῦ καί τῆς νύφης. Μιά γυναῖκα νιόπαντρη καλοῦσε ὅλους τοὺς συγγενεῖς καί φίλους στό γάμο δίδοντά τους ἀπό ἕνα μήλο ἢ κουφέτα. Τήν ἴδια ἡμέρα σ' ἕνα δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ τῆς νύφης δέναν σχοινιά καί ἀπλωναν τά προικιά της γιά μᾶρχονται νά τά βλέπουν ὅλοι οἱ γνωστοί καί φίλοι. Τά προικιά ἔμειναν ἀπλωμένα μέχρι καί τήν Παρασκευή.

ΤΗΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ : γινόταν στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ τό "μπαῖράκι" ἢ "φλάμπουρο". Μαζεῦονταν ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ γαμπροῦ καί τραγουδοῦντας ἔφτιαχνάν τό "μπαῖράκι".

Τό "μπαῖράκι" ἦταν μιά βέργα στήν κορυφή τῆς ὁποίας φτιαχνανε ἕνα ξύλινο σταυρό καί σφηνώναν στίς κορυφές του ἀπό ἕνα μήλο, ἐπίσης δέναν ἕνα κόκκινο μαντήλι καί ἕνα ξερό βασιλικό. Τό "μπαῖράκι" τό κρατοῦσε πάντοτε ὁ λεγόμενος "μπαῖρακάρης". Σέ κάθε χορό ἔβγαινε πρῶτος καί χόρευε κρατῶντάς το. Μετά τήν στέψη ὁποιο ἀπό τά παλληκάρια παράβγαινε στό τρέξιμο ἐκεῖνο ἔπαιρνε καί χαλοῦσε τό μπαῖράκι.

ΤΟ ΣΑΒΒΑΤΟ : ἀπό τίς 10 π.μ. ἄρχιζαν νά κτυποῦν τά νταούλια. Αἱ γυναῖκες βρισκόταν σέ ἀναστάτῳσι καί στό σπίτι τοῦ γαμπροῦ καί στό σπίτι τῆς νύφης. Τά ψάρια καί αἱ πατάτες γινόταν πάντοτε φουρνιστές. Τά σφάξιμο τῶν ἀρκετῶν ἀρνιῶν καί τό βρασιμο τῆς φασουλάδας ἦταν ἀπαραίτητα γιά τό "φίλημα" τῶν συγγενῶν.

Τήν ἴδια ἡμέρα ἡ νύφη λουζόταν μέ δύο ἄλλες κοπέλες πού

νάχουν πατέρα και μητέρα, ενώ αι φίλες της γύρω της τραγουδοῦσαν. Μόλις σουρούπωνε ο γαμπρός έστειλε πάνω σ' ένα κάρρο ένα κ' δύο μπαούλα για να βάλη η νύφη μέσα τά προικιά της. Μέσα στα μπαούλα υπήρχαν: ένα μήλο, κουφέρα και ρύζι για να "ρυζώσουν". 'Απ' έξω από τά μπαούλα τοποθετοῦσαν μιὰ κορδέλα κόκκινη. Φεύγοντας τά καλληκάρια με τό κάρρο παίρναν από τό σπίτι της νύφης γλάστρες και λουλούδια. Λίγο αργότερα ο αδελφός του γαμπροῦ ή άλλος συγγενής του γαμπροῦ έπαιρνε τά ὄργανα και γύριζε από σπίτι σε σπίτι για να καλέση ὄλους τούς γνωστούς για δεύτερη φορά κερνῶντας τους οὔζο και κρασί.

Όταν μαζεῦόταν ὄλοι οι συγγενείς καθίζαν τό γαμπρό επάνω σε μιὰ πέτρα (για να είναι γερός) και τόν ζύριζαν. Κατόπιν τόν έντυναν δηλαδή τοῦβαζαν "μπενεβρέκι", ντουλαμά, ζωνάρι και φέσι". Κατόπιν ὄλοι μαζί με τόν γαμπρό και τόν "μπράτμο" (παράγαμπρο) πηγαίναν να πάρουν τόν κουμπάρο. Με τόν κουμπάρο γύριζαν στο σπίτι του γαμπροῦ, όπου αρχιζε τό γλέντι. Καθισμένοι ὄλοι κάτω, άπλωναν τίς "μισάλες" (τραπεζομάθηλα) και έτρωγαν. Μετά τό φαγητό ο γαμπρός χόρευε με τόν κουμπάρο ενώ ο μπράτμος κρατοῦσε δύο πασχαλινές λαμπάδες αναμένες. Συγχρόνως ὄλοι τραγουδοῦσαν:

Έρ φάτε, πιήτε βρέ παιδιά
χαρήτε να χαροῦμε κ.ά..

Τά χαράματα σταματοῦσε τό γλέντι και οι συγγενείς έφευγαν στα σπίτια τους. Τό ίδιο γλέντι διαρκοῦσε και στο σπίτι της νύφης.
ΤΗΝ ΚΥΡΙΑΚΗ : μετά την λειτουργία ὄλοι οι συγγενείς του γαμπροῦ πήγαιναν με τά ὄργανα στο σπίτι της νύφης. Δύο κοπέλες κρατοῦσαν από ένα πανέρι ή κάθε μιὰ. Μέσα στο πανέρι υπήρχαν τό βέλο της νύφης (πέπλο), τέλια, μιὰ σκορτέλα (επανωφόρι τσόχινο που στην έσωτερική του πλευρά ήταν γούνινο) παπούτσια και σιουφούνια. Στο άλλο υπήρχαν παπούτσια για ὄλους τούς σπιτικούς της νύφης. "Όλους αυτούς συνόδευε ένα άδειο κάρρο." Αφηναν τά δύο πανέρια στην νύφη ενώ φορτώναν στο κάρρο την προικια της νύφης, δηλαδή τό μπαούλο με τά κιλίμια και τίς "τσέργες". Στην επιστροφή τά πανέρια τά σκέπαζαν με σεντόνια κεντημένα και τοποθετοῦσαν επάνω ένα μαξιλάρι. Αυτές ήταν οι λεγόμενες "τάμπλες". Μόλις άφηναν την προικια στο σπίτι του γαμπροῦ πήγαιναν ὄλοι μαζί να πάρουν τόν κουμπάρο.

Τό απόγευμα ὄλοι μαζί με τά ὄργανα και με τόν γαμπρό πηγαίναν να πάρουν την νύφη. Στο σπίτι της νύφης μόλις παίρναν την προικια ὄλοι οι σπιτικοί φοροῦσαν τά παπούτσια που τούς εί-

χε στείλει ο γαμπρός και άρχιζε τό ντύσιμο τής νύφης. Όσην ώρα διαρκούσε τό ντύσιμο τής νύφης αί φίλες της τραγουδούσαν διάφορα τραγούδια:

Μαργαρετάρι είναι ο γαμπρός
και μάλαμα ή νύφη κ. ά..

Μάννα μου τά λουλούδια μου
συχνά νά τά ποτίζης κ.ά..

Φορούσε τό καλύτερό της φόρεμα τά παπούτσια πού τής έστειλε ο γαμπρός μιά κορδέλα στήν πλεξίδα της και επάνω στό κεφάλι ένα άγοράκι πού νάχει και τούς δυό άπό τούς γονείς του τής τοποθετούσε τό βέλο (πέπλο) λέγοντας τρεις φορές "νά ζήστε νά γεράσητε". Τό βέλο τής σκέπαζε όλο τό πρόσωπο.

Πρίν άπό τόν γάμπρό πού έρχόταν νά πάρη τήν νύφη βάδιζε ο μπαϊρακτάρης χορεύοντας μέ τό μπαϊράκι. Ό γαμπρός είχε μαζί του ένα μηλο. Όσο διάστημα έμεινε στό σπίτι τής νύφης ή νύφη έμεινε κρυμένη.

Όταν ξεκινούσαν άπό τόσ σπίτι τής νύφης νά πάνε στήν εκκλησία ο γαμπρός βάδιζε μπρός άπό τούς δικούς του συγγενείς, ένω πίσω ακολουθούσε ή νύφη μέ τούς ίδιούς της. Τότε ο γαμπρός έρριχνε πίσω του τό μηλο και εάν χτυπούσε μέ αυτό τήν νύφη λέγαν ότι ήταν άξιος νά τήν "ταΐση". Τό μηλο αυτό τό παίρναν αί κοπέλες και τά παλληκάρια νά φάνε για νά "κολλήσουν".

Κατά τό στεφάνωμα τά στέφανα πού χρησιμοποιούσαν ήταν άσημένα της εκκλησίας. Όταν χορεύαν τόν "χορό του 'Ησαΐα" οί γύρω τούς έρριχναν κουφέτα και σιτάρι. Ό κουμπάρος δώριζε στή νύφη ένα φόρεμα τό όποιο έρριχνε στήν πλάτη της κατά τήν διάρκεια τής στέφειας. Μόλις τελείωνε ή στέψις οί γνωστοί σηκώναν τόν κουμπάρο στά χέρια και του ζητούσαν νά "τάξη" κάτι στους νεονύμφους και εκείνος έταζε "ένα άρνί σφαχτό" ή "μιά κόττα γεμιστή" κ. άλλα.

Άπό τήν εκκλησία μέχρι τό σπίτι του γαμπρού βάδιζαν όλοι μέ τά όργανα ένω μπροστά άπό τόν γαμπρό και τήν νύφη βάδιζαν δυό άγοράκια κρατώντας άναμένες τics δυό λαμπάδες. Μόλις ή νύφη έμπαινε στό σπίτι του γαμπρού ή πεθερά της τής έφερνε κουφέτα και ρύζι (για νά ριζώση τό σπιτικό της). Όταν ή νύφη ήταν άπό έένο μέρος τή φέρνανε στό σπίτι του γαμπρού μέ άλογα.

Τήν Κυριακή τό πρωϊ ή νύφη δώριζε πετσέτες στους δικούς της συγγενείς. Μετά τήν στέψη της δώριζε στόν κουμπάρο κάνοντας μπροστά του τρεις μετάνοιες. Επίσης του δώριζε ένα μεγάλο μαντή-

ναι καθαρό και καινούργιο για να υποδεχθῆ τὸν νέον ἄνθρωπο, ἔβαζε τὰ μωρουδιακά στό πανέρι, πού τό εἶχε κάτω ἀπό τήν "καριόλα" -τό κρεβάτι- ἢ τό μεντέρι (καναπέ) για να εἶναι ἑτοιμα σέ πρώτη ζήτησι.

"Ὅταν ἄρχιζε να κοιλοπονᾷ "ὀδύνες τοῦ τοκετοῦ" καλοῦσαν τήν μανιά "μαμή" ἢ ὁποῖα ἀπό στενοσόκακα και κρυφά μὴν τήν δὴ μακό μάπι κατευθύνετο στό σπῆτι τῆς ἐτοιμόγεννης, ὅπου ἄρχιζε τό ἔργο της, ἔτσι ὅπως ἦταν χωρίς οὐδεμίαν προετοιμασίαν ἢ στοιχιώδη καθαριότητα. Ἐἴτε ἢ τύχη τῆς λεχοῦς και τοῦ νεογεννήτου, εἴτε ἢ κρᾶσις και ἢ κατά φύσιν ζωὴ τῶν τότε ἀνθρώπων συνετέλουν κατά τό πλεῖστον να ἐξελιχθοῦν κανονικῶς και ὁμαλῶς τὰ πράγματα μέ σπανίας ἐξαιρέσεις και να δὴ τό φῶς τοῦ ἡλίου τό νέον πλᾶσμα. Ἀμέσως ἢ μανιά ἔκοβε μέ ἓνα ψαλίδι τὸν ὀμφάλιο λῶρο, τύλιγε τό μωρό μέ τὰ πανιά του βοηθούμενη ἀπό τήν μάνα ἢ τήν πεθερά τῆς λεχοῦς ἢ ἄλλης ὑπερήλικος γυναικός ἐκ τῶν συγγενῶν.

Εὐθὺς ἀμέσως μετὰ τήν γέννησιν "ἢ μανιά" ἔτρεχε στόν πατέρα τοῦ νεογνοῦ για να ἀναγγεῖλῃ τό χαρμόσυνον ἄγγελμα και να πάρῃ τό ὄρωο της, τό ὁποῖον ἦτο και ἢ ἀμοιβή της για τήν ἐπέμβασίν της, ἓνα ζεῦγος κάλτσες, μιὰ μαντήλα (μαύρη συνήθως) και χρήματα ἀνάλογα μέ τήν ἱκανοποίησιν τοῦ πατρός ἐκ τοῦ γεννηθέντος τέκνου.

Εἰς τό δωμάτιον τοῦ τοκετοῦ δέν ἐπετρέπετο να μπῆ κανεῖς κατά τήν ὥραν τοῦ τοκετοῦ και ἐπὶ 3 ὥρον μετὰ, παρά μόνον ἢ μανιά και 2-3 γυναῖκες ὑπερήλικες συγγενεῖς τῆς νύφης. Μετὰ τό τρίωρον ἔμπαινε και ὁ πατήρ τοῦ τέκνου στό δωμάτιο τῆς λεχοῦς, τήν φιλοῦσε στό μέτωπο και ἄφινε κάτω ἀπό τό μαξιλάρι της χρήματα ἀνάλογα μέ τήν ἱκανοποίησίν του. Πῆγαινε στό μωρό ξεσκεπάζε τό μουτράκι του, τό ἔφτυνε, για να μὴ βασκαθῆ, τρεῖς φορές και τοῦ χάριζε ἀνάλογο ὄρωο.

Ἐντός τριῶν ἡμερῶν οἱ πιό στενοὶ συγγενεῖς και φίλες τῆς λεχοῦς τήν ἐπισκέπτονταν για να τήν συγχαροῦν και ἔφερναν τὰ "γεννητούρια" ἢτοι "κοσιάφ" κομπόστα ἀπό δαμάσκηνα ξηρά, σῦκα, σταφίδες και ἄλλα φρούτα τῆς ἐποχῆς και "λαλαγγύτες" λουκουμάδες σέ μεγάλο μέγεθος πασπαλισμένες μέ ζάχαρι. Για να γλυκάνουν τήν λεχώ ἀπό τούς πόνους τοῦ τοκετοῦ και για να κατεβάξῃ γάλα. Ἐπίσης ἀσήμωναν τό μωρό καρφειτῶνοντας στό "σκουφί του" ἢ κάτω ἀπό τό προσκεφάλι του, χρυσά ἢ ἀσημένια σταυρουδάκια ἢ νομίσματα.

Ἐπὶ 40 ἡμέρας κάθε βράδυ μετὰ τό "ἡλιοβασίλεμα" θυμιατί-

ζουν τό δωμάτιο τῆς λεχοῦς γιά νά φύγη τό κακό μάτι καί δέν ἐπιτρέπουν νά μῆ στού δωμάτιο κανέννας εἴτε ζένος, εἴτε δικός της, πού ἦρθε ἀπ' ἔξω ἀπό τό σπίτι. Ἀκόμη καί ὁ ἄνδρας της εἰάν ἔβγῃ καί γύρισε στού σπίτι μετά τό ἡλιοβασίλεμα δέν ἐπιτρέπεται νά μῆ στού δωμάτιο γιά νά δῆ τήν γυναῖκα του καί τό παιδί του.

"Ὅταν ἡ λεχώ καί τό παιδί "σαραντίση", φωνάζουν τόν ἰερέα καί διαβάζει τόν "σαραντισμό" ὅποτε ἐπιτρέπεται τότε στήν λεχώ νά βγῆ ἔξω ἀπό τό σπίτι καί ἡ ζωή τῆς οἰκογενείας ἀπανέρχεται στόν προηγούμενο κανονικό ρυθμό.

Καθ' ὄλον τό διάστημα τῶν 40 ἡμερῶν ἡ "μανιά" ἐπισκέπτεται τήν λεχώ καί τό μωρό συχνά, προσφέροντας τίς ὑπηρεσίες της, τήν δέ ἡμέρα τοῦ σαραντισμοῦ παίρνει τήν ἀμοιβή της καί ἐπί πλέον ὡς δῶρον ἕνα ζευγάρι "τσουράπια" (κάλτσες μάλλινες ἢ νηματένιες πλεγμένες στού χέρι), ἕνα "πεσσίρι" (πετσέτα τοῦ προσώπου ὑφαντή στόν ἀργαλιό) κι' ἕνα "τσεμπέρι" μαντήλα τῆς κεφαλῆς ἢ ἕνα ζευγος παντούφλες.

Ὅττω μετά τās ἀνωτέρω ἐκτεθείσας ἐθιμοτυπίας ἤρχετο στήν ζωήν ἕνα νέον πλάσμα, ἕνας νέος ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀκολουθοῦσε τό νῆμα τῆς ζωῆς του, διά νά τελευτήσῃ καί νά ἀπέλθῃ ἡ μέν ψυχή του εἰς τās αἰωνίους μονάς, τό δέ ὑλικόν σῶμα νά ἐναποθετηθῆ εἰς τήν ἀγκάλην τῆς μητρός γῆς, ἐξ ἧς προῆλθεν, μέ ἄλλας πολυποικίλους διατυπώσεις ἕως μέχρι τοῦδε δέν ἠδυνήθην νά συγκεντρώσω, μή δοθείσης καταλλήλου εὐκαιρίας πρός τοῦτο.

Τ Ρ Α Γ Ο Υ Δ Ι Α

Κατά τās διαφόρους κοινωνικάς συγκεντρώσεις εἰς τά σπίτια ἢ τά ἀλώνια καί πρός διασκέδασίν των τραγουδοῦσαν διάφορα ἄσματα.

Πολλά τούτων κατά τό πέρασμα τοῦ χρόνου ἔχουν λησμονηθῆ μερικά δέ ἀπό αὐτά εἶναι καί τά κατωτέρω ἅτινα ἐτραγουδοῦσαν σέ ἀναλόγους περιστάσεις:

Τ Ρ Α Γ Ο Υ Δ Ι

"Σᾶς περίφανα πουλιά μου"

(Ἄπο τήν μάχη τοῦ Λαχανᾶ κατά τόν
Ἑλληνοβουλγαρικόν πόλεμον 1913).

-
- 1) Σεῖς περίφανα πουλιά μου σεῖς περί -
σεῖς περίφανα πουλιά μου πού πετάτ' αὐτοῦ ψηλά.
 - 2) Ἐάν θά πᾶτε στ' Θεσσαλία, σάν θά πάτ -
σάν θά πᾶτε στή Θεσσαλία (χαιρετίσματα πολλά) δίς.
 - 3) Ἐάν θά πᾶτε στ' Θεσσαλία ἔάν θά πάτ -
σάν θά πᾶτε στ' Θεσσαλία (θά σᾶς δώσω μιὰ γραφή) δίς.
 - 4) Νά τῆς δώστε στής μαμάς μου νά τῆς δω -
νά τῆς δώστε στής μαμάς μου (πέστης νά μέ καρτερῆ), δίς.
 - 5) Πές της πώς σιοτώθι' ὁ γυιός της πές της πώς -
πές της πώς σιοτώθι' ὁ γυιός της μέσ τήν μάχ' τοῦ Λαχανᾶ.
 - 6) Ὅσα χρήματα κι' ἄν ἔχω, ὅσα χρή -
ῶσα χρήματα κι' ἄν ἔχω νά τά πάη στήν ἐκκλησιά.
 - 7) Νά τά δώση τοὺς παιάδες νά τά δώ -
νά τά δώση τοὺς παιάδες γι' αὐτά τὰ ὀρφανὰ παιδιά.

Handwritten symbols and characters at the top of the page, including a large sigma symbol and various Greek letters.

ΣΕΙΣ ΠΑΡΗ ΦΑΝΟΥ ΗΑ ΚΟΥΣΕΙ

Handwritten symbols and characters, including a large sigma symbol and various Greek letters.

ΕΙ ΕΙΣ ΠΑΡΗ ΦΑΝΟΥ ΗΑ ΚΟΥΣΕΙ

Handwritten symbols and characters, including a large sigma symbol and various Greek letters.

Α ΜΟΥ ΗΑ ΚΟΥΣΕΙ ΠΑΡΗ ΤΑΤ ΕΝ ΤΟΥ ΦΑ

Handwritten symbols and characters, including a large sigma symbol and various Greek letters.

Α ΜΟΥ ΠΑΡΗ ΤΑΤ ΕΝ ΤΟΥ ΦΑ

ΕΘ-

Τ Ρ Α Γ Ο Υ Δ Ι

"Τόν κύρ - θ α ν ά ς"

Τόν κύρ- θανάς'μουρμάναμ τόν κυρ-θανάς'
τόν κήρ-θανάς'μουρμάναμ τόν περίφανο μουρμάναμ τόν περίφανο.
'Απου ξέρει νά χορεύη χίλια νά πατη μουρμάναμ χίλια νά πατη.
"Έπεσε καί τό μιτζίτι Έπεσε καί τοῦ -
Έπεσε καί τό μετζίτι πάν στά γόντατα μουρμάναμ πάν στά γόντατα.
"Έσκυφα γιά νά τοῦ πάρω, Έσκυφα γιά νά -
Έσκυφα γιά νά τοῦ πάρω, καί μέ φίλησε μουρ-μάναμ καί μέ φίλησε.
κι' ἔν σέ φίλησε μουρ-μάναμ κι' ἔν σέ φίλησε-
κι' ἔν σέ φίλησε μουρ-μάναμ τί κατάλαβες μουρ-μάναμ τί κατάλαβες.
Δέν κατάλαβα μουρ-μάναμ δέν κατάλαβα
Δέν κατάλαβα μουρμάναμ ἄντροπιάστικα μουρ-μάναμ ἄντροπικιάστικα.

Σ
Το ον κρυφα νεκροποιε νεκρ

Σ
Το ον κρυφα νεκρ ον του

κρυφα νεκρ νεκροποιε νεκρ

του νεκρ νεκροποιε νεκρ

νεκρ του νεκρ νεκροποιε νεκρ

Ἁγίων Σοφῶν

Ὁ ἄνθρωπος ἔσται ὡς ἡ ψυχή
ὡς ἡ ψυχή ἡ ἀνάγκη

Ὁ ἄνθρωπος ἔσται ὡς ἡ ψυχή
ὡς ἡ ψυχή ἡ ἀνάγκη

Ὁ ἄνθρωπος ἔσται ὡς ἡ ψυχή
ὡς ἡ ψυχή ἡ ἀνάγκη

Ὁ ἄνθρωπος ἔσται ὡς ἡ ψυχή
ὡς ἡ ψυχή ἡ ἀνάγκη

Ὁ ἄνθρωπος ἔσται ὡς ἡ ψυχή
ὡς ἡ ψυχή ἡ ἀνάγκη

Ὁ ἄνθρωπος ἔσται ὡς ἡ ψυχή
ὡς ἡ ψυχή ἡ ἀνάγκη

Ὁ ἄνθρωπος ἔσται ὡς ἡ ψυχή
ὡς ἡ ψυχή ἡ ἀνάγκη

Τό παρομοίω στο παναθύρι

π $\left[\text{---} \right]$
 οζ το πλ εκκ στο πλ νκ ου

π $\left[\text{---} \right]$
 ρι πλ εκκ στο πλ νκ ου

ν $\left[\text{---} \right]$ ο ζα το ο υαίτην βρε
 οφ οφκν τι $\left[\text{---} \right]$ πλ

$\left[\text{---} \right]$
 τα ζα ν ζα εκκ α οφ το ο

$\left[\text{---} \right]$
 υαίτην βρε οφ οφκν $\left[\text{---} \right]$

Βιβλιογραφία

Διὰ τὴν σύνταξιν τοῦ παρόντος πονήματος ὡς πρώτας πηγὰς ἐχρησιμοποίησαμεν, κατ' ἀρχὴν τὰς προφορικὰς πληροφορίας-ἄς μετὰ κόπου καὶ σχολαστικότητος συνέλεξαν ἐκτός τοῦ γράφοντος καὶ οἱ Κοτζιάς Γεώργιος Διευθυντὴς τοῦ 2ου Δημοτικοῦ Σχολείου Λαγκαδᾶ καὶ ἡ Στέλλα Φρειδερίκου-Ρωμανοῦ διδάσκαλίσσα τοῦ 1ου Δημοτικοῦ-σεβαστῶν πρεσβυτῶν καὶ πρεσβυτισσῶν, ἐντοπίων κατοίκων κυρίως, τοὺς ὁποίους καὶ εὐχαριστοῦμεν θερμῶς, διὰ τὴν παραθεῖσαν συνδρομὴν, ὡς καὶ τὸν κ. Ἀθανάσιον Μαυρίδην, βιβλιοπώλην Λαγκαδᾶ καὶ Ἱεροφάλην, διὰ τὴν ἐγγραφὴν τῆς μουσικῆς, τῶν περιλαμβανομένων ἐσμάτων.

Κατὰ δεύτερον δὲ λόγον ἐτρυφήσαμεν εἰς τοὺς χλοερούς λειμῶνας:

- 1.- Τῆς Μεγάλης Ἐγκυκλοπαιδείας "Πυρσοῦ".
- 2.- Τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ τοῦ "Ἡλίου".
- 3.- Τῶν Ἱστορικῶν σημειωμάτων τοῦ κ. Δημητρίου Σαμαρᾶ Ἐπιθεωρητοῦ Δημοτικῶν Σχολείων.
- 4.- Τευχῶν τινῶν τῆς "Θρακικῆς Ἔστιας" καὶ
- 5.- Διαφόρων Ἡμερολογίων, Περιοδικῶν καὶ Ἐφημερίδων.

Ὡς βοηθήματα δὲ διὰ τὴν συστηματικὴν ἐμφάνισιν τούτου εἶχομεν ὑπ' ὄψιν.

- 1.- Τὴν ὑπ' ἀριθ. 2445/25-II-61 ἐγκύκλιον ὡς καὶ τὰς σοφὰς συμβουλὰς τοῦ ρέκτου καὶ γεραροῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν Δημοτικῶν Σχολείων κ.κ. Τσιγκάλου Δημητρίου καὶ
- 2.- Ζητήματα Ἑλληνικῆς Λαογραφίας, τεύχη Α.Β.Γ. Γεωργ. Ἐλέγχα.

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΑΡΑΜΟΛΙΣ

Διδάσκαλος